

The background of the page is a child's drawing. It features a winding road or path drawn with a black line. Along the path, there are several rectangular signs, some with arrows pointing in different directions. The signs are drawn with black outlines and some have red lines or markings. In the lower part of the drawing, there is a small house with a red roof and a pink door. A girl with orange hair and a purple bow is standing next to the house, holding a yellow flower. There is also a purple flower to the left of the girl. The overall style is simple and colorful, typical of a child's artwork.

Priče o stvaranju škola po mjeri djeteta

Svako dijete ima pravo
na kvalitetno obrazovanje

Priča o stvaranju škola **po mjeri djeteta**

Svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje

Izdavač:
UNICEF BiH & Centar za obrazovne inicijative Step by Step

Za izdavača:
Sanja Kabil & Radmila Rangelov - Jusović

Lektura i korektura:
Janja Vanovac
Chris Hughes

Dizajn:
Triptih, Sarajevo

Štampa:
Triptih, Sarajevo

Tiraž:
1000 primjeraka

Adresa izdavača:
UNICEF BiH
Kolodvorska 6, Sarajevo
Tel/fax: 033 787 100/642 970
e-mail: sarajevo@unicef.org
www.unicef.ba

Centar za obrazovne inicijative Step by Step
Kralja Tvrtka 1, Sarajevo
Tel/fax: +387 33 667 673
e-mail: office@coi-stepbystep.ba
www.coi-stepbystep.ba

Sadržaj

Predgovor	5
Amajli treba vrijeme i imat će ga	9
Aida Čilić	9
Jedan malo drugačiji prvi dan škole	21
Amela Numanović	21
Roditeljski iz snova	35
Amela Mešić	35
Dogovor kuću gradi	57
Vesna Vučenović	57
Kako sam postala hrčak	71
Žarmen Hamidović	71
Učenje nikad ne prestaje	85
Irena Damjanović	85
Kreativnost se inati okovima	97
Selma Kopic	97
Čudo od škole	111
Vesna Bajšanski-Agić	111

Esma Kapetanović	153
Priča o stvaranju škola po mjeri djeteta	167
Radmila Rangelov-Jusović	167

Predgovor

*Postoji izreka: “Neki ljudi pokreću stvari,
neki ljudi gledaju kako se one događaju,
a neki se pitaju: “Što se dogodilo?”*

Hvala svim učiteljima koji su se među prvima odvažili na stvaranje škola po mjeri djeteta.

Prošlo je već gotovo 10 godina otkad se metodologija usmjerena na dijete počela primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Mnogi učitelji i nastavnici su uspješno izveli barem jednu generaciju učenika u više razrede osnovne ili čak sve do srednje škole. S druge strane, veliki broj nastavnika tek sada počinje preispitivati vlastitu praksu i nastoji uvesti različite promjene. U tom procesu promjena već stečeno iskustvo može biti veoma dragocjeno.

Od samog početka zajedničkog rada često smo isticali koliko je važno bilježiti proces promjena, uključujući zapažanja o izazovima na koje smo nailazili te o rješenjima koja smo pronalazili. Stalno se osvrćući na ono što je iza nas, na ciljeve koje smo željeli postići, napore koje smo u tu svrhu zajednički ulagali, rezultate kojima smo nekad manje nekad više bili zadovoljni, naučili smo da stalno učimo i rastemo. Stekli smo mnogo iskustva, ali kako nam je svima dobro poznato, čovjek ne uči iz iskustva već iz refleksije na iskustvo.

Prijećajući se priča i primjera iz nastavne prakse, koje su nastavnici s nama rado dijelili tokom naših zajedničkih susreta, uvjereni smo da bi u njima uživala i iz njih rado učila i mnogo šira publika. U namjeri da se naše priče o tome kako smo se mijenjali i šta smo naučili tokom procesa promjena u obrazovanju zabilježe na jednom mjestu nastala je i ova knjiga. Vjerujemo da će naša osvrtnja na to kako smo doživjeli i proživjeli zahtjeve za osavremenjivanjem nastavne prakse predstavljati korisne savjete i ideje svima koji su se na to odvažili ili će to učiniti u budućnosti.

COI Step by Step
i Unicef BiH

kvalitetno
obrazovanje

socijalna
inkluzija

planiranje i
ocjenjivanje

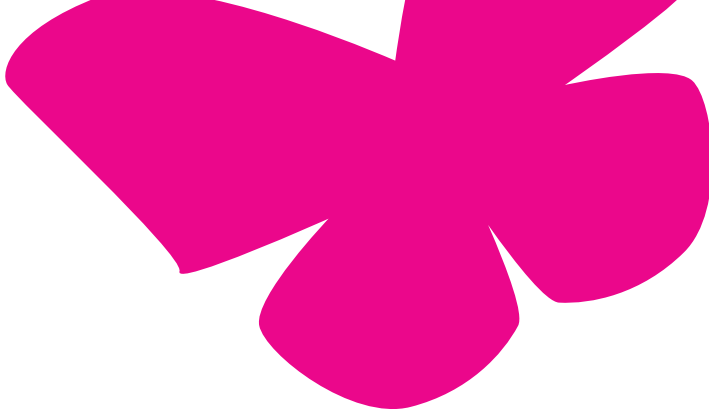
profesionalni
razvoj

strategije
poučavanja

okruženje
za učenje

sudjelovanje
obitelji

individualizacija

Zovem se Aida Čilić. Učiteljica sam u O.Š. Suljo Čilić u Jablanici već sedamnaest godina. Majka sam troje djece. Trenerica sam i već nekoliko godina vodim radionice i seminare za učitelje/ice, pedagoge/inje, vaspitačice u vrtićima, kao i za roditelje. Zašto sam pisala o djevojčici kojoj je svaka nova vještina pravi izazov? Prije nekoliko godina sam čitala slikovnicu “Leo koji je kasno procvjetao”. Priča o malenom tigru koji ne može da uradi mnogo toga što njegovi vršnjaci mogu. Njegov otac i svi oko njega se pitaju: “Šta nije u redu sa tim djetetom?” Njegova majka im jednostavno odgovara: „Sve je u redu. On je od one djece koja kasnije procvjetaju.“ I zaista, Leo je uskoro uspio da stigne svoje drugare - samo je trebao svoje vrijeme. Divna poruka za sve one koji učestvuju u razvoju djece – ne žurimo, ponekad djeca trebaju samo još malo vremena. I tako, priču želim posvetiti svoj onoj djeci koja “kasnije procvjetaju“.

Amajli treba vrijeme i imat će ga

Aida Čilić

*- Učiteljice, možete li pregledati Amajlin kontrolni odmah,
mi ćemo nastaviti raditi zadatke.*

- Hoću... rekla sam.

*Držala sam taj list papira i sama sam osjećala strepnju.
I ja sam poželjela da sve bude uredu.*

*Nikad neću zaboraviti taj osjećaj kako cijelo moje biće
navija za tu djevojčicu. Sve vrijeme dok sam pregledala
zadatke bila sam napeta.*

Usporite - to je poruka!

Zaključavam auto i mislim: - Uspori - brini o fizičkoj sigurnosti djece...

Kako bi bilo dobro da imamo u učionicama takav znak: - Uspori - brini o mentalnom, emotivnom, duhovnom razvoju djece.

Kako bi bilo dobro da imamo u učionicama takav znak: - Uspori - brini o mentalnom, emotivnom, duhovnom razvoju djece.

Amajla je bila učenica drugog razreda vrlo živahna i omiljena djevojčica. Njena sposobnost čitanja bila je daleko iznad sposobnosti druge djece; bila je vrlo vješta u igrama vani ... Poteškoće joj je stvarala matematika. Većina djece je iz prethodnog razreda ponijela znanje na kojem se moglo graditi novo. Amajla ne ... Borila se sa brojevima. Napredovala je veoma sporo. Ono što je drugima bila svakodnevna rutina: izračunati kusura pri kupovini doručka u školskom kiosku, brojiti unazad od 20 - Amajli je bilo koračenje u nepoznato i nerazumljivo.

U drugoj sedmici nove školske godine, na jutarnjem sastanku, razgovarali smo o očekivanjima za ovu školski godinu, a potom su djeca individualno pisala o svojim očekivanjima.

Prošle godine sam u školi najviše voljela da _____

Bila sam zaista dobra u _____

Najteže mi je u školi bilo _____

U ovoj školskoj godini želim da _____

Zabrinuta sam zbog _____

Pogledala sam šta su djeca napisala. U dijelu "Bila sam zaista dobra u _____" Amajla je napisala: - Ne znam.

Najteže u školi mi je bila matematika.

postignuće. Kako su njeni ciljevi često nerealni, naizmjenice je osjećala razočarenje i beznađe.

kako su njeni ciljevi često nerealni, naizmjenice je osjećala razočarenje i beznađe. Često je mijenjala stav od - "Pa, to je lako, to znam" do - "Glupa sam."

Znala sam da ću trebati, prije svega, izgraditi odnos sa Amajlom i steći njeno povjerenje. Trebat će vrijeme. Bila sam potpuno sigurna da Amajla može riješiti problem s matematikom, ali treba stvoriti uslove da i Amajla to shvati. Narednih dana sam je pratila u svakodnevom radu u učionici, u interakciji sa njenim drugarima, pratila šta bira da radi u pauzama, način na koji radi tokom dana...

Bila je dosta komunikativna. Dobro je balansirala različita mišljenja tokom grupnog rada. Zapazila sam kako je dobro verbalno sumirala različite komentare u grupi. Zabilježila sam to sebi. Zaustavljala se da sumira proces kroz koji su prošli. Ponekad je određivala korake kojim će grupa raditi.

- Prvo ćemo napisati sličnosti, pa onda razlike.

Radovala se svaki put kad bi donijela novu priču, slikovnicu na čitanje. Voljela je raditi sa drugima i kad bi čitala, radila je to sa drugima, čitala je drugarima.

Na časovima matematike smo ponavljali matematičke vještine naučene u prvom razredu. Amajla je bila tiha. Pisala je pognute glave nad zadacima. Nisam odmah prišla da vidim kako joj ide. Drugari u grupi komentarisali su jedan zadatak. Nije se uključila u raspravu.

Pregledala sam na kraju časa njen rad. Pravila je greške u sabiranju i oduzimanju do 20. Na sljedećem času, dok je razred radio niz zadataka za vježbu, zadala sam joj različite vrste sabiranja i oduzimanja do dvadeset. Jednu vrstu zadataka je radila s lakoćom, na drugim zadacima

*koju strategiju primjenjuje i je li
ta strategija djelotvorna.*

primjenjivala bila je dodavanje jednog broja drugom - odbrojavanjem.

- Mislim da znam šta ti otežava da naučiš računati brzo i tačno. Sutra ćemo zajedno raditi na tome.

Sljedećeg jutra, u jutarnjoj poruci sam zatražila od djece da napišu jedan zadatak sabiranja do 20, izračunaju i dopišu svoje ime. Nakon uobičajenih dijelova jutarnjeg sastanka, vratila sam se na jutarnju poruku i zamolila djecu:

- Voljela bih da nam objasnite na koji način vršite sabiranje u ovim zadacima. Također želim da ostali pažljivo slušaju i da kažu odgovara li i njima taj način i je li i njima razumljiv.

Djeca su stajala pored čart-table i objašnjavala način na koji rješavaju zadatke.

- I ja tako računam... rekao je Nedim nakon predstavljenog prvog načina.

- Ko još tako računa?

Ispostavilo se da imam još dvoje djece koja su izabrali strategiju odbrojavanja, slično kao i Amajla, samo su oni mnogo vještiji u tome, i koriste brojevnju liniju koja je postavljena iznad table. Bilo je vrlo zanimljivo. Djeca su računala na različite načine. Dozvolim djeci da

*Dozvolim djeci da na
različite načine računaju.
I ja ih ohrabrujem u tome.*

strategiju primjenjuje i je li ta strategija djelotvorna. Kao što sam i pretpostavila, strategija koju je

na različite načine računaju. I ja ih ohrabrujem u tome. Dešava se, međutim, da dijete ne razvije vlastiti način ili izabere strategiju

Dok je Amar objašnjavao svoj način, gledala sam u Amajlu. Činilo se da pažljivo prati.

- Je li neko čuo za neki lakši način računanja od načina na koji vi sami računate?

- Amarov način je lagan, rekla je.

Amar je dopunjavao desetice i dodavao ostatak kad je sabirao sa prijelazom.

Nakon sastanka smo uvježbavali matematiku igrajući stolne igre u grupi, naglas objašnjavajući način na koji računamo i zapisujući to u sveske.

Amajla i još dvoje djece sjede ispred čart-table sa sveskom i olovkom. Ispred njih su kubasko kockice. Radimo zadatak i objašnjavam kako zapisujemo postupak. Kratko su radili sa mnom, a zatim sam svakom djetetu dodijelila pomagача.

Zamolila sam Amara da tokom časa matematike pomaže Amajli. Amar je sjeo pored nje ispred čart-table. Amajla je objasnila Amaru s kojim zadacima ima poteškoće. Amar je kleknuo ispred čart-table i napisao zadatak $8+6$. Amajla spremno priprema taj zadatak kubasko kockicama. Amar se okrenuo Amajli i rekao:

- Prepišeš prvi broj. Gledaš koliko ti treba do desetice. Koliko?

Amajla zastaje, odbraja kockice.

- Dva, kaže. I prebacuje dvije kubasko kockice.

- Koliko ti je ostalo?

- Četiri.

predstavljajući matematičkih problema. Nakon što su grupe izvještale o svom radu, o poteškoćama i nesuglasicama, kao i o uspješnom radu, pitala sam Amara i Amajlu kako je tekao njihov rad.

Amajla je rekla: - Mnogo bolje razumijem, ali još uvijek ...

Okrenula sam se Amaru. Ozbiljno je rekao: - Muči se sa - koliko joj je ostalo...

- Dobro je da si to primijetio, rekla sam. Uvijek je dobro prepoznati šta ne znamo da bismo mogli na tome raditi - to vježbati i naučiti.

- Dobro je da si to primijetio, rekla sam. Uvijek je dobro prepoznati šta ne znamo da bismo mogli na tome raditi - to vježbati i naučiti.

Bilo je očigledno da Amajli oduzimanje do 10 stvari poteškoće, i bila sam sigurna da će brzo napredovati u tom dijelu. Više me zabrinjavalo to što počinje oktobar, i što će razred krenuti naprijed sa sadržajima iz matematike. Amajli je potrebno vrijeme. Potpuno svjesna da će proći sedmice prije nego budem mogla reći da je postigla uspjeh, počela sam osjećati pritisak vremena.

Vodila sam rat i sa vlastitim stavovima. Ako organizujem dopunsku nastavu na način na koji sam to radila prethodnih godina, osjećat ću još veću frustraciju. Zašto? Sjećam se da sam srijedom na dopunskoj nastavi sa djecom vježbala jednu vrstu zadataka, a onda narednih dana od njih zahtijevala da prate nove lekcije s cijelim razredom i rade iste zadatke koje sam podučavala u toku redovnog programa.

Ako organizujem dopunsku nastavu na način na koji sam to radila prethodnih godina, osjećat ću još veću frustraciju.

Ne trebam niti spomenuti da su efekti bili loši.

korake u postupku, koji joj pomaže da verbalizuje postupak, pa sam joj na kartici napisala korake.

- PREPIŠI PRVI BROJ.
- KOLIKO TI TREBA DA DOPUNIŠ DESETICU?
- KOLIKO TI JE OSTALO?
- Mislim da bi ovo moglo da ti pomogne, rekla sam.

Također sam je zamolila da kaže mami da me nazove kad bude slobodna. Bio je to dogovoreni način komunikacije, jer su oba Amajlina roditelja radila u restoranu izvan grada, cijeli dan.

*Uveče me nazvala
Amajlina mama.
Objasnila sam joj šta smo
Amajla i ja planirale.*

Uveče me nazvala Amajlina mama. Objasnila sam joj šta smo Amajla i ja planirale. Pitala sam može li Amajli pomoći neko kod kuće u narednih nekoliko dana.

- Da, rekla je, moj muž je slobodan ovu sedmicu.

Kratko sam joj iznijela šta očekujem da vježbaju sa Amajlom tokom sedmice, na koji način i koliko dugo vremenski u toku dana. Predložila sam joj da pošaljem igru “Čovječe ne ljuti se” pa da igraju sa dvije kockice, tombolu sa brojevima do deset sa uputama za vježbanje sabiranja i oduzimanja. Rekla sam joj također da Amajla svaki put kad silazi niz stepenice broji unazad.

“Napisat ću vam kratke upute o načinu na koji radimo zadatke u školi”, dodala sam.

“Napisat ću vam kratke upute o načinu na koji radimo zadatke u školi”, dodala sam.

tokom godina da reci roditelji da dijete treba vježbati nije dovoljno. Mnogo svrsishodnije je objasniti im šta dijete treba vježbati i, što je mnogo važnije - na koji način. Jer roditelji podučavaju djecu onako kako oni znaju, a to obično nije primjereno razvoju.

Amajlu sam htjela ohrabriti na drugim poljima.

Amajlu sam htjela ohrabriti na drugim poljima. Tokom dijeljenja zadataka na jutarnjem sastanku saznala sam da već neko vrijeme ide na časove plesa i da joj je ća-ća-ća omiljeni ples. Zamolila sam je da narednih dana sve nas podučava taj ples.

Stajali smo u krugu jutarnjeg sastanka i ona nam je objasnila nekoliko koraka odjednom.

Plesala je s lakoćom.

- Amajla, to nam je teško. - Puno koraka odjednom. - Ma nikad to nećemo naučiti! - Možemo li raditi kako mi hoćemo?

Ponovila sam sva ova pitanja i komentare njenih drugara. Amajla me gledala.

- Možeš li nam pokazati samo to prvo? Dok ne uvježbamo. Ti nam broji.

Polako smo uvježbavali korake, smijali se i uživali.

Zahvalila sam Amajli za poduku dok smo sjedili u prostoru za sastanke i pričali o utiscima:

- Bilo je teško na početku. Nisam znao kad trebam brzo, a kad sporo.

Djeca su nastavila pričati o svojim iskustvima tokom učenja plesa.

Bila sam im vrlo zahvalna. Rekli su sve ono što sam ja željela reći Amajli.

Shvatiti da sva djeca u razredu kao i njena učiteljica imaju poteškoće kad uče nešto novo pomoglo joj je da shvati da i ona može naprijed.

Mislim da je taj dan mnogo pomogao Amajli. Shvatiti da sva djeca u razredu kao i njena učiteljica imaju poteškoće kad uče nešto novo pomoglo joj je da shvati da i ona može naprijed.

Amajla se vrijedno spremala za drugu samoprocjenu. Na prvoj je imala dosta grešaka...Vježbala je... Svakodnevno sam joj pripremala različite zadatke.

Dok je uvježbavala oduzimanje do 10, igrale smo igru zrnima graha. Ja sam uzimala po 8 ili 9 ili 10 zrna graha i, skrivajući ruke iza leđa, rasporedila ga u dvije ruke. Potom sam ispužala ruke sa skupljenim šakama i onda je ona dotaknula jednu. Ja sam tad otvorila tu šaku i pokazala joj koliko je zrna u njoj. Njen zadatak je bio da pogodi koliko je u drugoj. I ona je skrivala ruke meni. Često je tu igru igrala sa drugom djecom. Jednom sam pogriješila. Rekla mi je: - Budite pažljiviji.

Rekla sam: - Koliko smo ono zrna uzele?

- Učiteljice, možda ste umorni. Možemo i prestati.

Druga samoprocjena je bila mnogo bolja od prve, ali Amajla to nije uviđala.

Druga samoprocjena je bila mnogo bolja od prve, ali Amajla to nije uviđala.

- Opet sam slaba.

Razgovor sa Amajlom započela sam isticanjem njenog truda i vježbe.

- Primijetila sam da si veoma naporno radila i učila. Vidjela sam da vježbaš sa karticama za podsjećanje, koje si sama napravila. To je baš bila dobra zamisao.

ove sedmice znala, a prošle takav zadatak nisi uradila?

*Cilj mi je bio da uvidi
vlastiti napredak,
a ne samo neuspjeh.*

Cilj mi je bio da uvidi vlastiti napredak, a ne samo neuspjeh.

Bilo je dana kad je napredak bio vidljiv, nisu joj bili potrebni nikakvi podsjetnici, bez kubasko kockica sa lakoćom je mentalno računala, dopunjavala desetice ...

Bilo je dana kad joj nije išlo; činilo mi se da je zaboravila i ono što je znala.

Pred kraj sedmice je radila samoprocjenu. Zajedno smo je prokomentarisale i planirale šta ćemo učiti dalje.

Početkom sedmice sam joj ponudila da radi samoprocjenu, te da u petak radi kontrolni. Bila sam sigurna da je spremna za samoprocjenu, a potom i kontrolni. Samoprocjena je bila sjajna i Amajla je blistala.

Ujutro, na jutarnjem sastanku, Amajla je dijelila:

- Danas imam kontrolni iz matematike. Pitanja?

Irma je podigla ruku:

Irma?

- Nemam pitanje. Samo da ti kažem izvini što sam te ugnjavila.

- Bićeš super, vidjećeš.

Svi su se nasmiješili odobravajući.

- Možemo li otpjevati pjesmu o drugarstvu? pitali su. - Naravno, rekla sam. Zagrlili su se u krugu i pjevali:

iz matematike dok sam n n ja obnaža.

Kad je Amajla predala kontrolni, svi su me molili:

- Učiteljice, možete li pregledati kontrolni odmah, mi ćemo nastaviti raditi zadatke.

- Hoću... rekla sam.

Držala sam taj list papira i sama sam osjećala strepnju. I ja sam poželjela da sve bude uredu. Nikad neću zaboraviti taj osjećaj kako cijelo moje biće navija za tu djevojčicu. Sve vrijeme dok sam pregledala zadatke bila sam napeta.

Svi su zadaci bili tačni.

- Sve je tačno, objavila sam.

Razred je bio u euforiji. Aplaudirali su, grlili Amajlu.

Amajla je stajala i smješkala se.

Usporimo... pa da budemo sigurni da djeca imaju dovoljno vremena za učenje i učiteljice.

Zovem se Amela Numanović i rođena sam u gradu čelika, u Zenici, 23.12.1971. godine. Osnovnu, srednju školu kao i Pedagoški fakultet završila sam u rodnom gradu. Majka sam dvije kćeri. Zaposlena sam od 1995. godine u OŠ “Mak Dizdar” u Zenici. U poslovnom okruženju jedan od mojih osnovnih ciljeva je kontinuirano učenje uz timski rad, istraživanje novog i omogućavanje učenicima da ostvare svoje pune potencijale. Nakon završenih seminara i sticanja certifikata za trenera i mentora, aktivno sam učestvovala u pripremi i realizaciji seminara za nastavnike i pedagoge na području ZE-DO i Srednjobosanskog kantona. Priča koju sam napisala je rezultat dobrih odnosa sa roditeljima prethodne generacije učenika i ovom prilikom im se srdačno zahvaljujem. Želja mi je da moje sadašnje i buduće kolege, čitajući ovu priču, uoče značaj partnerstva roditelja i nastavnika i u potpunosti omoguće sticanje najboljih obrazovno-odgojnih rezultata naše djece. Neka ovu priču dožive kao poklon svi oni koji uistinu daju sebe za dobrobit naše djece.

Jedan malo drugačiji prvi dan škole

Amela Numanović

Znala sam da je taj prvi susret izuzetno važan iz dva razloga: prvo - djeca se trebaju osjećati sigurno u tom prostoru, raditi nešto zanimljivo i poželjeti doći ponovo, a drugo - roditelji se isto trebaju osjećati dobrodošli i dobiti što više informacija vezanih za školovanje svog djeteta.

Ali pitanje je bilo odakle početi. Kako nikad nisam vidjela učionice u kojima je dijete u centru, upotrijebila sam nacрте učionica iz literature da bar malo učinim ljepšim i toplijim prostor u koji će doći učenici. Sa ostalim učiteljicama koje su učestvovalе na tim seminarima razmjenjivala sam ideje u vezi sa prostorom, prijemom prvačića i planiranjem gradiva.

Osvrnula sam se na prijašnje prijeme prvačića te na to kako sam to radila. Shvatila sam da to prije nisam toliko ni planirala. Prostor u koji bi dolazili prvačići nije se posebno uređivao, odnosno, bio je to onaj isti prostor iz kojeg su izašli učenici četvrtog razreda. Roditelji bi doveli svoju djecu i ušli u učionicu a ja bih se predstavila, poželjela im dobrodošlicu i u kratkim crtama objasnila po kojim će se udžbenicima raditi, koje sveske i koji pribor im je potreban, rekla im da se nastava odvija u dvije smjene, u koliko sati počinje nastava, kada su informacije i u koliko sati trebaju doći po djecu. Tada bi oni izašli iz učionice ostavivši svoju djecu, koja bi tužno gledala za njima.

Roditelji su vjerovatno imali osjećaj da na takvo školovanje ne mogu puno utjecati niti mu puno doprinijeti. Ja bih iskoristila vrijeme preostalo do zvona da se učenici predstave i da im objasnim kako se trebaju ponašati u školi, kako treba pozdravljati starije, kako ulazimo u učionicu, kako se javljamo kada želimo nešto reći te ih upoznala s njihovim odgovornostima i dužnostima.

Nakon tog prvog časa počinjala sam s podučavanjem, tj. obrađivati lekcije koje bi išle po NPP. Bilo je i djece koja su plakala, pa bi roditelji ostali s njima u učionici ili ispred otvorenih vrata kako bi ih dijete moglo vidjeti. Sjećajući se toga vidim i sad te roditelje kako se nešto vrpolje, hodaju lijevo-desno i ponekad mahnu djetetu.

Nisam puno vremena taj dan posvećivala roditeljima - a i kako bih kada sam morala obraditi sve planirane nastavne jedinice. Uostalom, šta ću onda raditi na roditeljskim sastancima - neću imati o čemu pričati. Jesu li roditelji bili zadovoljni? “Pa, trebali bi biti, dobili su informacije koje su im potrebne.” Ali žele li oni samo te informacije ili žele da vide svoje dijete sretno i sigurno u ovoj učionici? Da sam ja na njihovom mjestu, željela bih ovo drugo. Kako to postići?

Počela sam planirati taj prvi susret s učenicima i njihovim roditeljima. Shvatila sam da

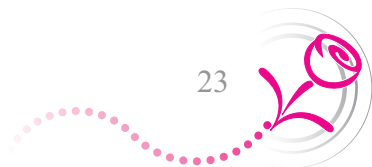
Počela sam planirati taj prvi susret s učenicima i njihovim roditeljima.

taj prostor neće dočekati samo učenike već i njihove roditelje, koji također osjećaju veliku promjenu jer njihovo dijete postaje učenik i ulazi u učionicu u kojoj se primjenjuje metodologija usmjerena na dijete. Znala sam da je taj prvi susret izuzetno važan iz dva razloga: prvo - djeca se trebaju osjećati sigurno u tom prostoru, raditi nešto

...roditelji se isto trebaju osjećati dobrodošli i dobiti što više informacija vezanih za školovanje svog djeteta.

zanimljivo i poželjeti doći ponovo, a drugo - roditelji se isto trebaju osjećati dobrodošli i dobiti što više informacija vezanih za školovanje svog djeteta.

Prvoga dana škole organizirale smo priredbu. Učiteljica Elma i ja smo se dogovorile da ona radi sa djecom, a ja sa roditeljima. Na ulazu su djeca izvlačila kartice za podjele u grupe. Roditelji su bili s njima. Elma je onda prozivala djecu, stavljala im kartice s imenom i razgovarala s njima. Neka djeca su recitovala i pjevala pjesme. Zatim su crtala ono što žele, a to vrijeme ja sam iskoristila da razgovaram s roditeljima i odgovorim na njihova pitanja. Podijelila sam im i upitnike, koje su trebali popuniti kod kuće i donijeti nama kako bismo mi dobile što više informacija o njihovom djetetu. Također su dobili i listiće sa osnovnim informacijama (koje udžbenike će djeca koristiti, šta im je potrebno

*Sada nisam pričala o tome,
nego sam to uradila pomoću
listića kako bih dobila što više
vremena za druge aktivnosti s
roditeljima i djecom.*

za druge aktivnosti s roditeljima i djecom. Djeca su prešla u prostor za sastanke i međusobno se upoznavała, a roditelji su sjeli na njihova mjesta u grupama i nacrtali im ili napisali nešto lijepo za početak školovanja. Prvi dan je

protekao izuzetno dobro; vidjela sam zadovoljstvo i na licima djece i na licima roditelja.

Zakazala sam roditeljski sastanak te sedmice. Cilj mi je bio da se roditelji međusobno upoznaju, da im pokažem kako će djeca raditi u ovoj učionici i da ih uključim u organizaciju prostora. Prvi roditeljski sastanak organizovan je u obliku radionice.

*Prvi roditeljski sastanak
organizovan je u obliku radionice.*

Roditelji su sjeli u krug, a radionicu sam započela tako što sam rekla nešto o sebi - ne samo informacije vezane za profesionalni život već nešto i o svom privatnom životu. Mislim da se time jača povjerenje između roditelja i učitelja. Zatim su roditelji radili u parovima, predstavljali se jedni drugima, govorili o svojim dobrim i slabim stranama, a onda su predstavljali jedni druge. Upoznala sam ih sa planom i programom za prvi razred. Kako bi nam saradnja bila što bolja, “uradili” smo i očekivanja, i to tako što je svaki roditelj imao dovoljno vremena da razmisli šta očekuje od mene kao učiteljice i da to zapiše na papir. Prije toga navela sam i neke primjere nerealnih očekivanja i zajednički smo ustanovili zašto su nerealna. Zatim su roditelji unutar grupe podijelili svoja očekivanja i zapisali ih. Potom su grupe izvještavale, a ja sam ta očekivanja pisala na pripremljenom čart-papiru. Još jednom sam ih pročitala da bismo razlikovali realna od nerealnih očekivanja. Pored toga papira bio je još jedan i roditelji su bili iznenađeni kada

Roditelji su kazali šta očekuju od mene, a ja sam im rekla šta očekujem od njih. Evo šta roditelji očekuju:

kvalitetno podučavanje

poštovanje ličnosti djeteta

pravovremene informacije o uspjehu - napretku djeteta

da je dijete sigurno u školi

jasnu komunikaciju i sl.

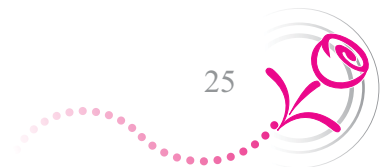
I ja od njih očekujem jasnu i iskrenu komunikaciju, informacije o djetetu, kako moje poučavanje utječe na dijete, podršku za rad, pomoć u radu, poštovanje i sl.

Bila sam uvjerena da će nam, kad imamo jasna očekivanja, biti bolja saradnja, jer kad znamo čemu stremimo, bit će manje “šumova” u komunikaciji.

Bila sam uvjerena da će nam, kad imamo jasna očekivanja, biti bolja saradnja, jer kad znamo čemu stremimo, bit će manje “šumova” u komunikaciji. Informacije - individualni razgovori neće imati

jedan termin. Objasnila sam im da svaki dan nakon nastave mogu doći i obaviti razgovor o svom djetetu. Zamolila sam ih da svako od njih donese sliku svoga djeteta kako bismo napravili zajednički pano. Čak su dvije majke ponudile svoju pomoć u izradi panoa. Pano sa fotografijama djece, koji se nalazi u učionici, važan je jer utječe na stvaranje osjećaja zajedništva, zajednice u kojoj smo svi jednako važni i posebni, u kojoj možemo reći šta mislimo bez straha da ćemo biti ismijani. Šalje i poruku: ovo je naš prostor u kojem se osjećamo sigurnim i radimo zanimljive stvari.

...ovo je naš prostor u kojem se osjećamo sigurnim i radimo zanimljive stvari.

Razmišljala sam kako roditelje uključiti u obrazovni proces. Dobila sam povratne informacije o tome kako mi roditelji mogu pomoći i u koje ih teme mogu uključiti. Ali prije toga treba im pokazati kako djeca u ovoj učionici rade i kako oni kao roditelji mogu pomoći svojoj djeci. Na seminaru sam naučila koji su oblici uključivanja roditelja i

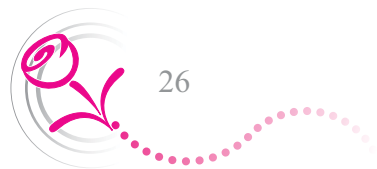
Zbog toga sam organizovala sljedeću radionicu s ciljem da roditeljima pokažem na koji način djecu podučavam, šta očekujem od djece i koji su moji odgojno-obrazovni postupci.

nastojala sam da to i ostvarim. Zbog toga sam organizovala sljedeću radionicu s ciljem da roditeljima pokažem na koji način djecu podučavam, šta očekujem od djece i koji su moji odgojno-obrazovni postupci. To saznanje treba im omogućiti da

i oni budu uspješniji kao odgajatelji i kao učitelji kod kuće. Realizovala sam radionicu “Morske kornjače”. U toj radionici roditelji su naučili dosta o kornjačama radeći u paru, individualno ili u grupi. Nije bio bitan sadržaj nego je bitniji bio proces.

Nije bio bitan sadržaj nego je bitniji bio proces.

Radionica je započela pitanjem: Da li biste željeli morsku kornjaču za kućnog ljubimca? Zatim sam provjerila predznanje i interes roditelja u vezi sa kornjačama putem pitanja: “Šta znate o morskim kornjačama? Šta biste željeli saznati?” Nakon toga, roditelji su čitali tekst o kornjačama i različitim znakovima u tom tekstu obilježavali ono šta su već znali, šta su naučili, šta ih je iznenadilo. Svoje novo znanje su kategorisali (npr. stanište kornjača, izgled, vrste, ishrana i sl.). Na kraju radionice izveli smo debatu na temu “Trebaju li se preduzeti bolje mjere u zaštiti kornjača?” Onda smo se vratili na početak ove radionice i objasnila sam kroz koje smo tri faze prošli (evokacija, razumijevanje

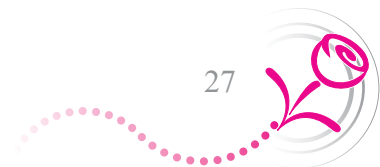
kod kuće.

Nedugo zatim organizovala sam radionicu “Značaj uključivanja roditelja” i podijelila roditeljima listiće o tome kako se sve oni mogu uključiti u rad škole. U ovoj radionici roditelji su, radeći u grupama, iznosili važne elemente partnerstva, upoznala sam ih sa oblicima uključivanja roditelja i oni su shvatili da je uključivanje roditelja izuzetno važno i korisno i za njih, i za mene, tj. školu i za učenike.

Roditelji su se zaista uključivali na različite načine. Imali smo roditelja stolara koji se ponudio da

Roditelji su se zaista uključivali na različite načine.

nam napravi police za obuću i policu za biblioteku. Polica za biblioteku je brzo bila puna knjiga i slikovnica koje su donijela djeca kao i onih slikovnica koje su djeca sama napravila. Posebno mjesto na toj polici zauzima “knjiga” - Moja porodica, koja je boravila u svakoj porodici. Svako dijete imalo je u toj knjizi svoje mjesto na kojem je predstavilo svoju porodicu. Na ideju pravljenja te knjige došla sam prilikom obrade teme “Moja porodica”. Ideja mi se svidjela jer će učenici tako steći znanje o tome ko čini užu porodicu, provodit će vrijeme sa svojim roditeljima kako bi predstavili svoju porodicu, a roditelji će shvatiti da je meni stalo da što bolje upoznam porodicu iz koje dijete dolazi. Djeca su posebno uživala u tome - i nakon tri godine uzeli bi tu knjigu i zajednički je pregledali. Kako smo je napravili? Uzela sam jedan blok uvezanih stranica i naslovnu stranicu uljepšala kolaž-papirom. Naslov su izabrali učenici. Na prvoj stranici predstavila sam svoju porodicu, napisala imena članova svoje porodice, zalijepila njihove slike i to поближе objasnila. Nacrtala sam i svoje porodično stablo. Zatim je sveska išla od porodice do porodice. Uvijek nam je zadovoljstvo bilo slušati kada učenik donese svesku i počne predstavljati svoju porodicu. U okviru ove teme uradili smo i porodične grbove, koje su djeca pravila kod kuće

Na jednom od sastanaka upoznavala sam roditelje sa temom koju planiramo raditi. Naziv teme je bio "Pčele", a osnovni koncept koji su djeca trebala usvojiti je da smo svi vrijedni i da svi imamo odgovornosti.

*Ako svi izvršavamo svoje
obaveze - naša zajednica će
biti mjesto u kojem ćemo se svi
osjećati sigurno i u kojem je
zadovoljstvo raditi.*

Ako svi izvršavamo svoje obaveze
- naša zajednica će biti mjesto u
kojem ćemo se svi osjećati sigurno
i u kojem je zadovoljstvo raditi.
Najčešće roditelje upoznajem s
planiranom temom i planiranim
aktivnostima tako što napišem na

velikom papiru: koju temu planiram raditi, šta će djeca nakon obrade te teme znati, moći, razumjeti, koje aktivnosti će pokušati realizovati kako bih ostvarila planirane ciljeve, šta očekujem od njih kao roditelja da urade, kako da pomognu djeci kod kuće, koje aktivnosti će obaviti sa djecom i kako se oni mogu uključiti u nastavni proces. Tu vrstu obavijesti stavim na oglasnu ploču u roditeljskom kutku. Takvu vrstu obavještenja radimo uglavnom timski na nivou aktiva. Znala sam slati i pisma roditeljima, npr. kad smo obrađivali temu "Pčele", da ih obavijestim kada ćemo ići u posjetu pčelaru, šta je cilj posjete, šta će učenici raditi nakon te posjete i da zatražim informaciju da li ima neko dijete koje je alergično na ubod pčele. Ponekad sve to uradim na roditeljskom sastanku, a oni koji ne budu prisutni to mogu pročitati na oglasnoj ploči ili putem pisma. Nakon jednog takvog upoznavanja roditelja s ciljevima teme i planiranim aktivnostima javila se Sabinina mama, koja je izjavila da nam može pomoći vezano za posjetu pčelaru jer je Sabinin deda pčelar i profesionalno se bavi tim poslom. Tako su roditelji bili uključeni i prilikom obrade teme "Zanimanja": posjetili smo zeničku mljekaru, u kojoj radi Adilov otac, pekaru u kojoj radi Enesov otac, bolnicu u kojoj radi Ilmina majka, a u posjetu su nam dolazili policajci i vatrogasci, pa čak i deminer. Nakon što smo nabavili

S nama su išla i tri roditelja.

Zajednički smo i slavili - posjetili smo Lejlinu mamu u bolnicu kada je Lejla dobila brata i slavili smo rođendane u učionici. Znači, roditelje sam uključivala na različite načine:

- kao volontere
- kao učitelje
- kao odgajatelje
- kao članove zajednice
- kao partnere u razmjeni informacija
- kao osobe koje donose odluke.

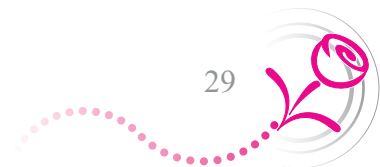
Šta sam ja kao učiteljica time dobivala?

Kada su roditelji uključeni, učenici postižu bolje rezultate u učenju i vladanju, roditelji više poštuju i cijene nastavnike, imam više informacija o

djeci i mogu ih bolje podučavati; zajednički dogovaramo napredak i vršimo evaluaciju napredovanja; roditelji imaju povjerenje u mene i nema etiketiranja i okrivljavanja.

*Kada su roditelji uključeni,
učenici postižu bolje rezultate u
učenju i vladanju...*

Vrlo je teško odvojiti jedan standard kvaliteta od drugog. Nastojeći realizovati jedan standard, sigurno ćete dotaknuti i neki drugi. Evo primjera za to. Prošle godine dobila sam učenika koji je često plakao na časovima i osjećao veliki strah. Izuzetno brzo je naučio pisati i čitati i gradivo je usvajao shodno svojim mogućnostima. Problem je bio pri individualnom radu, kada bi počeo plakati i tresti rukama pa čak i povraćati. Zbog toga sam izbjegavala takav oblik rada i primjenjivala rad u paru ili grupi. Izuzetno snažno je izražavao emocije, bile one

ponašanje tog djeteta. Primijetila sam da se takvi napadi manifestuju na časovima matematike, gdje učenik pokazuje slabiji uspjeh nego iz drugih predmeta. Zato sam odlučila da pojačano radim matematiku kako bi učenik stekao sigurnost i da ga afirmišem na drugim poljima kako bi stekao samopouzdanje. Razgovarala sam s roditeljima i oni su se složili s mojim planovima. Primijetila sam da izuzetno lijepo pjeva i recituje. Približavala se školska priredba Dan talenata. Prijavila sam ga na tu priredbu i vježbala s njim izražajno recitovanje. Svoje namjere rekla sam i pedagogu, koji se saglasio s mojom idejom. Prošao je “audiciju” - izbor tačaka za priredbu i izabran je da učestvuje na priredbi. Dok smo sve ovo pripremali, učenik je pomalo mijenjao svoje ponašanje na redovnim časovima. Imala sam osjećaj da je stekao veće samopouzdanje, a i zadatke iz matematike sve je bolje rješavao. Na priredbi je bio zapamćen po veoma izražajnom recitovanju i osmijehu, koji mu je stalno bio na licu. Uživao je dok je recitovao. Nakon priredbe roditelji su mi, sa suzama u očima, koje su bile suze radosnice, zahvalili što sam unijela toliko radosti u njihovu porodicu. I ja sam isto osjećala -

*Ne znam kako će se učenik
ubuduće ponašati - to je
pred nama, ali znam da
njegovi roditelji i ja imamo
isti cilj, jasnu dvosmjernu
komunikaciju, izgrađeno
povjerenje i razumijevanje.*

bilo mi je toplo oko srca. Ne znam kako će se učenik ubuduće ponašati - to je pred nama, ali znam da njegovi roditelji i ja imamo isti cilj, jasnu dvosmjernu komunikaciju, izgrađeno povjerenje i razumijevanje. Na ovom primjeru se može vidjeti koliko je standard partnerstva s porodicama povezan sa standardom individualizacije pa i sa drugim standardima.

Ne znam koliko ovo moje iskustvo može pomoći onima koji nastoje unaprijediti kvalitet svoga rada. Važno je da se roditelji osjećaju

članci o roditeljstvu i razni edukacijski materijali, obavijesti i slično (npr. Igra i jelo, Domaća zadaća, Otkrijte stil učenja svog djeteta, Kako pomoći djetetu u učenju...) Sve te materijale možete pronaći u raznim novinama, knjigama, na internetu i slično. Kada pročitam neki zanimljiv članak koji se bavi roditeljstvom, kopiram ga i stavim na oglasnu ploču jer smatram da je važno da ga i roditelji pročitaju. Nekad i sami roditelji donesu zanimljive članke jer misle da je članak vrijedan jer se bavi pitanjima koja njih zaokupljuju. To mi bude posebno drago jer meni tako pomažu, tj. ne tragam samo ja za dobrim člancima nego i oni, normalno - i oni brinu i traže načine što kvalitetnijeg odgoja i obrazovanja. Jednom prilikom se na toj oglasnoj ploči našla i obavijest za besplatni upis na razne kurseve (engleski jezik, informatika, ples i sl.), koje organizuje Udruženje učitelja u našoj zajednici.

U razgovoru s roditeljima može se saznati koji ih problemi muče i to može poslužiti kao tema radionice. Ako vi niste u mogućnosti odgovoriti na ta pitanja, potražite pomoć pedagoga ili neke druge stručne osobe. Možda u vašem odjeljenju ima takav roditelj, koji može dati neke stručne savjete. Ili razgovarajte i razmjenjujte iskustva sa drugim učiteljima. To ne moraju biti samo učitelji iz vaše škole, nego i iz drugih škola, drugih gradova, država i sl. Tako sam i ja od učiteljice iz Hrvatske dobila ideju kako da organizujem radionicu kojom ću osvijestiti roditelje tako da razmišljaju o svom odnosu sa djecom. Radionica se zove "Policajac u glavi", putem koje su roditelji shvatili da su dobri odnosi sa djetetom preduvjet dobrog školskog uspjeha. Ovdje se ne radi o običnom policajcu, nego o onom "policajcu u glavi", koji se često upliće u našu komunikaciju sa drugim ljudima, a posebno sa djecom. Cilj te radionice, koju mi je dala učiteljica iz Hrvatske, jest da se napravi situacija u kojoj će se roditelji još više zbližiti i u zajedničkom iskrenom razgovoru uočiti kako se ponašaju prema djeci. U uvodu radionice pitala sam roditelje

što mislimo da radi policija. Dobili smo, nakon izvještaja, dug popis tih radnji. Onda su roditelji, čitajući u sebi o tim radnjama, razmislili koje od njih i sami čine u odnosu sa djecom.

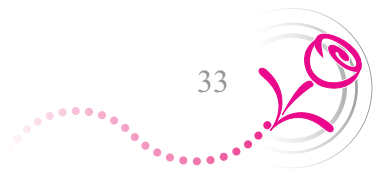
Dobrovoljci su željeli da to prokomentarišu dajući dobre primjere i komentare. Nakon tog razgovora svako je za sebe napisao tri radnje kojih bi se želio riješiti i o tome je razgovarao sa ostalima u grupi. Zatim je svaki roditelj pisao čime bi zamijenio radnje kojih se želi riješiti. Roditelji su shvatili da se i sami loše osjećaju, a loše se osjeća i dijete kad su oni u ulozi policajca. To smo pokazali igrom “roditelj - dijete koje je nešto skrivilo”. Zaključak je bio da sa djecom treba razgovarati o tome šta žele, kako to misle ostvariti, možemo li im mi kako pomoći i, prije svega, trebamo ih znati slušati.

Postoje i roditelji koji su puno zaposleni, pa ih vjerovatno nećete često vidati na radionicama i informacijama. Zato je, po mom mišljenju, dobro prije i nakon obrade svake nastavne teme obratiti se roditeljima putem listića na kojem su navedene neke smjernice za rad kod kuće. Tako su djeca zajedno s roditeljima iskruživala štampana slova iz novina kako bi ih kasnije koristila za pravljenje albuma za slova. Zatim su na listove sa slovima ispisivali što više riječi koje počinju tim slovom. Tako putem igre dijete usvaja štampana slova, uči čitati i pisati, bogati svoj rječnik i stvara svoj izbor riječi. Djeca vole rješavati zadatke kada vide da smo svi uključeni u njegove aktivnosti.

Svaki roditelj želi i može biti uključen u odgojno-obrazovni proces bez obzira kakav je njegov socijalni ili obrazovni status. Na početku godine napravim socijalnu kartu svog odjeljenja i znam, na temelju toga, kako se koji roditelj može uključiti. Ali roditelji imaju i svoja interesovanja, hobije, talente, nešto što dobro rade. To saznajem pomoću onog upitnika koji dajem prvi dan, a dosta toga saznam putem formalnih ili

je završila medicinsku školu, ali ingu je ne radi - voli da sije. Ona nam je sašila zavjese za prozore i jastučice za stolice. Pomagala nam je i kada smo pravili zimsku odjeću kako bismo obukli lutku. Ajlina mama, koja je također bila nezaposlena, pomogla nam je kada smo pravili voćnu salatu i zimnicu, jer nam je rekla da je izvrsna kuharica. Samirova mama nam je pomogla da napravimo hljeb. Ona ga je odnijela kući, ispekla i uz hljeb donijela i eurokrem. Svi su se malo osladili. Stefanina mama i njen tata, koji ne rade, uvijek su bili zaduženi za proslavu Nove godine. Stefanin tata je naš Djeda Mraz, a njena mama nam pomaže u ukrašavanju učionice.

Roditelje ne uključujemo samo u planiranje napretka njihova djeteta i postavljanje ciljeva, nego ih uključujemo i u evaluaciju tog napretka. To možemo provesti tako što ćemo razgovarati s roditeljem koristeći portfolio ili poslati portfolio kući uz obavezu popunjavanja obrasca - upitnika nakon razgledanja portfolija ili napraviti neki upitnik putem kojeg ćemo dobiti potrebne informacije. Ja koristim sve ovo. Uz portfolio šaljem dobro poznati upitnik, koji se nalazi u literaturi SbS, a koristim i upitnik koji sam sama napravila.

Moje ime je Amela Mešić i živim u malom posavskom gradiću, Orašju. Udana sam i majka sam dvoje mališana. 2007. sam završila četverogodišnji studij razredne nastave u Osijeku, RH. Od tada radim kao učiteljica u Osnovnoj školi Rudera Boškovića u Donjoj Mahali. Sudjelovala sam u velikom nizu različitih oblika stručnog usavršavanja, te nakon certificiranja, u ulozi trenera, samostalno ili u timu organizirala i vodila radionice i seminare za nastavnike razredne i predmetne nastave, pedagoge i ravnatelje osnovnih škola. Moj profesionalni moto: U životu je važno učiti, ali još važniji je način na koji učimo. U našem poučavanju se krije ključ uspjeha svakog djeteta. Ali, teško je poučavati sam, bez suradnje i pomoći. Moji najbolji partneri do sada, za ovaj velik i odgovoran, ali i zanimljiv posao, su roditelji mojih učenika. Možda neki od njih još uvijek nisu ni svjesni koliko su mi uljepšali i olakšali nastavni rad. Uvjerena sam da takvih roditelja ima i drugdje. Svi su zaslužili od srca veliko HVALA. Upravo zato, ovu priču poklanjam svim roditeljima naših učenika.

Roditeljski iz snova

Amela Mešić

Za mene vikend tog petka poslijepodne još nije bio počeo jer me je čekao još jedan izazov. Točno za 17 sati dogovorila sam roditeljski sastanak. Moram priznati da sam ga s nestrpljenjem čekala, jer sam se i pripremala za njega.

Kako se velika kazaljka sve više približavala broju 12, a mala broju 5, trema me hvatala sve više.

tjedan. "Vikeeeend!!!", povikao je dežurni kao u nekoj staroj bitci sa zastavom (torbom) podignutom visoko u ruci, jureći ispred svih, i onako usput, prolazeći pokraj mene, dodao: "Učiteljice, ugodna vam Sveta subota i Sveta nedjelja"! U tom razdraganom letu i jurnjavi gotovo je srušio školsku izložbu s novogodišnjim ukrasima koje su članovi Vijeća roditelja skupa s učenicima i voditeljima likovne sekcije s velikim trudom uređivali tih dana i pripremali za prodaju u dobrotvorne svrhe. "Oho -ho!", snašao se veseljak: "Gospodo ukrasi, ugodan vikend i vama." Svi su se okolo koji su to čuli i vidjeli veselo nasmijali njegovoj vrcavosti i duhovitosti. "E, lako je tebi, moje dijete", pomislila sam. "A nisi ni svjestan svoje prekrasne, bezbrižne mladosti dok si u ovim školskim klupama."

Za mene vikend tog petka poslijepodne još nije bio počeo jer me je čekao još jedan izazov. Točno za 17 sati dogovorila sam roditeljski sastanak. Moram priznati da sam ga s nestrpljenjem čekala, jer sam se i pripremala za njega. Bilo je to dogovoreno, planirano vrijeme za lagano zatvaranje knjige s novim školskim sadržajem i analizom uspjeha i rada u razrednom odjelu (jer se približavao kraj prvog školskog polugodišta), i priprema nove stranice nenapisane knjige, koju u mislima mogu pročitati samo ja - knjige o suradnji jedne učiteljice i najbližih članova obitelji njenih učenika. Kako se velika kazaljka sve više približavala broju 12, a mala broju 5, trema me hvatala sve više.

Možda bi netko mogao pomisliti da je sramota, smiješno ili žalosno da nakon 10 godina rada u učionici još uvijek imam tremu kada je roditeljski sastanak. Ma neka je i sve to. Ali, ja sam bar iskrena. Nije to uvijek tako bilo. Znala sam ja i ono klasično: "Prozivka.....1. točka dnevnog reda su udžbenici. Sve smo dobili osim matematike. Ona malo kasni. Hajmo na drugu: Disciplina - moram vam reći da taj, taj, taj i taj nikako ne slušaju. Razgovarajte s njima kod kuće. Treća

Trema je nastala prije nekoliko godina, a točan početak ne bih mogla ni prepoznati. Sjećam se samo da osvještenje nisam dobila na fakultetu, nego na dodatnim stručnim usavršavanjima. Bili su to prvi koraci Step by Step projekta vezanih uz Metodologiju usmjerenu na dijete. Zakopano, duboko u brazdi, ostala mi je priča sa seminara o značaju suradnje roditelja i škole, iako sam, kao mnogi, prvo tvrdila da je sve to što su nam tamo pojašnjavali i što su kolege iz nekih škola pričali o različitim oblicima suradnje roditelja i škole u maloj seoskoj sredini u kojoj radim gotovo nemoguće ostvariti. Bilo mi je teško povjerovati u navedeno: Roditelji kupili kasetofon. TV. Roditelj napravio policu za knjige. Neki tamo roditelj doveo sve učenike iz tog razreda u svoju firmu i pokazao im što je što. Drugi roditelj pomaže učitelju u učionici. Treći opet pripremio učiteljici neke didaktičke igrice. Radionice za roditelje. Okrugli stolovi.... I sve tako... Mislila sam da je lako onima u gradu, tamo su roditelji “suvremeniji”, “razumniji”, “pristupačniji” i lakše prihvataju sve te školske “novotarije”, kako smo zvali primjenu novih odgojno-obrazovnih reformskih oblika.

A i ja sam željela maksimalno pridobiti roditelje kao volontere na nastavi, kao stručnu, organizacijsku i materijalnu pomoć, kao podršku i pravi oslonac. Kako ću ja u selu privući roditelja, odvući ga s njive i izvući iz kombajna? Kako će meni roditelj koji cijeli dan ima i previše teškog posla kod kuće još doći i pomagati? Kako će roditelj koji ima 6, 7 članova obitelji odvojiti vrijeme da dođe i još pomaže učiteljici? Mislila sam da ovdašnji roditelji na to nisu navikli, da su djecu prepustili školi a da oni moraju skrbiti na drugi način... Mislila sam tako, baš naopako! Stid me je i priznati da sam tako razmišljala, ali mi je drago što sam se uvjerila u suprotno. Promijenila sam ubrzo svoje mišljenje, vremenom sam “otkrila toplu vodu” i shvatila najvažnije:

završene srednje škole, pa i onaj koji ne zna čitati. I bez obzira na silne obveze, poslove i brige - svakom roditelju je njegovo dijete najvažniji segment života. Pa čak ako ima i neku odbojnost prema školi, preko njegova djeteta ćemo ga “pridobiti”. Ako prepozna i doživi uvažavanje u školi, ako mu pomognemo da se osjeća prihvaćenim i osjeti da nam je značajna i njegova pomoć, ako prepozna našu želju da na pozitivan način pomognemo njegovu djetetu, ne postoji roditelj koji će nas odbiti i “minirati” trud za ostvarenje naše suradnje. Od nas učitelja najviše ovisi kvaliteta te suradnje. Roditelji su uvijek spremni na suradnju (toga često nismo ni svjesni), ali trebamo u pravom trenutku, odmah na početku, i mi učitelji, nastavnici to spremno prihvatiti! S povjerenjem su doveli dijete u školu i uvjerena sam da mogu brzo shvatiti koliki je značaj naše suradnje kada to dijete zajedno odgajamo i obrazujemo. Zar netko može reći da postoji roditelj koji ne želi dobro svom djetetu? Možda neki ne mogu pronaći pravi način da iskažu dobre namjere, pa čine “medvjede usluge”, ali smo mi učitelji zato tu - pružiti im ruku, skupa s djetetom uvesti ih u učionicu i pokazati što mogu oni, što možemo mi, a što moramo skupa. Sve za dobrobit djeteta. Poslije je svima lakše! U radu sam to sve više osjećala, razumijevala, prihvaćala i trudila se da maksimalno uključim roditelje u sve segmente odgojno-obrazovnog procesa, ali nikako nisam mogla u potpunosti razumjeti kako ostvariti taj “čuveni” PARTNERSKI ODNOS s roditeljima učenika. Koliko će mi vremena trebati, koje sve oblike suradnje ostvariti, da li ići do granice prijateljstva, na što sve biti spreman i koliko biti tolerantan i demokratičan a da pri tome odradimo svoj posao profesionalno i kvalitetno...? Mislila sam, mislila i odgovor na ta pitanja nisam smislila. Ne znam kako ću i hoću li ikada imati taj partnerski odnos s roditeljima, ali znam da moja suradnja s njima nije loša. Naprotiv, smatram da se veoma dobro s njima razumijem i slažem, bar

PARTNERSKI ODNOS s roditeljima učenika

Ušla sam u učionicu i još jednom pročitala napisanu dobrodošlicu na čart-papiru: “Dragi roditelji, dobrodošli na još jedno ‘roditeljsko’ druženje!” Bacila sam oko na pripremljene stolove i radni materijal

“Dragi roditelji, dobrodošli na još jedno ‘roditeljsko’ druženje!”

razmješten za rad u skupinama. Mislim da je sve bilo na svom mjestu.

“O, dobar dan ili dobro veče učiteljice”, čula sam glas roditelja koji su već počeli ulaziti u učionicu. “Ne znamo jesmo li stigli na ručak ili na večeru”, pokazala je Majina mama rukom na pripremljene bombončice u zdjelicama. “Ovi prvi dani zime su stvarno okraćali”, dodao je Tomin tata. “Bitno je da nam je dobro!”, odgovorila sam uz osmijeh i rukom ih uputila na slobodna mjesta: “Izvolite sjesti i slobodno jesti. Možete, dok čekamo ostale, pročitati današnji zadatak i planirani sadržaj današnjeg sastanka”, i usmjerila im pozornost na zapisani tekst na ploči: “POŠTOVANI RODITELJI, DANAŠNJI PRVI ZADATAK JE DA POJEDEMO BOMBONČICE, PAPIRIĆE BACIMO U KOŠ A ZATIM MOŽEMO KRENUTI KUĆI. PRIJE NEGO IZAĐETE IZ UČIONICE, SLOBODNO PROČITAJTE NAŠ PRAVI PRVI ZADATAK, KOJI JE ZAPISAN NA VELIKOM ČART-PAPIRU. Dok su to čitali, svi smo se nasmijali, ali oni su zaista odmah krenuli na pravi posao jer su već navikli da malo šale na početku roditeljskog dobro dođe za “razbijanje leda”. Uskoro su nam se pridružili i ostali.

Umjesto klasične prozivke i “tu sam!” nazočnih roditelja, njihov zadatak je bio da se potpišu na čart-papir, što su naravno svi i učinili, a ja sam to poslije evidentirala u školskom dnevniku. Budući da se svi već dovoljno poznajemo, nije im bilo teško, bez posebne napomene, poslužiti se pripremljenim sokom i uz pijuckanje prvih par minuta progovoriti jedni s drugima o različitim temama. Osluškujući jednim

roditeljima kao podsjetnik kako bi trebali raditi s djecom kod kuće. Verina i Natalijina teta (koja redovito dolazi na roditeljske sastanke jer Vera i Natalija - dvije simpatične blizanke nemaju mamu, a tata je prezauzet) donijela je još razrednih, papirnih ubrusa koje učenici koriste pri povratku iz toaleta. Zahvalila sam joj se jer je uočila da nam je nestalo takvih ubrusa, a djeca su navikla da tako posušuju ruke.

Zadnja u učionicu je ušla Mertina mama noseći pladanj pun toplih kiflica. Opojni miris kima i vrućeg peciva razlio se učionicom. Dočekali smo je s osmijehom, netko zbog njezine nazočnosti, a netko zbog kiflica. “Znala sam ja da će ona nama samo ove bombončice pripremiti. Evo pravog mezeta”, rekla je nudeći nas. “E, ti si prava!”, odgovorili su joj najhrabriji i odmah se poslužili. Svi su bili opušteni, razgovorljivi i nasmijani. Nedostajao nam je još samo Majdin roditelj. Nisam znala tko će doći, tata ili mama.

Odjednom se začulo neko kucanje s druge strane zida. Začudeno smo se pogledali, pa sam izašla vidjeti što je to. Ugledala sam Majdinog tatu u radnom odijelu, s ekserima među usnama i s čekićem u ruci. Bio mi je vrlo smiješan dok je govorio mrmljajući zbog eksera među usnama: “Evo učiteljice, primijetio sam da su neke kvačice sa dječje vješalice za odjeću pokidane, pa sam ovo kupio na pijaci. Ako nije problem, da ja to sad odmah stavim?” U isto vrijeme mi je došlo da ga zagrlim zbog njegove brige i te sitnice koja puno znači. “Hvala tata Jasko, baš sam i ja primijetila to isto, ali mi je neugodno stalno podsjećati domara da to popravi. Izgleda da ovih dana ima puno posla. Odlično je što ste to pribavili, ali možda biste sad ipak trebali ući u učionicu tako da nas drugi ne čekaju, a da popravku vješalice završite poslije.” “U pravu ste, učiteljice. Dolazim odmah”, rekao je i ušli smo u učionicu. Ostali su ga gledali malo s čuđenjem jer nisu znali što je on to vani radio. Objasnila sam im. Vidjela sam kako ga je tata Nedim potapšao po

Dala sam im naputak i zaigrali smo igru "čvor", u kojoj su uvijek koliko je važan timski rad. Istaknula sam im da je to veza između njih, učenika i mene. To ih je motiviralo još više da igru uspješno odigraju. Baš je bilo zabavno gledati ih kako se trude raspetljati zamršene ruke u skupini. Ipak su uspjeli. "Pa mi smo pravi!!!", smijali su se. Vratili su se za stolove i pozorno pratili što ćemo raditi sljedeće.

Iako sam im po učenicima poslala planirani dnevni red, zamolila sam Ivičinog tatu da nam pročita redoslijed aktivnosti planiranih za ovaj sastanak. Budući da je već bio navikao da su i roditelji na našim roditeljskim sastancima aktivirani, ovaj mu se mali zadatak očito svidio. Sav se uživio u ulogu. Kao pravi voditelj na TV - ustao je, stao pokraj čart-papira na kojemu je bio zapisan dnevni red i uz osmijeh se obratio ostalima: "Dobar vam dan želim. Iako nas je učiteljica već prije nekoliko dana pismeno informirala o planiranom dnevnom redu, želim vas još jednom upoznati s njim. Danas nas, dragi roditelji, izgleda čeka puno posla. Čim je učiteljica spomenula da ćemo danas imati radionicu, znao sam da će se ona odmarati, a mi raditi. E, lijepa stara vremena, kad smo samo sjedili i slušali." Pogledao me je, nasmiješio se i rekao da se samo šali, što mi je bilo drago. Nastavio je: "Nadam se da ste se pripremili, da ste uradili domaći zadatak i da ste to predali učiteljici jer nam je njegova analiza prva obveza. Podsjećam vas da je to bila tabela s našim zapažanjima o ponašanju i napretku naše djece. Što smo tamo napisali i koje smo sugestije naveli, hoćemo li uspjeti na taj način poboljšati dječji rad i napredak - reći će nam učiteljica poslije. Kako se vidi na ovom velikom papiru, kojemu uvijek zaboravim ime (učionicom se razlio smijeh), naša druga zadaća je analiza upitnika koji je u vezi s našim mišljenjem o suradnji učiteljice i nas, roditelja, koji smo popunjavali na prošlom sastanku." Opet se okrenuo prema meni i upitao me: "Jesu li oni naši dragovoljci pregledali i analizirali te upitnike?" Umjesto mene, odgovor mu je, na šaljiv, ciničan način dao

radilo vala ćete vi.” Nakon te male sugestije, koja ga je navela da ubrza, Pero je zaista, savjesno i uspješno, uputio ostale da su nam preostale aktivnosti 3. (Prezentacija obrađenog sadržaja tijekom ovog školskog polugodišta i učenička dostignuća) i 4. (Vrteška: Što i kako dalje?)

Zahvalila sam tati Peri [(roditelje učenika uvijek zovem onako kako ih zovu učenici - tata (ime), mama.... (ime), baka...(ime), teta ...(ime)] na iscrpnom uvodu i odmah smo krenuli na prvu točku jer nas je zaista čekalo puno posla.

Informirala sam roditelje o rezultatima analize upitnika koji su oni dobili u pismu što sam im ga poslala po učenicima (ovakva i slična pisma s obavijesti, nekom analizom, podsjetnikom, molbom ili jednostavno čestitkom često šaljem roditeljima), a zadatak im je bio da upitnik pažljivo pročitaju, ispune i dostave meni nekoliko dana prije ovog sastanka. Roditelji su imali zadatak da napišu svoje mišljenje i zapažanje o odnosu prema radu, odnosu prema drugima i napretku njihove djece a mojih učenika. To pismo i upitnik u njemu su izgledali ovako:

Poštovani roditelji učenika 2-gog A razreda,

sve hladnije vrijeme, dulje noći i kraći dani, svinjokolj, pripreme za blagdane, dječje opadanje radne, školske zainteresiranosti, završeni poljski radovi i još mnogo drugih životnih stvari nas napominju da je vrijeme za odmor, kako vaš i moj, tako i dječji.

Na kraju smo prvog polugodišta 2. razreda i djeca su već spremna za zimski raspust. Čeka nas još par školskih obveza i prepustam ih obiteljskoj toplini i svakodnevnici.

Kažu stari ljudi, a u pravu su, da ne možemo dobro vidjeti sebe jer ne postoji ogledalo koje to vjerno bilježi, da ne možemo shvatiti kako vrijeme brzo leti, da se ne možemo sjetiti malih stvari jer su tako sitne u ovom brzom životnom ritmu....ali zato imamo njih, našu djecu koja nas stalno podsjećaju na najljepše stvari koje nam se mogu dogoditi. Biti roditelj je najteži i najodgovorniji posao u životu, posao za koji ne postoji škola niti ikoji univerzalni odgovori. Ali, biti roditelj je i najljepša stvar koja nam se može dogoditi. Toliko lijepa da nam pomaže da prebrodimo sve oluje, koja nam daje snagu i nadu da sigurnije i lakše koračamo kroz ovu bujicu modernog vremena. Nadam se da vam, koliko-toliko, pomažem u usmjeravanju i vođenju vaše djece, a mojih učenika i da put kojim ih skupa vodimo ima smjer sreće, radosti i sigurnosti.

Kada bismo mogli vratiti ovaj školski, dječji film unatrag, bar do prošlog zimskog raspusta, vidjeli bismo mnogo zgoda i nezgoda, mnogo smijeha i pjesme, mnogo briga i čuđenja, mnogo svega.....ali najviše lijepoga.

Gledam svoje učenike iz dana u dan, promatram i bilježim značajne pomake koje su napravili svojim radom, uz vašu i moju pomoć. I....

Možda vam sada promijenila nene stari, nene aktivnosti, nene riječi... ali se to ne može. Možda biste i vi željeli da je nešto bilo drukčije.

Sada je vrijeme da skupa analiziramo postignuto, uvidimo prednosti i nedostatke, prihvatimo trenutno stanje i planiramo iduće korake. Zato od vas tražim malu pomoć: Osim što učenici sve sigurnije i objektivnije uviđaju svoje napredovanje, i osim što kontinuiranim (redovitim) praćenjem vodim detaljnu evidenciju o njihovom napretku u svakom odgojno-obrazovnom koraku, voljela bih čuti i vaše najiskrenije mišljenje o našem radu u razredu i mišljenje vezano za osobni napredak vašeg djeteta. Zato vam na sljedećoj stranici šaljem tabelu sa pitanjima na koja ćete, nadam se, odgovoriti iskreno, s punim povjerenjem u mene i namjenu tih odgovora. Taj list s tabelom zadržite tijekom vikenda pa ga, ispunjenog, po djetetu pošaljite u ponedjeljak 18. 12. 2006. Ja ću svaki pozorno pročitati, razmisliti o vašim odgovorima i uzeti u obzir vaše mišljenje pri završnom opisnom praćenju dječjeg napretka kroz ovo obrazovno razdoblje. Sve sugestije i prijedloge ću analizirati u svrhu poboljšanja rada u razredu.

Tako ćemo svi moći od 15. siječnja 2007. godine, ulaskom u drugo obrazovno razdoblje 2. razreda, biti spremniji, napunjenih "baterija" za nove podvige i izazove.

Ime učenika i potpis roditelja

Što mislite o odnosu vašeg djeteta prema drugima tijekom ovog obrazovnog razdoblja (prvo polugodište 2. razreda)?

Pomoćna pitanja koja vam mogu pomoći (ne morate odgovarati na sva, nego pišite općenito):

- *Družili li se vaše dijete sa svim učenicima u razredu?*

- Jeste li primijetili neku ljubomoru ili zavist, omalovažavanje ili odbacivanje?

Što mislite o odnosu vašega djeteta prema radu?

Pomoćna pitanja:

- *Koliko je pozorno i aktivno na nastavi i kod kuće (u svojim obvezama i zadacima)?*
- *Raduje li se odlasku u školu ili povratku iz škole?*
- *Na koji način radi zadaće? (redovito, sam, uz manju pomoć, uz veću pomoć, otežano, radosno, sa zanimanjem, odmah, uz odgađanje, lako, ...)*
- *Traži li stalno potvrdu o svom radu?*
- *Ponavlja li redovito obrađeni sadržaj?*
- *Priča li vam o školskim aktivnostima?*
- *Uči li rado ili nerado?....*

Što mislite o napretku vašeg djeteta? (Odgojni i obrazovni dio)

Pomoćna pitanja:

- *Uspoređujući napredak u 1. razredu, koliko je sada dijete napredovalo?*
- *Je li uspješnije u usmenom ili pismenom izražavanju, oblikovanju rečenica, obogaćivanju rječnika...?*
- *Čitanje, pisanje, računanje, recitiranje, pričanje, crtanje, pjevanje, manipulativni rad...?*

- *Kako komunicira s njima?*
- *Pojašnjava li im dovoljno i na odgovarajući način?*
- *Zahtijeva li od njih nešto suvišno ili preteško?*
- *Kako prati njihov rad?*
- *Kakvu zadaću daje učenicima?*
- *Prilazi li svojoj djeci na isti način?*
- *Ima li razumijevanja za dječje potrebe i interese?*
- *Jeste li dovoljno upućeni u ono što učenici uče i u njihova postignuća?*
- *Koji biste savjet dali učiteljici? Neka primjedba ili sugestija, prijedlog...*

Ono što sam zaključila iz Upitnika bilo je dovoljno da budem ponosna i sretna što su roditelji mojih učenika ovako savjesno, iskreno i odgovorno pristupili ovom zadatku.

Sljedeće, što sam rekla i njima na ovom sastanku, jest to da sam primijetila koliko su postali objektivniji u promatranju i donošenju zaključaka o svojoj djeci. Počeli su stvarati pravu, objektivnu sliku, svjesni da će samo na taj način doista moći pomoći svome djetetu. U tome im je vjerojatno pomoglo i volontiranje na nastavi te povratne informacije koje im redovito šaljem ili usmeno priopćavam prigodom individualnih razgovora.

Treće, meni je uveliko pomoglo to njihovo zapažanje. Imam osjećaj da u učeničke knjižice mogu samo prepisati njihove riječi jer se u velikoj mjeri podudaraju s mojim praćenjem, zapažanjem i povratnim

da bi trebalo promijeniti nešto u vezi sa učeničkim zadaćama. Jedan me roditelj dobro zaintrigirao i natjerao na razmišljanje jer smatra da njegovu djetetu ostali učenici ne poklanjaju pažnju kao drugima, da ga zapostavljaju. To je učenica koja slabije i sporije usvaja nastavni sadržaj te je često neaktivna u timskom radu. Nažalost, s njenim roditeljima imam slab kontakt, mogla bih reći lošiju suradnju, pa od njih i ne mogu očekivati da će mi pomoći oko djeteta. Na nastavi uvijek odvajam malo vremena za rad samo s njom, ali to izgleda nije dovoljno. Odlučila sam to na što bezbolniji, ali efikasniji način riješiti s roditeljima, i to odmah na ovom sastanku. (Pomoću vrteške te oluje mozga oni će na čart-papire upisivati svoje prijedloge, a razgovorom nakon analize dopunjavati mišljenja i istaknuti najznačajnije odluke i zaključke.)

Moj je sljedeći zadatak bio prezentirati roditeljima pregled obrađenog nastavnog sadržaja te njihovo (iz spomenutog upitnika sam to saznala) i moje mišljenje (do kojeg sam došla kontinuiranim praćenjem) o općem napretku i dostignućima učenika 2-gog A razreda. Ovu sam prezentaciju upotpunila power-point slajdovima. Nakon kratkog podsjećanja na obrađeni nastavni sadržaj (to sam prezentirala ja), uslijedio je najvažniji dio prezentacije. Zamolila sam neke roditelje da nam čitaju tekst sa slajdova a ja sam samo nadopunjavala, pojašњavala neophodno:

KAKAV JE OPĆENITO USPJEH I NAPREDAK UČENIKA U 2. A RAZREDU?

Većina je učenika:

- samostalnija, odgovornija i marljivija;
- redovitije radi zadaću;
- više uvažavaju pravila i pozorniji su na nastavi;

- sve pravilnije i potpunije daju povratnu informaciju o uspješnosti drugih, ali i samih sebe;
- svi učenici (osim jednoga) usvojili su pisana slova i u velikoj većini ih pravilno pišu;
- svi učenici su čitači;
- velika većina učenika je usvojila pravilo upotrebe velikog početnog slova i točke na kraju rečenice;
- puno učenika je urednije i preciznije u pisanju (ruka, tiskana, pisana slova);
- usmeno odgovaraju sve potpunijim i pravilnijim rečenicama;
- svi učenici su ovladali brojevima do 20;
- 80% učenika odlično rješava zadatke zbrajanja i oduzimanja do 20;
- 90% učenika je usvojilo sve obrađene pjesmice;
- polovina učenika vrlo izražajno reproducira memorirane pjesmice;
- većina učenika je djelomično ili u cijelosti usvojila sadržaj programa moja okolina.

USPONI I PADOVI

- 7 učenika je u potpunosti razumjelo i usvojilo sav predviđeni nastavni sadržaj (iz svih područja) - odlični su u svemu;
- 8 učenika je usvojilo najveći dio nastavnog sadržaja, ili su u nekim područjima maksimalno uspješni, a u nekima malo manje - vrlo dobri;

- komunikacija većine roditelja i učiteljice;
- 1 učenik je malo napredovao i usvojio mali dio nastavnog sadržaja - dovoljan;
- 1 učenik je veoma malo, gotovo nikako napredovao - nedovoljan;
- nedovoljna ili neiskrena komunikacija učiteljice sa roditeljima nekoliko učenika;
- nekim učenicima roditelji još uvijek prave “medvjede usluge”;
- učenici slabije uče usmeno reproducirati nastavni sadržaj iz Moje okoline (prepričati najvažnije);
- za većinu je učenika domaći uradak jedini način ponavljanja nastavnog sadržaja;
- provjere usvojenosti (stalno isti).

ŠTO BI TREBALO PROMIJENITI, POBOLJŠATI ILI NASTAVITI U RADU U ŠKOLI I KOD KUĆE?

UČITELJICA:

- Zadaće
- Odnos dječaka i djevojčica kod nekoliko učenika

RODITELJI:

- Pomoć djeci oko školskih zadataka
- Sudjelovanje u planiranju i organiziranju nastavnog sadržaja

UČENICI:

- Ponavljanje novoobrađenog nastavnog sadržaja

- Uređenje i opremanje učionice
- Obilježavanje blagdana i drugih značajnih datuma
- Ponavljanje starog i obrađenog nastavnog gradiva

Nakon ovakve prezentacije, roditelji su malo prodiskutirali i suglasili se da predložene ideje za poboljšanje opće situacije, ozračja i uspjeha u 2.A razredu treba pokušati primjenjivati odmah s početkom 2. obrazovnog razdoblja.

Pošto smo dovoljno razgovarali o učenicima i njihovu radu i ponašanju, vrijeme je bilo da prijedemo na sljedeću točku dnevnoga reda i riječ sam predala jednom od članova tima koji je analizirao upitnike s prošlog roditeljskog sastanka. Upitnik se odnosio na kvalitetu suradnje roditelja i mene, učiteljice, te nam je trebao pomoći da uvidimo što trebamo poboljšati u tom odnosu.

Mama Mira se, držeći u ruci analizirane upitnike, obratila roditeljima i uputila ih u proteklu aktivnost spomenutog tima. Članovi tima su se sastali jednom prilikom u učionici i tražili od mene savjet kako će najlakše i što brže a bolje pregledati upitnike i donijeti zaključke. Malo sam im pomogla savjetima, a onda sam s učenicima izašla u školsko dvorište, gdje smo se poigrali s prvim pahuljama snijega. Roditelji iz tima su podijelili zadatke i detaljno pregledali svaki popunjeni upitnik. A evo kako je izgledao upitnik koji su roditelji popunjavali:

UPITNIK ZA RODITELJE UČENIKA 2.A RAZREDA

Prolazi još jedno nastavno polugodište, tijekom kojeg smo se trudili da zajednički uradimo što više kako bi svako dijete napredovalo stičući znanja i razvijajući svoje sposobnosti.

unaprijediti.

Analizu upitnika će uraditi tim roditelja (dragovoljaca) narednih dana - prema dogovoru.

O rezultatima ovog upitnika obavijestit ću Vas u vrlo kratkom vremenskom razdoblju a na sljedećem sastanku ćemo i razgovarati o načinu unapređenja pojedinih segmenata i o planu za drugo polugodište.

AKTIVNOSTI I VEZA SA ŠKOLOM: Suradnja roditelja i škole

Redni broj	TVRDNJA	Slažem se u potpunosti.	Djelomično se slažem, i to u većem dijelu.	Djelomično se slažem, ali u manjem dijelu.	Ne slažem se, te smatram da je potrebno poboljšanje.
1	Posjećujem učionicu u kojoj boravi moje dijete i ponekad sudjelujem u radu.				
2	Osjećam se dobrodošao/la kada posjetim školu i učionicu.				
3	Osjećam da u školi cijene moje mišljenje i ideje.				
4	Otvoreno razgovaram sa učiteljicom o svom djetetu.				
5	Upoznat/a sam sa školskim aktivnostima.				

Redni	TVRDNJA	Slazem se u p	Djelomično se u većem dijelu	Djelomično se u manjem dijelu	Ne slažem se, smatram da je poboljšanje.
6	Imam mogućnost da upoznam i pratim razvoj svoga djeteta putem portfolia i komentara učiteljice.				
7	Učiteljica me upoznaje s načinima kako da podržim razvoj svog djeteta kod kuće.				
8	U školi imam priliku da naučim nešto o razvoju djeteta.				
9	Ravnopravno sam sudjelovala / sudjelovao u donošenju nekih odluka koje se tiču škole i mog djeteta.				
10	Imao/imala sam priliku da u školi pozajmim knjigu ili drugi pisani materijal koji je u vezi sa djecom.				
11	Osjećam da učiteljica moje dijete i moju obitelj tretira ravnopravno i sa uvažavanjem.				
12	Učiteljica me redovito informira o napretku moga djeteta.				

Analiza je članovima tima roditelja pomogla da izvedu i neke zaključke. Mama Mira nas je upoznala s njima. (Mene su upoznali i ranije, pa sam se mogla pripremiti za ovaj roditeljski sastanak.) Ono što sam ja zaključila je da je suradnja sve bolja, da su roditelji općenito zadovoljni,

vremena za njihov razgovor s predstavnikom, članom Vijeća roditelja.

“E, svaka Vam čast. Pravi ste timski igrači! Stvarno ste ovo uradili kako treba”, rekao je tata Josip nakon izlaganja mame Mire. I ostali su malo prokomentirali i pozitivno ocijenili ovakvu analizu. Posebno im se svidjelo što to nisam uradila sama ja, nego su i oni bili uključeni. Osjećala sam se tako zadovoljno u tom trenutku. Odmah smo krenuli na našu planiranu Vrtešku. Roditelji su se podijelili u tri skupine. Svaka skupina je stala pokraj jednog čart-papira na kojemu je bio napisan zadatak.

1. Što mislite - kako možemo pomoći učenici koja slabije napreduje u usvajanju nastavnog sadržaja, a da pri tome ne angažiramo roditelje?
2. Što mislite o načinu organiziranja naših roditeljskih sastanaka? Ako imate neki prijedlog, napišite ga.
3. Što predlažete za domaće uratke - kako ih oblikovati i koliko često davati?

Promatrala sam roditelje dok su razgovarali pokraj čartova, upisivali svoje ideje i kružili do sljedećeg da bi pročitali što tamo piše te ga dopunili svojim mišljenjem. Izgledali su kao neki studenti, u isto vrijeme i bezbrižni i zabrinuti. Doista su se dali na razmišljanje i pronalaženje najboljih rješenja. Uskoro su završili zadaću i predstavnici skupina su nas izvijestili o rezultatima:

- a) Učenici kojoj treba više pomoći će, osim učiteljice, prijatelji iz razreda davati dopunske instrukcije. Svaki će se dan, prije ili nakon nastave, sastajati, izmjenjujući se međusobno (u paru) i svaki će dan s njom po 30 minuta vježbati neki drugi nastavni sadržaj.

I dok su oni pozorno slušali predstavnike, primijetila sam da stalno pogledaju u mene. Kao da čekaju moju reakciju, neki znak, neku riječ... nešto što će im pokazati da su odlično uradili svoj zadatak i da se slažem s njima. Podsjetili su me na male učenike, kojima je neophodna ta povratna informacija. Naravno, bila sam više nego zadovoljna, pa sam im to i rekla. Sami su sebe nagradili pljeskom, i dok su, ustajući, radili jednu od naših završnih igrica (tapšanje po ramenu), u učionici se osjećalo vrlo ugodno ozračje.

Nije se više osjećao miris kiflica, nego nečega što je još bolje. U učionici sam vidjela zadovoljne roditelje, koji su zaista dio ove škole, koji pomažu i doprinose - bili su nasmijani, izgledali vrlo zadovoljno, važno i ispunjeno. Promatrala sam ih dok su se pozdravljali i odlazili. Shvatila sam da sam nekako, a da i sama ne znam kako i kada točno, pronašla onaj čuveni "partnerski odnos" s najboljim prijateljima mojih učenika, prijateljima koji mi pomažu u njihovim najvažnijim koracima - njihovim roditeljima. Pri izlazu iz učionice podijelila sam im čestitke koje sam osmislila samo za njih. Bila je to još samo jedna sitnica kojom sam željela pokazati da smo svi dio jedne velike obitelji. Nisam mogla skinuti osmijeh s lica. Bila sam tako ponosna na njih, ali i na sebe. Odahnula sam duboko, pogledala još jednom na one papire koje su popunjavali i s mirom u duši rekla: "Jes! A sada idemo dalje!"

Bio je to moj najuspješnije održani roditeljski - roditeljski kao iz snova. Sada se pojavio još jedan izazov: Trebam pokušati zadržati ovako uspješan partnerski odnos. Znam, tražit ću ideje i prijedloge od svojih kolega. Više glava - pametnije rješenje. Nadam se da će i oni moći iskoristiti jednu od mojih ideja za svoj roditeljski iz snova ili bar biti potaknuti da učine roditelje svojih učenika partnerima jer s njima sve mogu bolje. Sretno!

Zovem se Vesna Vučenović, rođena sam 04. 07. 1970. godine u Mrkonjić Gradu. Pedagošku akademiju sam završila u Banjaluci 1991. godine. Zaposlena sam u OŠ “Ivan Goran Kovačić” u Mrkonjić Gradu.

Metodologijom usmjerenom na dijete se bavim od 2002. godine. Znanja koja sam stekla su bitno uticala na mene, moj način rada, razmišljanja o poslu kojim se bavim, odnos i saradnju sa učenicima i roditeljima.

Čast mi je što sam dio velikog tima profesionalaca koji doprinose boljem obrazovanju u BiH. Put kojim sam krenula nije uvijek lagan. Međutim, zadovoljstvo, sreća i napredak koji osjećam lično i kod svojih učenika podstiču me da nastavim dalje.

Dogovor kuću gradi

Vesna Vučenović

U učionici je veoma živo. Dogovara se, razgovara, posmatra, važe, opisuje, analizira, istražuje, upoređuje... Osjeća se pozitivna emocionalna klima za rad.

Učionica sličí na pravu laboratoriju za učenje.

Kako to postići? Pitanje je koje se nameće svakome ko makar odškrine vrata učionica u kojima se ovako radi. Koliko je vremena potrebno? Šta pokreće, motivira učitelje da ovako rade?

inaja 2002. godine. Ona sam oduševljena svime što sam stasala, u čemu sam učestvovala, načinom rada, saradnjom, razumijevanjem.

Plašila sam se da će mi biti teško u sredini u kojoj živim primijeniti naučeno.

Ali nije bilo tako.

Plašila sam se da će mi biti teško u sredini u kojoj živim primijeniti naučeno. Ali nije bilo

tako. Sigurna sam da su i roditelji mojih učenika i moje kolege uvidjeli značaj, svrhu i smisao promjene. Možda zbog mog entuzijazma, upornosti i želje da nešto promijenim. Upoređivala sam učionicu u kojoj radim, klupe u dva reda, ormar, moj sto sa onima koje sam vidjela na fotografijama mojih kolegica što su već radile po metodologiji usmjerenoj na dijete. Poželjela sam da i sama to omogućim djeci koju učim ili, bolje reći, onima kojima želim omogućiti da uče. Počela sam da mijenjam i opremam učionicu, pravim novi raspored namještaja, nabavljam različit materijal, raspoređujem ga na određena, učenicima dostupna mjesta.

Brzo sam shvatila da promjena fizičkog okruženja zahtijeva i promjene u načinu rada, te promjenu mjesta i uloge koju učenici imaju u učionici i nastavi uopće. Ovo je bio pravi izazov za mene. Gradila sam i mijenjala se zajedno sa svojim učenicima, svakodnevno, korak po korak, sve dok nismo stvorili okruženje u kojem se svi osjećaju sigurno i dobrodošlo, okruženje koje poziva na istraživanje i izučavanje. U ovoj ću priči pokušati prikazati jedan radni dan iz naše učionice i način građenja stimulativnog emocionalnog okruženja za učenje.

Brzo sam shvatila da promjena fizičkog okruženja zahtijeva i promjene u načinu rada, te promjenu mjesta i uloge koju učenici imaju u učionici i nastavi uopće.

KAKO IZGLEDA UČIONICA I ŠTA SE U NJOJ DEŠAVA?

i kocka koju će učenici bacati da bi znali koji će zadatak raditi. U centru za jezik je ilustracija koja prikazuje baku Jesenku napravljenu od raznih plodova, te materijal potreban za pisanje. U centru za matematiku na stolu su plodovi jeseni i vaga. U centru za umjetnost na policama u korpi su šišarke, kestenje, žirovi, šipci, trnjine ..., a na stolu su ostali materijali potrebni za rad (makaze, papir, ljepila i sl.).

U svim centrima su napisani i zadaci na kojima će učenici raditi. Neke zadatke će raditi individualno, neke u paru, a neke u grupi. Na koji način će raditi zavisi od njih samih, njihovih mogućnosti i želja. Svako dijete odlučuje kako će raditi i od kojeg centra aktivnosti će krenuti.

Omogućujem djeci da sama odaberu šta, kad i kako će raditi jer vjerujem da se na ovaj način gradi uzajamno poštovanje, povjerenje, te odgovornost za vlastito učenje, a za sve je potrebna moja fleksibilnost.

Omogućujem djeci da sama odaberu šta, kad i kako će raditi jer vjerujem da se na ovaj način gradi uzajamno poštovanje, povjerenje, te odgovornost za vlastito učenje, a za sve je potrebna moja fleksibilnost.

Svugdje po učionici - na policama, zidovima, stolovima su materijali koji podsjećaju djecu na jesen i njene plodove. Jedan od učenika prilazi ploči na kojoj sam napisala poruku

za njih. Čita poruku naglas, tako da svi čuju:

“Vrijedne pčelice, danas ćemo se baviti plodovima jeseni. Razmislite šta smo ovih dana skupili i gdje, te čemu sakupljeni plodovi služe. Razgledajte materijale i pripremite se za razgovor o njima.”

Obradujemo temu “Jesen je, jesen rana”. Prethodnih dana smo zajedno, na raznim mjestima, sakupljali plodove jeseni, pa sam zbog toga nazvala djecu vrijednim pčelicama. Cilj mi je da ih i na ovaj način motivišem za rad koji nas očekuje.

na putu prema kući, žirovi koje smo zajedno sakupljali na izletu, krompir, mrkva, luk, kupus...

Andrej je pogledao oko sebe i primijetio da i Dejan zainteresovano gleda ono što i on. Baš juče su se posvađali kad su igrali nogomet, pa mu se nije radilo s njim. Rekao je glasnije nego što je htio: “Ja ću raditi u centru za nauku, a ti, DeJane, nećeš raditi sa mnom.” Znao je da je pogriješio, ali već je rekao i čekao je šta će se desiti. Prišla mu je Nina i tiho rekla kako misli da je on zaboravio jedno njihovo važno pravilo. Odvela ga je i pokazala mu gdje je to napisano. Rekla mu je: Pogledaj, Andrej, čak je prvo i napisano: “DRUGARE POŠTUJEMO I UVAŽAVAMO!”.

Pravila smo skupa donijeli na početku školske godine. Svi smo učestvovali u njihovom donošenju tako što je svako od nas rekao šta voli, a šta ne voli da gleda u našoj učionici.

Pravila smo skupa donijeli na početku školske godine. Svi smo učestvovali u njihovom donošenju tako što je svako od nas rekao šta voli, a šta ne voli da gleda u našoj učionici. Pravila su napisana afirmacijski, a kada su moji učenici bili 1. razred - šestogodišnjaci,

imali smo ilustrovanu pravila. Svi smo učestvovali i u ilustrivanju. Važno je da djeca učestvuju u donošenju pravila jer ona poštuju pravila koja su sama donijela i koja nisu napisana naredbodavnim tonom, već afirmativno.

Andrej se postideno povukao u tihi kutak i razmišljao kako da se izvini Dejanu. Tihi kutak je mali, izolovani prostor u učionici u kojem se udobno mogu smjestiti jedno, dvoje djece. U tihi kutak djeca odlaze kada žele biti sama, iz bilo kojih razloga, ali ne po kazni. U mojoj učionici tihi kutak je pored centra za jezik, odvojen ormarom. U njemu

Ušla sam u učionicu i, kao i uvijek, pozdravila se sa učenicima, upitala ih jesu li pročitali poruku i razmislili o tome šta bi voljeli raditi. Maja mi je, ne čekajući da se razgovor nastavi, rekla optužujućim tonom: “Učiteljice, Andrej je rekao da Dejan ne može raditi s njim u centru za nauku.” Jelena ga je pogledala i pokušala da opravda njegov postupak, jer je vidjela da se on sklonio u tihi kutak i pravio se da čita neku knjigu. Rekla je kako ga je Nina već upozorila za nepoštovanje pravila, a da i Maja ne poštuje njihovo pravilo, koje glasi: MI SE NE TUŽAKAMO.

Zamolila sam Andreja da nam se pridruži i objasni šta se desilo. Andrej je, plaćućim glasom, objašnjavao: “Ja samo želim... da radim... u centru za nauku... A malo sam i nervozan, jer smo se Dejan i ja juče posvađali na fudbalu.” Pitala sam i Dejana šta se desilo, a on je odgovorio da se ne ljuti na Andreja, jer i on njega juče nije primio u svoju ekipu, a Andrej je malo nervozan i zbog toga. Dogovorili smo se da će ubuduće više voditi računa o drugarima iz razreda i onda kad nisu u školi.

Ovaj problem smo riješili dogovorom, jer mi se učinilo da je to najprihvatljiviji način da dođemo do rješenja. Neke probleme na koje naidemo rješavamo debatom, neke ohrabrivanjem djece kada uočim da poštuju pravila (npr. vidim da si zapamtio / zapamtila šta smo se dogovorili), neke podsjećanjem (npr. ko se sjeća šta smo se dogovorili o tužakanju, ili gdje ostavljamo bojice), preusmjeravanjem (npr. olovke su za pisanje), neke igrajući igricu “Akvarijum”, u kojoj djeca sjede u dva kruga. Unutrašnji krug simulira određeno ponašanje, koje trenutno predstavlja problem. Djeca - ribice iz okolnog kruga, svako za

...trudim se da u svakoj prilici svojim ponašanjem modelujem željeno ponašanje učenika i dosljedna sam u tome (slušam ih, ljubazno se ophodim prema njima, uvažavam raličitosti).

svojim ponašanjem modelujem željeno ponašanje učenika i dosljedna sam u tome (slušam ih, ljubazno se ophodim prema njima, uvažavam raličitosti).

Sjeli smo u prostor za jutarnji sastanak i upitala sam ih na koje smo sve načine sakupili plodove jeseni. Počeli su glasno nabrajati, svako za sebe. Dijana je digla ruku i strpljivo čekala da je primijete. Rekla im je da sada niko, osim nje, učiteljice i Mladena ne poštuje pravilo koje glasi: ZAŠTO BISMO GOVORILI GLASNO KAD SE I TIHO ČUJE JASNO. Zatim je Mirko odgovorio na pitanje da smo plodove jeseni sakupljali u parku, na izletu, kod kuće, da smo po neke išli na pijacu, a neke smo donijeli od kuće ili od bake sa sela. Na pitanje kome su sve potrebni plodovi jeseni odgovorila je Tamara: "Potrebni su ljudima i životinjama." Još malo smo razgovarali o plodovima jeseni, a zatim se podijelili u grupe.

Različiti su načini grupisanja učenika i zavise od prethodnih znanja učenika, njihovih interesovanja, teme koju obrađujemo. Realizujući ovaj radni dan, odlučila sam se na formiranje heterogenih grupa, jer

*....slučajno odabrane
grupe omogućuju da djeca
rade i sarađuju sa svom
djecom u razredu.*

će svi učenici proći kroz sve centre, a i slučajno odabrane grupe omogućuju da djeca rade i sarađuju sa svom djecom u razredu. Kad su izvukli papiriće sa različitim motivima, dogovorili su se između sebe, u grupi, koji centar će odabrati. Djeca koja su izvukla šumske plodove odabrala su centar za umjetnost, voće - centar za jezik, povrće - centar za nauku, a lišće - centar za matematiku. Andrej je, sretan jer ide u centar za nauku, predložio da Dejan bude dijete dana. Ostala djeca su se složila, a Dejan je, shvativši da je i on pogriješio, predložio da na času tjelesnog odgoja Andrej i on budu kapetani.

Kocku je prvi bacao Dejan i dobio broj 3, uzeo je papir označen brojem 3 i pročitao svoj zadatak: 3. Istraži kako se sve mogu koristiti plodovi jeseni.

Nakon Dejana kocku je bacila Dijana i dobila broj 4. Pročitala je zadatak označen tim brojem: 4. Razdvoji različite plodove (voće, povrće, šumski plodovi) i ilustruj ih.

Andrej je bacio kocku. Dobio je broj 5. Izvukao je zadatak s tim brojem. Pročitao ga je: 5. Napiši koje koristi od plodova jeseni imaju ljudi, a koje životinje.

Nina je dobila broj 2. Njen zadatak je glasio: 2. Uporedi plodove jeseni, po čemu su slični, a po čemu se razlikuju.

Đorđe je dobio zadatak pod brojem 6. Pročitao ga je: 6. Objasni značaj plodova jeseni.

Broj 1 dobila je Maja. Zadatak je bio: 1. Opiši kako izgledaju plodovi jeseni.

Sva su djeca sa zanimanjem radila na svom zadatku.

Dejan je istraživao u udžbeniku, enciklopedijama, posmatrajući plodove i prisjećajući se šta sve mama koristi kad priprema zimnicu, od čega su u školi pravili razne “životinje”.

Dijana je razdvajala plodove koji su bili na stolu. Jedan skup činilo je voće: kruške, jabuke, šljive, dunje, orasi. U drugom skupu bilo je povrće: krompir, kupus, mrkva, luk, peršun, paprika i paradajz. Treći skup joj je bio najzanimljiviji jer je neke plodove vidjela prvi put. Skup šumskih plodova čine: šipak, drenjak, mušmula, žir, kestenje. Onda ih je i nacrtala.

Nina je posmatrala plodove. Prvo ih je upoređila po izgledu, a zatim je upoređivala njihov miris i okus.

Đorđe je marljivo pisao o značaju voća, povrća i šumskih plodova za ishranu ljudi i životinja.

Maja je opisivala plodove jeseni, njihove divne boje, oblik i veličinu.

Neki su završili prije, pa su pomagali drugarima koji rade. Zatim su jedni drugima u grupi pokazali šta su uradili.

ZAŠTO SAM ODABRALA OVU TEHNIKU?

Volim primjenjivati Blumovu taksonomiju, između ostalog i zbog toga što pomoću nje mogu podučavati:

ZNANJE (podaci, činjenice);

SOCIJALNE VJEŠTINE - (komunikacija, slušanje, samokontrola);

MOTORIČKE VJEŠTINE - (pisanje, crtanje, korištenje materijala);

PROCES MIŠLJENJA (analiza, posmatranje, zaključivanje, kritičko mišljenje) i,

na kraju, RAZUMIJEVANJE koncepata.

A evo i mala pomoć ili podsjećanje:

1. Znanje - OPIŠI - memorisanje i reprodukcija činjenica;
2. Razumijevanje - UPOREDI - značenja, prevođenje, interpretacija instrukcija i problema. Oblikovanje problema svojim riječima;
3. Primjena - PRIMIJENI - korištenje naučenog koncepta u novim situacijama;
4. Analiza - RAŠČLANI - razdvajanje materijala ili koncepata;

U centru za jezik bila je neobična ilustracija. Učenici su je posmatrali sa velikim zanimanjem. Pročitali su zadatak: Ovo je baka Jesenka. Vaš je zadatak da je opišete, ali da to uradite sami za 10-ak minuta ne prekidajući pisanje i da zasad ne vodite računa o greškama (pravopis i gramatika), već da pišete ono što vidite. Zatim ćete u grupi pročitati šta ste napisali, a tek onda zajedno napisati priču o baki Jesenki, naravno vodeći računa o pravopisu i gramatici. Riječi koje vam mogu pomoći u pisanju su: lišće, starica, kestenje, neobično.

U ovoj su grupi Mirko, Tamara, Jelena i Mladen. Svi su prokomentarisali da vole “vruću olovku”. Čitali su ono što su samostalno napisali, a onda su počeli pisati priču. Dogovorili su se da se u zajedničkoj priči koriste onim što su napisali samostalno. Mnogo im je pomogao tematski rječnik, koji su pravili ovih dana na temu JESEN, koji je smješten na zidu u centru za jezik, te njihov razredni “Pravopisni priručnik”, koji svakodnevno dopunjuju kad nauče nešto novo.

ŠTA JE “VRUĆA OLOVKA”, KADA I KAKO SE UPOTREBLJAVA, ZASTO JE BITNA?

“Vruća olovka” je jedna od tehnika pisanja. Lično je koristim kada želim da djeca iskreno, bez zadržke, reaguju poslije neke priče, ilustracije. Pišu o nečemu, ovaj put o baki Jesenki, ne vodeći u prvom pisanju računa o pravopisu i gramatici, već o onome što pišu. Bitno mi je da od njih “izvučem” prvu emociju, koja će se nakon toga doradivati i uređivati. Primijetila sam da se odlični učenici teže opuste i manje napišu jer, kako i sami kažu, teško im je da ne vode računa o greškama, iako znaju da “grešaka nema” kada radimo “vruću olovku”.

U centru za matematiku bilo je veoma živo. Zadaci su se svima dopadali. Vladan je čitao naglas:

4. zadatak: Napravite salatu od povrća koja će ukupno težiti 1kg i 500 g.

Milijana je predložila da njih dvoje rade prvi i treći zadatak, a Dragi i Smiljana drugi i četvrti.

Složili su se da su obje salate jednako ukusne, a i zdrave.

Centar za umjetnost je mjesto u učionici koje Anđela najviše voli. Pažljivo je posmatrala šta je sve danas u njemu. Pogled su joj privukle šišarke, koje su skupljene u parku, i žirovi što su skupljeni na izletu. Razmišljala je šta bi od njih mogla napraviti.

Pročitala je zadatak: Od ponuđenih materijala napravite baku Jesenku onako kako je zamišljate. Možete raditi sami, u paru ili cijela grupa.

S Anđelom u grupi su dva Dejana, Želimir, Radenko, Slaviša i Stefan. Želimir je rekao da bi najviše volio raditi sam. Ostali su se dogovorili da rade zajedno. Glavu bake Jesenke napravili su od kupusa, oči su joj dva kestena, a usta drenjci poredani jedan do drugog. Kosa joj je od svile sa kukuruza. Tijelo su pokrili raznim plodovima i lišćem da haljina bake Jesenke bude šarena kao i jesen bogata plodovima.

U učionici je veoma živo. Dogovara se, razgovara, posmatra, važe, opisuje, analizira, istražuje, upoređuje... Osjeća se pozitivna emocionalna klima za rad.

Učionica sliči na pravu laboratoriju za učenje. Kako to postići? Pitanje je koje se nameće svakome ko makar odškrine vrata učionica u kojima se ovako radi. Koliko je vremena potrebno? Šta pokreće,

U učionici je veoma živo.

Dgovara se, razgovara, posmatra, važe, opisuje, analizira, istražuje, upoređuje... Osjeća se pozitivna emocionalna klima za rad.

Učionica sliči na pravu laboratoriju za učenje.

Najlakše je, bar meni, bno krenuti sa donosenjem pravila. U donosenju pravila svi jednako sudjelujemo i svi ih jednako poštujemo. Napomenula bih da u prvih šest nedjelja, dok traje proces usvajanja pravila, nema grešaka. Vidimo iz priče da djeca jedni drugima pokažu i pročitaju pravilo koje nije ispoštovano u datoj situaciji. Samo slijede način na koji sam postupala dok smo usvajali pravila. Poštujemo pravila jer smo ih zajedno ustanovili. Bitno je da mi svojim primjerom pokažemo da poštujemo i uvažavamo donesena pravila. Tek tada možemo i od učenika zahtijevati to isto.

Stara narodna izreka o dogovoru koji kuću gradi može se primijeniti svugdje, a u učionici pogotovo. Stimulativno okruženje za učenje nije

Stimulativno okruženje za učenje nije bajkovito mjesto u kojem ne postoje problemi. Ali da bismo ga izgradili, naučit ćemo djecu da se dogovaraju, da odaberu šta im najviše odgovara i zajednički pronađu rješenje.

bajkovito mjesto u kojem ne postoje problemi. Ali da bismo ga izgradili, naučit ćemo djecu da se dogovaraju, da odaberu šta im najviše odgovara i zajednički pronađu rješenje. Međusobno uvažavanje je bitno u odnosima između učenika, ali i u odnosu učitelja i učenika. Pokazujući poštovanje prema mišljenju i

rasuđivanju svakog djeteta, učitelji šalju jasnu i nedvosmislenu poruku kako su svi jednako važni i na taj način modeluju i ponašanje učenika jednih prema drugima.

Bitno je naučiti učenike da prave izbor. Često smo u prilici, nažalost, da vidimo ili čujemo kako mladi ljudi srljaju u propast zbog lošeg izbora. Ali, ko ih je naučio da prave izbor i kako se to uči? Učitelji bi trebali poticati i stvarati prilike koje će omogućiti učenicima da biraju (npr. izbor centra u kojem će raditi, način na koji će raditi, s kim će raditi i sl.).

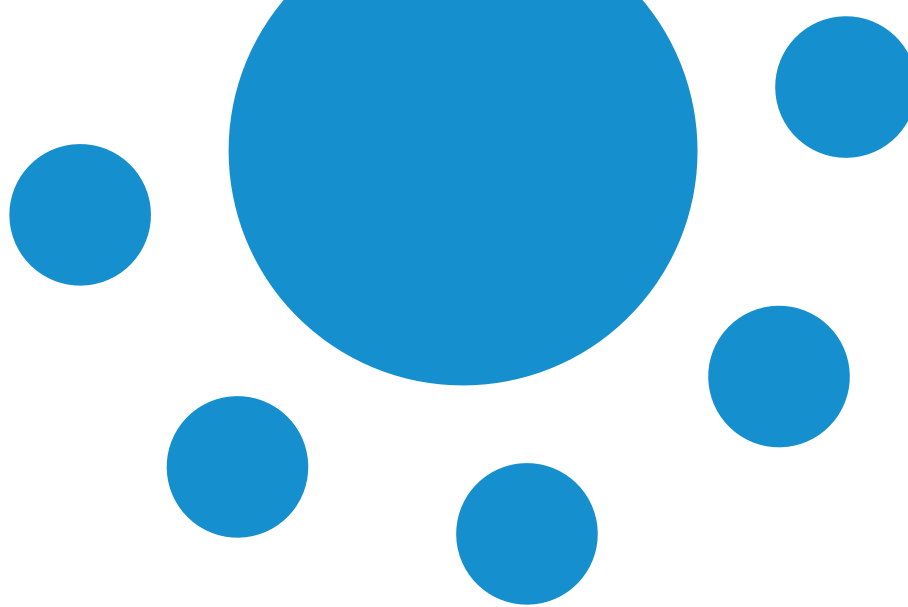
priliku da izraze svoje mišljenje, da iniciraju zajedničke aktivnosti. Ali i primjera u kojima je jasno pokazano da se svačije mišljenje uvažava.

I na kraju, sarađujemo i pomažemo jedni drugima. Sarađujemo dok zajedno ili samostalno radimo na zadacima. Pomažemo jedni drugima kad god je to potrebno. Kada se nekome nešto ne da uraditi ili mu teže ide, tu su drugari iz razreda i učitelj / učiteljica da pomognu, dodatno objasne. Postoji i znak kojim druge u učionici obavještavamo da nam je potrebna pomoć.

Stvaranje stimulativnog okruženja za učenje je kontinuiran proces. Zahtijeva mnogo promišljanja o učenicima, njihovim potrebama, mogućnostima i postignućima. Ali, to za mene i jest suština poziva koji sam odabrala i koji s mnogo ljubavi i odgovornosti radim. Uživam u svakome radnom danu učeći i rastući sa svojom djecom. I za mene i za moje učenike učenje je radost i izazov, jer se uvijek može i više i bolje.

Zovem se Žarmen Hamidović. Živim i radim u Tuzli, u OŠ “Sjenjak”.

Udana sam i ponosna majka dvije odrasle kćerke, studentice.

Nastavnica sam razredne nastave, ali drago mi je što me zovu učiteljica. Radim posao koji volim i koji ispunjava dobar dio svakog mog dana. Osim rada sa djecom, veoma volim raditi i sa svojim kolegama, bilo kao učesnica nekog seminara ili kao trenerica na seminaru.

Uvijek se ponovo zahvaljujem timu SbS. Oni su glavni “krivci” za sve što mi se u poslu događalo od 1999. godine pa do danas. A dogodilo mi se puno toga lijepog. Dio mojih iskustava sam pokušala opisati u ovoj priči.

Priču posvećujem mojim kćerkama Elviri i Dariji, zbog njihovog strpljenja, zbog svih dana koje je mama, zbog posla i seminara, provela van kuće, i zbog toga što želim da sazriju u odgovorne i vedre osobe u nekom ljepšem svijetu, čuvajući ga i poštujući.

Kako sam postala hrčak

Žarmen Hamidović

Uređenje učionice je ustvari proces koji se nikad ne završava. Evo kako otprilike izgleda taj proces u mojoj učionici.

Od prve zamisli do realizacije ideje u učionici, koju dijelim s kolegicom, potrebno je malo vremena za postavku, a malo više da u ormaru i po kutijama, koje se nalaze u svakom slobodnom kutku učionice, nađem nešto prikladno za postavku. Teško mi je naći neke potrebne stvari jer ih imam puno.

Ja patim od bolesti sakupljanja svega i svačega, raznih stvarčica. Te stvarčice ja jednim imenom zovem “može zatrebati”.

ni je radno mjesto u sasvim novoj zgradi, nevenkoj, lijepoj i punoj svjetlosti, sa zanimljivim prozorima, koji krase svaku učionicu kao male niše. Naravno, prihvatila sam. To je bio veliki izazov za mene - u novu zgradu udahnuti dušu i oživjeti je uz pomoć djece.

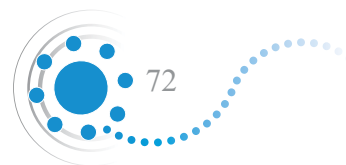
Škola nije velika, ali je lijepa i puna svjetlosti, iz hola se izlazi u mali atrij, učionice su kvadratnog oblika sa zanimljivim prozorskim nišama. Tako to vide moje oči koje uživaju u lijepom i koje svaki prostor odmah uređuju po nekim svojim trenutnim zamislima i ludim idejama. Nema tu nekog pravila kad moje oči uređuju neki prostor, ili dio prostora, mozak grozničavo misli u kakvom stilu bi to trebalo biti. Kad su prvi put vidjele tu prozorsku nišu, izmijenjale su se munjevitom brzinom slike četiri godišnja doba. I zaista, za vrlo kratko vrijeme bi se tu postavili predmeti ili oslikalo staklo u duhu godišnjeg doba koje je u toku.

*Moja učionica je polako postajala
mjesto na kojem ćemo učiti mnoge
korisne i zanimljive stvari.*

Moja učionica je polako postajala mjesto na kojem ćemo učiti mnoge korisne i zanimljive stvari. Prisjećajući se dana kad sam ušla u učionicu punu svjetlosti, na čijim su zidovima bile dvije plutane table i dvije vješalice za jakne, te male klupe i stolice, za svakog učenika pojedinačno, sada vidim koliko puno znače neki sitni detalji, koji definišu i upotpunjuju učionicu. I u ovoj učionici primjenjivala sam naučeno. Učionica ima svoje definisane prostore sa materijalom i priborom, koji su djeci dostupni u svakom trenutku. Najvažniji zadatak učitelja u ovakvoj učionici je, ustvari, naučiti djecu kako da žive i rade u takvom prostoru, naučiti ih da steknu određene rutine, koje olakšavaju rad i u školi i doprinose da taj rad bude zanimljiv i koristan.

Uređenje učionice je ustvari proces koji se nikad ne završava.

*Uređenje učionice je ustvari proces koji
se nikad ne završava.*

kutijama, koje se nalaze u svakom slobodnom kutku učionice, nađem nešto prikladno za postavku. Teško mi je naći neke potrebne stvari jer ih imam puno. Ja patim od bolesti sakupljanja svega i svačega, raznih stvarčica. Te stvarčice ja jednim imenom zovem “može zatrebati”.

“Može zatrebati” su papiri u koje su bili umotani pokloni ili cvijeće, trake, novine, krpice, neki komadi odjeće (kape, kravate, ešarpe, marama), kutije i kutijice, tegle i teglice, perle i perlice, i stotinu drugih čuda “može zatrebati”. Najveći problem sa “može zatrebati” stvarčicama je taj da baš kad mi nešto treba ne mogu naći jer uvijek pospremam stvari na “sigurno mjesto” i mjesto na kojem ću to kao uvijek moći naći. Tako svako preuređenje povodom nove teme za mene znači i novu avanturu traženja. Naučila sam ja i da se materijal mora složiti i obilježiti tako da je u svakom trenutku dostupan, ali to je kod mene slučaj samo sa sitnim materijalom i priborom. Puno je vremena potrebno da na svakoj kutiji i kutijici zabilježim šta se u njoj nalazi.

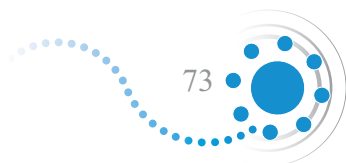
Draž otkrivanja šta sve imam na raspolaganju za kreativni rad sa djecom je neopisiva.

Draž otkrivanja šta sve imam na raspolaganju za kreativni rad sa djecom je neopisiva.

Uvijek se ponovo iznenadim kako sam bila vrijedna i svašta navukla u učionicu. Zbog toga mi je moja kolegica s kojom dijelim učionicu dala nadimak Hrčak. Zanimarila je samo jednu sitnicu, to da je ona nanijela gotovo jednaku količinu različitih “može zatrebati” stvari. Tako se u našoj učionici može naći zaista svega i svačega. Nikada ne oskudijevamo u materijalu.

Različiti materijali prikupljeni u učionici omogućavaju mi da se ne brinem ukoliko su mi

Različiti materijali prikupljeni u učionici omogućavaju mi da se ne brinem ukoliko su mi potrebna neka očigledna sredstva.

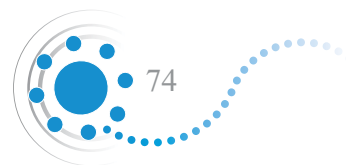

kartonske kvadratiće u različitim bojama, zrnevlje kukuruza, graha, kafe, makarone, kestenje i još mnogo toga. Uz pomoć takvog materijala djeca uče igrajući se, slažući figurice; oni obrazuju skupove, sabiraju, oduzimaju, množe i dijele, a da nisu ni svjesni da je način na koji uče puno efektivniji od samo zapisivanja u svesku. Da napomenem da ni taj segment nastave nije zapostavljen, pa se nakon praktične vježbe obavezno sa djecom uradi i zapisivanje onoga što su praktično radili.

Među “može zatrebati” materijalom obavezno imam nekoliko poklon-papira u različitim bojama, različitih ukrasnih traka, šarenog novinskog papira i starih novina. Od ovoga materijala vrlo se lako organizuje izrada kolaža, koje djeca rade u grupama, gdje svako od njih može mašti i kreativnosti pustiti na volju i dati svoj doprinos radu grupe. Sjećam se da sam u ormaru imala jednu kanticu od pavlake, punu drvenih perli. Koristila sam ih za matematiku, međutim, problem je bio njihovo kotrljanje. Moja kolegica s kojom sada dijelim učionicu je došla na odličnu ideju: na jednoj letvi je izbušila deset rupa na odstojanju od po 10 cm. Sa gradilišta svog brata donijela je 10 šipki tankog armaturnog željeza. Jedan kraj šipke smo uglavile u izbušenu rupu, nanizale 10 kuglica, savile željeznu šipku i drugi kraj uglavile u letvicu. Naravno, nastalo je 10 takvih žica s perlama, odnosno odlična računaljka, na kojoj smo mogle prikazati jedinice i desetice u skupu brojeva do 100. Ta se računaljka sada svake godine seli u učionicu u kojoj su prvačići.

Potrebno je sad da se vratim u 1999. godinu, godinu kada dobijam krila i kada mogu svojim prvačićima da ponudim nešto stvarno novo i zanimljivo - učionicu usmjerenu na dijete. Takva učionica je mjesto gdje se dijete osjeća sigurno, udobno, sretno i zadovoljno, i u kojoj uči a da toga nije uvijek svjesno.

To je učionica u koju se djeca svaki dan rado vraćaju, u kojoj znaju gdje

i kako od pribora i materijala

u koju rado zaviruju i stariji učenici.

smiju upotrebljavati.

Sretna i zadovoljna, naporno sam radila u toku ljetnog raspusta sa kolegicom opremajući dvije učionice. Dok su drugi uživali u odmoru, mi smo htjele imati sve spremno prije početka nove školske godine.

Veći dio našeg raspusta protekao je u osmišljavanju konačnog izgleda naše učionice. Zbog toga smo se često sastajale s papirom

Veći dio našeg raspusta protekao je u osmišljavanju konačnog izgleda naše učionice.

i olovkom u rukama, jer smo svoje ideje zapisivale i crtale. Osim namještaja koji smo dobile zahvaljujući projektu, trebalo je osmisliti još neke elemente za roditeljsku sobu, kupiti tepihe, sitni materijal i pribor. Na kraju je sve to trebalo rasporediti u učionici. Željele smo da, kada naši prvačići uđu u svoju učionicu, osjete zadovoljstvo i sreću zbog polaska u školu, a ne da ih zateknu klupe i prazni zidovi, koji bi u njima pobudili strah, razočarenje i nesigurnost. Čak smo mislile i na detalje kao što su zelene biljke, zaštita od sunca, jer je učionica bila smještena na južnoj strani, donijele smo i plišanih igrački i krpenih lutkica, koje su dobivene u jednoj donaciji, mislile smo da je važno da ih pozdrave oni koji su ih pratili u igri do polaska u školu. Ne znam nijednu osobu koja ne voli trošiti novac. Tako smo i mi uživale što smo mogle i smjele za novac koji smo dobile kupiti sve ono što će predstavljati učionice koje oduzimaju dah svojom ljepotom i zanimljivim rješenjima.

Zamislite, svaka od nas je dobila po jednu veliku učionicu samo za svoje odjeljenje. Divota, ne moraš misliti hoćeš li nekome zauzeti prostor na zidu ili nekom drugom mjestu u učionici. Ne treba ni opisati zabezegnute poglede djece i roditelja tog prvog dana školske 1999/2000. godine. To je zaista bilo veliko iznenađenje za sve. Na

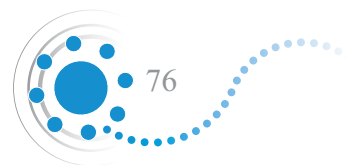
Učiteljice, hoće li moje dijete stvarno biti u ovoj učionici, ili ste to samo sredili za prvi dan da se djeca ne uplaše?”

a najčešći komentari su bili vezani za djetinjstvo samih roditelja, bijele zidove i klupe poredane u redove. Nakon izvjesnog vremena roditelji su navikli na pomisao da su njihova djeca u stvari privilegovana, i uvijek je bilo onih roditelja koji su pitali treba li nam još nešto ili se odazivali na naš poziv za pomoć i suradnju. U poređenju s mojom prethodnom generacijom, kada sam djecu uvela u veliku praznu učionicu, koja je odzvanjala i u kojoj su učenici sjedili ne videći jedni druge, jer su bili okrenuti leđima, sada sam osjećala veliku radost i uzbuđenje zbog saznanja da je ovo nešto drugo i da je pravo. Kako je vrijeme odmicalo, moji prvačići su odmah po dolasku u učionicu sjedali na tepih da, sjedeći u krugu, započnemo jutarnji sastanak. Vrijeme do početka sastanka prolazilo im je u razgovoru o tome šta su jučer radili, ko je bio dijete dana i ko je nosio putujućeg medu. Pri ulasku u učionicu čekala ih je jutarnja poruka. Prvom učeniku koji dođe objasnila bih na šta se odnosi poruka toga dana i šta treba raditi. Taj učenik je onda bio dužan i ostaloj djeci objasniti kako da odgovore na jutarnju poruku. Poruke su obično bile neki jednostavni zadaci, koji su služili kao evokacija za ono što će se raditi u toku dana. Naprimjer, kad smo obrađivali boje, na poruci je pisalo: “Nacrtaj smješka svojom omiljenom bojom!”, kad smo obrađivali slovo D, bilo je napisano da pozdravljam svu djecu

sedna majka im se obratila riječima. “Učiteljice, hoće li moje dijete stvarno biti u ovoj učionici, ili ste to samo sredili za prvi dan da se djeca ne uplaše?” To je jedan od komentara koje sam zapamtila,

...uvijek je bilo onih roditelja koji su pitali treba li nam još nešto ili se odazivali na naš poziv za pomoć i suradnju.

Poruke su obično bile neki jednostavni zadaci, koji su služili kao evokacija za ono što će se raditi u toku dana.

Trebalo je maloj djeci objasniti da pravila nisu zabrane, nego da su način ponašanja koji odgovara prostoru u kojem borave i rade.

pravila nisu zabrane, nego da su način ponašanja koji odgovara prostoru u kojem borave i rade. Djeca su brzo shvatila suštinu afirmativnih pravila. Nakon što smo ih donijeli, dala sam

im pribor i veliki papir, na koji su oni svojim kvrgavim slovima ispisali svoja prva razredna pravila.

Vrijeme prolazi, svaki dan je novi doživljaj i veliko novo iskustvo. Imali smo mnogo posjetilaca, koji su dolazili da vide učionicu i pitaju na koji način radimo sa djecom.

Izmijenjale su se lokalne TV kuće, pa i druge, imali smo posjete kolega iz Podgorice i Novog Sada, Banje Luke i drugih gradova koji su ušli u projekat Step by Step.

Posjetioци koji su dolazili u našu učionicu su najčešće pitali ko nam kupuje pribor i materijal kada se potroši, ko nam je kupio cvijeće, ko posprema učionicu nakon što djeca odu, kako ih ocjenjujemo, pošto, kad sjede u grupi mogu prepisivati, i još mnogo drugih pitanja. Bilo je veoma važno ljudima objasniti da se sav materijal i pribor ne mora kupiti za novac i da smo mnogo toga prikupile kao reciklažni materijal, a da učimo djecu da čuvaju i štede pribor i materijal. Također nam je bilo važno objasniti i demonstrirati kako djeca nakon završene nastave ili određene aktivnosti pospremaju materijal i pribor i da mogu ići kući tek kad utvrdimo da je sve na svom mjestu. Jedna od važnih rutina, koju treba razviti kod djece, jest ta da

Bilo je veoma važno ljudima objasniti da se sav materijal i pribor ne mora kupiti za novac i da smo mnogo toga prikupile kao reciklažni materijal, a da učimo djecu da čuvaju i štede pribor i materijal.

sam zadovoljna i sretna. A svi znaju koliko je važno raditi ono što volis i što te ispunjava zadovoljstvom i u čemu osjećaš da si dobar. Sjećam se, stalno se vraćam u učionicu, sređujem, dotjerujem, osmišljam nove načine razmještaja.

Kod kuće također nisam imala mira. Sad kad je pokrenuta lavina ideja i onog kreativnog u meni, a ja jesam kreativac, nastavljala sam sa pisanjem poruka, započinjanjem nekih panoa, koje će djeca doraditi, osmišljavanjem zadataka za grupe i slično. Tako je vrijeme koje nisam u školi provodila bilo slojevito: red kućanskih poslova, red školskih i tako do duboko u noć. U noći nisam mogla šušcati papirima, jer sam radila u sobi mojih kéeri. Iako su mi puno pomagale, nisu uvijek bile oduševljene količinom papira razastrtog na podu njihove sobe. Jednog jutra sam iz sobe čula povik uz glasno prigovaranje: “Mamaaa, da mi je samo jednom iz kreveta stati na pod, a ne na te tvoje čartove...”

Kako sam postala hrčak?

Vrijeme je prolazilo, a ja sam shvatila kako zaista volim ono što radim i da je ova izreka za mene istinita tvrdnja. Koja sloboda! Međutim, u svemu tome postojao je i jedan problem. Dobile smo, moja kolegica i ja, mnogo pribora i materijala. Sve se to prilično brzo trošilo, svakodnevno nove ideje, nove postavke. Kad kažem postavka, onda mislim na izlaganje različitih materijala i artefakata vezanih za neku

Materijal se trošio, kupovale smo novi, ali uvijek je trebalo još i još.

temu na kojoj smo radile ili trenutno radimo. Materijal se trošio, kupovale smo novi, ali uvijek je trebalo još i još. U trgovini, u blizini škole, vidjela sam da su gajbice u kojima je voće uvezane mašnama različitih boja, a na ivicama su se vidjele kao čipka izrezane tanke spužve. Mislila sam kako bi se to moglo lijepo iskoristiti u art centru. Naravno da sasvim liči na mene da uđem u trgovinu i zamolim prodavačicu da mi, ako to njoj ne bi bio problem,

mašnica i spužvi. To smo dobro iskoristili kad smo učili kakve mogu biti linije. Vezali smo tim mašnjama panoe, sjeckali ih za izradu kolaža i još mnogo toga smo napravili sa mašnjama, koje bi inače završile u smeću.

*To smo dobro iskoristili
kad smo učili kakve mogu
biti linije.*

Dok sam prolazila pored trgovine, pogled mi se zadržavao na različitim pakovanjima. Trebalo nam je nešto u učionici u čemu bi djeca čuvala svoje radove prije nego što naprave odabir za portfolio. Rješenje je bilo na dohvat ruke. Donijela sam od moje prodavačice u razred dvije gajbice, takozvane holandeze. One se vrlo lijepo postavljaju jedna na drugu, a između ostane dovoljno prostora, tako da se može staviti unutra ruka a da se gajbice ne skidaju. Ukrasila sam ih šarenim papirom iz novina.

Pokazala sam ih učenicima i zamolila da za zadaću, sa roditeljima, nabave jednu gajbicu, ukrase je i napišu svoje ime. Ubrzo smo u učionici imali dva neobična stupa od gajbica. Djeca su tu ostavljala svoje radne listove. Počeli su tu ostavljati i svoje dragocjenosti, sitnice koje

*Ubrzo smo u učionici imali
dva neobična stupa od gajbica.
Djeca su tu ostavljala svoje
radne listove.*

samo djeci puno znače i žele ih imati pored sebe i u školi. Gajbice su nam koristile i u drugom razredu. Kako je vrijeme prolazilo, sakupilo se dosta toga što može zatrebati. Ideja je bilo napretek. Kada se u septembru pođe u školu, nekako odmah se počne raditi i tema jesen. Moja kolegica i ja smo osmislile niz aktivnosti vezanih za jesen. Tako je, naravno, zamišljena i izložba (postavka) plodova jeseni. Zamisao je bila da učenici prikupe i donesu dosta materijala iz prirode, a da onda to razvrstamo po životnim zajednicama. Među eksponatima je trebalo da se nađu i igračke i figurice životinja, podijeljenih prema njihovim životnim zajednicama. Tako smo na kraju zaista imali prelijepu postavku

čak i aranžirali u zdjele ili gajbice, napravili male makete parka i šume i slično. Sve ovo pratili su dječiji likovni i literarni radovi kao i pjesme poznatih pjesnika za djecu. Svi smo se divili svom djelu i uživali kada bi neko došao i hvalio dječiji i naš rad.

A sad, jedna anegdota. Moje kolegice i ja smo također uvježbale jednu svakodnevnu rutinu. Nakon nastave se užinalo, pila se kafa ili čaj i iznosile ideje za pripreme koje treba obaviti za sutrašnji dan. U tako lijepom prostoru, punom materijala i pribora, bilo je lako pripremiti sve što će nam trebati idućeg dana. Sve što je bilo potrebno za sutra mi smo pripremale nakon nastave. Dakle, slijedila je pauza za užinu. Jedna kolegica koja je ranije završila s nastavom rekla nam je da će se ona toga dana pobrinuti za sve. Djeca su otišla, sjedamo da se odmorimo, na stolu je zdjela puna salate i vruće kifle iz obližnje pekare. Prionule smo “na posao”, salata je bila puna povrća (paradajza, luka, krastavaca), sa podosta kajmaka. Uživale smo u jelu, a kolegica koja

“Drage moje, upravo ste pojele dio svoje izložbe!”

je sve pripremila počela se smijati uz komentar: “Drage moje, upravo ste pojele dio svoje izložbe!” Okrenula sam se prema polici na kojoj je bila postavljena “Jesen u vrtu”. Zdjele su bile poluprazne. Šta nam je preostalo nego se pridružiti njenom zaraznom smijehu. Obrazloženje koje je dala glasi: Ionako bi se sve pokvarilo preko noći.

Vidjevši da u školu donosim gotovo svu ambalažu koja bi bila bačena u kontejner, i učenici su počeli donositi različite “može zatrebati” stvari. Kod kuće također nisam dala bacati kutije, papire i slično. Tako su se i moje kćerke i muž uključili u akciju prikupljanja zanimljive ambalaže.

Često, kad bih ja sakupila dosta “može zatrebati” stvarčica i donijela ih u školu, moje su mi se kolegice smijale. Međutim, kada im je trebalo

No činjenica je da ni u najopremljenijoj školi, ako smo takve sreće, nećemo pronaći sve što našoj djeci za rad treba i što će potaknuti njihovu znatiželju, poriv za istraživanjem, eksperimentiranjem i nučiti ih da uče na različite načine. Počela sam i kolegice poticati na prikupljanje različitih materijala. I one su imale mnogo ideja, koje sam sad i ja mogla iskoristiti u svom radu.

No činjenica je da ni u najopremljenijoj školi, ako smo takve sreće, nećemo pronaći sve što našoj djeci za rad treba i što će potaknuti njihovu znatiželju, poriv za istraživanjem, eksperimentiranjem i nučiti ih da uče na različite načine.

Vremenom se sve više u školama koristi ambalaža, koja se može reciklirati u ukrase ili neke jednostavne upotrebne predmete. Pravljenje kutija za pribor i ukrašavanje na ovaj način mnogo je isplativije i zanimljivije. Naravno, ono što je najvažnije jest to što vidimo djecu kako to sve s ljubavlju sjećaju, lijepe, smišljaju. Kada njihove radove postavite u učionici i vidite djetetov zadovoljni smješak na licu, shvatite da je tom djetetu mnogo draže vidjeti svoje “remek djelo” u ulozi školskog inventara nego što bi to bilo nešto već gotovo, kupljeno. Ono što se najviše sviđalo djeci, roditeljima i mojim kolegicama bile su prazne posudice i teglice od potrošenih namirnica (pavlaka, margarin, marmelada...). Ja sam ih donosila u školu i zajedno sa djecom obljepljivala kaširanim papirom. Bojili smo ih i lijepili na njih razne perlice, trake i druge ukrase. Ovako ukrašene posude mogu dobro poslužiti za razvrstavanje zajedničkih flomastera, oštrila, olovaka i raznih drugih stvari koje svi koristimo u radu i koje treba čuvati i pravilno upotrebljavati jer će nam još trebati, a imali smo i izložbu tih posudica. Objašnjavala sam djeci da se od gotovo svega što inače bacamo kao otpad može nešto korisno napraviti, čitala im članke o reciklaži, o ugroženosti planete i važnosti da čuvaju svoj

*čitala im članke o reciklaži, o
ugroženosti planete i važnosti da
čuvaju svoj pribor i materijal.*

čije je a djeca odgovaraju sa:
“Nije moje” i na tome završi
ili se gubi dragocjeno vrijeme
na pronalaženje vlasnika. Ova

situacija je sada promijenjena, sve je zajedničko i sve ima svoje mjesto,
i to još u vlastitim radom izrađenim posudicama.

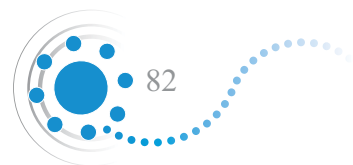
Sakupljali smo i školjke za jaja. Izrezivali smo ih na trake, bojili
zelenom ili nekom drugom bojom a zatim od plastelina pravili oči, tako
da dobijemo simpatične gusjenice. Kartone za jaja smo upotrijebili za
zbirku različitih vrsta tla. U svako udubljenje smo sipali različite vrste
tla, a na izbočinu pored svakog udubljenja zaboli zastavicu napravljenu
od čačkalice i papira, s nazivom te vrste.

Ovo su bili samo neki primjeri koje sam izdvojila nadajući se da će
nešto od ovoga biti zanimljivo i drugim učiteljima. Djeca će biti sretna
i vrijedna. Mogu se sakupiti razne “može zatrebati”, koje se inače bace,
a koje mogu poslužiti za izradu različitih stvarčica, od kojih se može
postaviti i izložba.

U svakom slučaju, sav “otpad” koji se može reciklirati odnesite u
kontejnere za odvojeni otpad. Sigurno će biti bolje upotrijebljen nego
u vašim kantama za smeće.

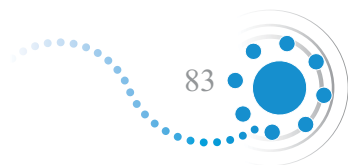
Kada bih svojim kćerkama ispričala neku anegdotu sa nastave, ili im
pričala o uspješnom danu u školi, one bi me samo začuđeno upitale:
“Mama, zar nekom djetetu stvarno može biti tako zabavno u školi?”

Tokom godina na seminarima sam upoznala mnogo dragih ljudi i
uspostavila kontakte s nastavnicima širom BiH i susjednih država.
Neki od njih su postali moji dragi prijatelji. Znam da gotovo ne postoji
mjesto u Bosni i Hercegovini u kojem ne bih pronašla nekog od kolega
sa seminara. Čovjek je sretniji kad zna da nije sam.

Ovom projektu sam zalvana jer je promijenio moj život ne samo na profesionalnom planu. Otkrila sam i oslobodila svoju kreativnu stranu, shvatila da postoji i način da organiziram učionicu u koju će djeca rado dolaziti i rado u njoj boraviti uz učenje i igru, učionicu u koju ćemo donositi razne “može zatrebati” stvari i korisno ih upotrijebiti.

Hrčak je vrijedna životinja; ne treba ga sputavati u njegovu poslu.

Moje ime je Irena Damjanović. Učiteljica sam 11 godina. Radim u školi u Tolisi, mjestu u kojem je prije 185 godina fra Ilija Starčević osnovao prvu pučku školu u BiH.

Osim formalnog obrazovanja stečenog na Pedagoškom fakultetu u Osijeku, ponosna sam i na znanja stečena na seminarima COI-a.

Bilo da sam na njima sama sudjelovala, bilo da sam ih s kolegama trenerima organizirala i realizirala za ostale kolege učitelje, nakon njih sam se trudila biti bolja u svom poslu. Pa iako je probitno zamišljena drukčije, ovo je priča upravo o tome - profesionalnom rastu i sazrijevanju, učenju i usavršavanju.

Učenje nikad ne prestaje

Irena Damjanović

Moja je pokojna baka rodila šestero djece, a i mene othranila, jer su mi roditelji radili, pa me je morao netko čuvati dok ih nije bilo kod kuće.

Sjećam se, na dan kad sam dobila učiteljsku diplomu, vratila sam se kući, skuhala kavu pa ju ponijela baki, koja je heklala pod vinogradom na pletenom stolcu.

Mislila sam, idem se baki pohvaliti papirom za koji sam učila i radila 4 godine, a ranih 90-tih to je bilo posebno teško. I dođem ja tako pred nju i kažem: “Evo, bako, diploma! Gotovo je, konačno!”

na pletenom stolcu. Mislila sam, idem se baki pohvaliti papirom za koji sam učila i radila 4 godine, a ranih 90-tih to je bilo posebno teško. I dodem ja tako pred nju i kažem: “Evo, bako, diploma! Gotovo je, konačno!”

I tako, pohvalim se pred bakom crvenim tuljcem, a ona će, ne dižući pogleda s pletiva: “E, moja Irena, ja jedva izlazila na kraj s moji’ šestero, a ti ćeš cili život kuburit’ s tuđom dicom!”

I tako, pohvalim se pred bakom crvenim tuljcem, a ona će, ne dižući pogleda s pletiva: “E, moja Irena, ja jedva izlazila na kraj s moji’ šestero, a ti ćeš cili život kuburit’ s tuđom dicom!” I to je bilo sve... Tako mi je moja baka, na dan kad sam primila svoju diplomu, poručila da sam izabrala krivo zvanje.

Nisam se ljutila na nju, znala sam da je, na neki uvrnuti način, baka zapravo cijnila moj trud i da je valjda na osnovi iskustva znala da me čeka dosta muke. Ni ona, kao ni mnogi drugi ljudi u nas, nije znala ohrabriti, pokazati nježna osjećanja. S grubim riječima nije imala problema. Čudno je to - u našem narodu. Valjda je jadni narod kroz stoljeća patnje i muke stekao debelu kožu i naučio biti grub, a svoja osjećanja odlučio držati duboko u sebi i ne pokazivati ih, jer tako je bilo lakše. Tako nitko ne vidi da si ranjiv, da ti je teško ili da se bojiš.

Prvi put sam ušla u svoj razred u siječnju 1997. godine. U školi je nedostajalo kadra te su me primili već kao apsolventicu. Četvrti razred, djeca umorna od čestih promjena učitelja. Učiteljica također uplašena. Rat je bio netom završio. Djeca su tijekom rata nastavu imala po obiteljskim kućama ili u podrumima. Pričali su mi stariji kolege kako je to znalo biti mučno. Nisu imali uvjete za kvalitetan rad, strahovali su za sigurnost i svoju i svoje djece, a nastava je često bila ispresijecana višetjednim pauzama zbog ratne opasnosti. Zapravo, nastava je postojala više formalno, nego što se uistinu nešto radilo.

školi, stojeći na pragu učionice u kojoj ću po prvi put podučavati, na pragu mog profesionalnog života, moglo bi se opisati mješavinom radosti, entuzijazma, ali i straha. Radosti koju samo rad sa djecom može pobuditi u meni, entuzijazma da svoje znanje i ideje što prije primijenim i zebnje da u tome možda neću baš uvijek uspijevati.

učionice u kojoj ću po prvi put podučavati, na pragu mog profesionalnog života, moglo bi se opisati mješavinom radosti, entuzijazma, ali i straha.

Entuzijazam je u to vrijeme bio ogroman. Željela sam svoj četvrti razred odvesti na ekskurziju na kraju školske godine. Mjesecima sam to planirala i organizirala i na kraju smo i otišli. Organizirane su sekcije u školi. Vodila sam dramsku i zbor i nije mi bilo teško. Uživala sam u tome zajedno sa svojom kolegicom. Činilo mi se kako su se konačno svi opustili, i djeca i odrasli. Ostajali smo u školi do kasno navečer šivajući kostime i vježbajući s djecom tekst za predstavu. Nerijetko su nas ispraćale iz škole namrgođene spremačice. A i u nastavi je bilo slično. Pratili smo značajne datume u kalendaru PiD-a, organizirali dane posvećene vodi, Zemlji, okolišu...

Nekako se činilo da je škola oživjela, “zazelenjela se” iznova nakon ratnog mirovanja. Nova biljka, sa starim korijenima... Bilo mi je čast raditi u školi u kojoj sam i sama odrasla, s ljudima koji su mi bili uzori, a sada postali ravnopravni kolege.

Nekako se činilo da je škola oživjela, „zazelenjela se“ iznova nakon ratnog mirovanja. Nova biljka, sa starim korijenima...

Nekoliko mjeseci kasnije sam panoima, slikama i radovima djece išarala bijele zidove učionice, a škola je bila tek renovirana nakon haračenja

u učionici mi da stoje dok razgovaram sa mnom. Rekla sam mi da olovke mogu šiljiti bez pitanja, a tako isto bacati smeće. Polako, to je pravilo postalo rutina. No znalo mi je biti smiješno kad nam u učionicu uđe ravnatelj, pa po navici s vrata krene govoriti (da nas ne bi puno prekidao u radu): “Dobar dan! Sjedite, sjedite!”, a nitko nije ni bio ustao. Ni dan-danas neki kolege nisu načisto sa sobom je li ova situacija koju sad opisah opravdana pedagoški ili nije. Ja mislim da jest. Prostor i ozračje u razredu moraju biti takvi da dijete želi u njemu biti, a ne

*Učionica treba biti “živa”, imati
tragove rada ljudi koji u njoj
borave, mora „govoriti“ o razredu i
onda kada njega nema u njoj.*

da sjedi u sterilnoj učionici i šuti dok ga se što ne pita. Učionica treba biti “živa”, imati tragove rada ljudi koji u njoj borave, mora “govoriti” o razredu i onda kada njega nema u njoj. Zapravo, vrlo je jednostavno: zamisli ozračje u kojem želiš raditi... Pa nitko ne voli bezbroj puta ustati od svog posla samo zato što je netko ušao u učionicu da pita koji sat ideš u dvoranu na sat tjelesnog?! E, tako isto žele i djeca. Lakše i bolje uče u opuštenoj atmosferi i udobnom okruženju. A učitelj ima moć da im to osigura ili uskrati.

*Lakše i bolje uče u opuštenoj atmosferi
i udobnom okruženju. A učitelj ima moć
da im to osigura ili uskrati.*

Iako sam vjerovala u svoje ideje, imala energije, snage, nisam imala iskustva u svakodnevnim školskim stvarima. Nisam znala kako se vodi dnevnik, kako se planira nastavno gradivo, kako se ocjenjuje, kako se mala djeca uče čitati i pisati. Mi (studenti) jesmo o svemu tome učili (fakultet na kojem sam studirala je imao, i još ima, reputaciju visokokvalitetne ustanove), ali to su uvijek bile izdvojene nastavne jedinice kao primjer kako se nešto u okviru nekog predmeta radi. No, nitko nas nije mogao naučiti kako se “živi” nastava, kako se sutradan nastavlja na ono što je ostalo od jučer.

stariji kolega učitelj mi je pokazao kako ću učiti djecu čitati. Znala sam kako treba obraditi priču, kako obraditi slovo, kako metodički osmisliti govornu vježbu i pričanje po nizu slika. Ali, nisam znala kako naučiti djecu čitati i pisati. I tako... radila sam ono što sam znala, a što nisam znala, pitala sam. Čini mi se kako smo i djeca i ja rasli skupa. Oni doslovno, a ja profesionalno.

Naši panoi, slike i biljke su bili svakodnevno oštećivani jer smo učionicu dijelili sa starijim razredima. Što god smo napravili i ostavili u učionici, uskoro bi stradalo. Pokušavala sam razgovarati s razrednicima ne bi li to prestalo, što je ponekad dalo rezultate, ali često nije. Međutim, nisam odustajala, iznosila sam taj problem na svakom sastanku, svakoj sjednici. Neki kolege su imali razumijevanja, mislili su kao i ja, neki nisu, a neki su me doslovce ignorirali. Bilo je i onih koji su mislili da se samo "pravim pametnom" zato što sam završila fakultet. Zaboljele bi me te riječi, jer su dolazile od ljudi do čijeg mišljenja mi je bilo stalo, ljudi koje sam cijenila. Većina mojih kolega su ljudi koji su mene učili dok sam išla u osnovnu školu, a ako se ičim mogu ponositi što sam naučila od svojih roditelja to je poštivati starije i ne biti ohola. Žao mi je bilo jer su moji kolege o meni tada mislili upravo suprotno.

Sjećam se jedne prigode... točno je mogu zamisliti sa svim pojedinostima. Bilo je to u mojem prvom razredu srednje škole. Došla sam kući iz Osijeka na vikend, stric je bio kod nas, pio kavu s mojim roditeljima u ljetnoj kuhinji. Bilo je ležerno, pričali smo.. htjela sam biti pametna, pa sam u razgovoru upotrijebila neku riječ koju sam u školi naučila. Smatrala sam da će stric razumjeti jer je visokoobrazovan, a roditelji biti ponosni kako se umno izražavam. Međutim, moja se mama pobrinula da taj događaj ne zaboravim rekavši kako me nije stid praviti se važnom, pa govoriti riječi koje njih dvoje ne razumiju te da to više nikad ne napravim!.... Daleko od toga da sam ikoga htjela uvrijediti

tako osjećala. A od njih mi je bila potrebna podrška, osjećaj da znam nešto, da mogu doprinijeti, da to što radim vrijedi. Jer, ima li išta bolje nego dobiti priznanje od ljudi koje cijeniš?

Ne mora biti da je moje mišljenje ispravno i da sve što radim - radim dobro. Daleko od toga. Puno je kvalitetnih i sposobnih ljudi u mojoj

Ali mislim da učenje nije striktno vezano za mlade ljude, djecu i početnike, već da sa učenjem ne treba nikada prestati, da se učiti mora stalno.

školi, koji imaju što ponuditi i od kojih se može puno naučiti. Ali mislim da učenje nije striktno vezano za mlade ljude, djecu i početnike, već da sa učenjem ne treba nikada prestati, da se učiti mora stalno. Pa i onda kad nema

još puno vremena do mirovine. U svakoj profesiji vrijeme donosi nove spoznaje i promjene su svugdje prisutne. Tako je i u učiteljskom pozivu. Metode koje su nekad bile primjerene sada više nisu. Vrijednosti koje su nekada bile cilj sada su promijenjene. Jer, zamislite apsurd: da učitelj / nastavnik koji treba djecu naučiti kako učiti, da učenje može biti zabavno, da znanje širi horizonte - odbija to primijeniti na sebe samoga!

I tako je prošlo mojih prvih nekoliko godina. Radila sam u klasičnoj učionici, s klupama u redovima, bijelim zidovima na kojima bi katkad preživjeli neki naši radovi. Ponekad bi na zidu osvanuo i neki plakat starijih učenika. To me je veselilo, a i djecu je zanimalo. U razredu je također postojao jedan ormar, koji se nije dao zaključati (i zato je bio beskoristan), pa sam svakodnevno u školu "vukla" brdo vrećica s materijalima potrebnim za nastavu i onda ih opet vraćala kući. Strpljivo sam popravljala oštećene dječje radove i držala jezik za zubima (izbjegavajući sukobe, iz straha da nekoga ne uvrijedim) kad bi se u zbornici o djeci pričalo na način koji (po mojem mišljenju) ne priliči

Ne sjećam se točno, ali mislim da je jedini kriterij po kojem sam na taj seminar otišla ja, a ne netko drugi bio - najmlađa si. (Sjetimo se moje bake sada ponovno... tvrda, sumnjičava, negativna...a krv nije voda...)

Nakon rata BiH je posijana s pregršt međunarodnih projekata, pomoću kojih Europa pokušava od nje napraviti dostojnog susjeda, a kojima zapravo čisti svoj obraz jer nam nije pomogla kad je trebalo. To su bili moja stajališta prije 6-7 godina. Još uvijek mislim slično, ali ne i isto.

Bila je to petodnevna obuka, ako se dobro sjećam, tijekom koje su nam predstavljeni temeljni principi metodologije usmjerene na dijete. Govorilo se o partnerstvu s obitelji, kooperativnom učenju, stimulativnom okruženju, planiranju, strategijama kvalitetnog učenja... Sjećam se nečega sličnoga s fakulteta, iz okvira didaktike: spominjali smo tada alternativne škole, Waldorfsku školu, Montessori, Step by Step... a bio je i sličan kolegij na našem studiju koji se mogao izborno polagati. No, vrlo sam malo o tome znala.

*Govorilo se o
partnerstvu s obitelji,
kooperativnom
učenju, stimulativnom
okruženju, planiranju,
strategijama
kvalitetnog učenja...*

Vrijednosti o kojima je bilo riječi tih dana trebalo je ostvariti nakon povratka u svoje škole. Kako sam ja shvatila, bio je otpočeo proces koji je podrazumijevao niz promjena u samom školstvu. A primjena metodologije bila je jedna od njih. No, pošto sam potomak svoje bake, ja sam htjela prvo o svemu što sam čula i vidjela tada u Neumu prvo razmisliti, još se bolje informirati. S nekim stvarima sam se slagala, dijelila mišljenje, a neke nisam razumjela. Trebalo mi je vremena. Tako sam na primjer podržavala stajalište da se roditelji moraju više uključiti u rad škole, da postoji niz načina da se to ostvari, ali da li trebaju baš svakodnevno biti prisutni u razredu? Također sam se slagala da djeca trebaju raditi u grupama jer tako uče jedni od drugih,

*nastavnoj praksi i da ne isključuje
ono “staro”, već da je ona “lepeza”
rješenja, strategija, ideja, metoda,
ali i teorijskih znanja, kojima
možemo svoju praksu preispitati,
poboljšati, obogatiti.*

možemo svoju praksu preispitati, poboljšati, obogatiti. Što ću odabrati i na koji način ovisi o potrebama djece, ali je u konačnici moja odluka.

U međuvremenu, županijsko ministarstvo je najavilo promjene. Oformljen je implementacijski tim, u kojem sam bila i ja. Planirala se reforma osnovnog obrazovanja u bližoj budućnosti i prijelaz iz osmogodišnje u devetogodišnju osnovnu školu. Trebalo je uvesti metodologiju u sve škole i pripremiti učitelje. Sve više učitelja je odlazilo na obuke. Neke obuke je radio i naš tim. Kao član implementacijskog tima trebala sam se pobrinuti da se provedba i u drugim školama, osim moje, uspješno odvija. A to je značilo podršku učiteljima tih škola, radne sastanke, posjete nastavi - meni, ali i moje njima.

Neki su učitelji, s kojima sam trebala surađivati, bili zainteresirani za suradnju. Ispunjavali su svoje obveze i poštovali naše dogovore. A neki nisu. Nisu htjeli mijenjati svoj način rada. Postavljali su pitanja na koja nisam imala odgovora. To je bilo iscrpljujuće razdoblje...

Svi znaju za izreku o proroku koji propovijeda u svom kraju. Ako sam prije bila “usamljena” u svojim stavovima u mojoj školi, s mojom ulogom u implementacijskom timu sam se osjećala još gore. Nisam htjela sukobe, niti dizati revoluciju i provoditi reforme. Htjela sam samo imati svoj prostor i raditi s učenicima na način koji smatram dobrim.

no tijekom vremena sam naučila da metodologija usmjerena na dijete ne znači totalni zaokret u nastavnoj praksi i da ne isključuje ono “staro”, već da je ona “lepeza” rješenja, strategija, ideja, metoda, ali i teorijskih znanja, kojima

Ravnatelj nam je, prešutno, pružao potporu. Angažirale smo i roditelje, koji su nam nabavili jastučice za djecu, TV... kasnije smo nabavile i CD player, video... Ideje koje sam godinama imala u sebi mogle su izaći na vidjelo u okrilju metodologije usmjerene na dijete.

Ideje koje sam godinama imala u sebi mogle su izaći na vidjelo u okrilju metodologije usmjerene na dijete.

Danas, sedam godina nakon prvog seminara, imam svoj prostor, svoju učionicu, u koju mogu unijeti što poželim, sredstva i pomagala koja stoje uvijek na raspolaganju. Učionica je u prizemlju škole, zajedno s još tri opremljene učionice, tako da prizemlje naše škole u potpunosti pripada maloj djeci, koja zbog posebnosti prostora rade u dvije smjene, koje se tjedno izmjenjuju.

Ključni razlog zbog čega smo ustrajali u ideji rada u dvije smjene, usprkos nekim negodovanjima, bio je da u jednoj učionici moraju boraviti dva paralelna odjela. Jedini način za maksimalno iskorišten prostor je rad u smjenama.

Vrijeme prilagodbe nije bilo lako. Stariji učenici su znali ulaziti u učionice. Bilo im je zanimljivo što se to sad događa. Ponekad su zadirkivali malu djecu. Na odmorima se u zbornici ponekad osjećala blaga netrpeljivost, učitelji su se često osjećali kao uljezi među nastavnicima, u njihovoj smjeni. Neki učitelji zbog toga nisu ni izlazili na odmor, radije su ostajali u učionici, ili bi kavu popili u kuhinji.

S druge strane, kolegica i ja izvrsno smo surađivale opremajući našu učionicu onim što nam zatreba, uz veliku pomoć roditelja naše djece. Zajedno smo planirale gradivo, pronalazile resurse za pojedine teme. Jedna drugoj smo potpora i dobro se razumijemo. Na moju sreću, ona je dobar organizator, za razliku od mene, i zaista se mogu osloniti na nju.

A što se tiče osjećaja usamljenosti, pa tu su dosta pomogli seminari koje je SbS organizirao često. Na tim putovanjima sam se susretala s profesionalcima iz naše struke, od kojih sam mogla učiti, ali i koji su mi pomogli shvatiti da svugdje postoje ljudi koji se osjećaju usamljeno u svom pozivu, ali kad se ti ljudi nađu skupa, onda čine jednu zajednicu.

Iako nam se stavovi ponekad razilaze, svi pripadamo onima koji žele promjenu nabolje, ne zadovoljavaju se osrednjim, preispituju svoju praksu i filozofiju i uvijek nastoje biti bolji i uspješniji. Drago mi je biti dio te zajednice. Također, danas sam 11 godina starija nego u vrijeme s početka ove priče. U tom razdoblju sam sazrela, postala mudrija i samopouzdanija. Možda će zvučati kao fraza iz “Oprah show”-a, ali izgleda da je zbilja važno samo nešto veoma željeti i strpljivo na tome raditi usprkos preprekama, i uspjeh mora doći, prije ili kasnije.

*...svi pripadamo onima koji
žele promjenu nabolje, ne
zadovoljavaju se osrednjim,
preispituju svoju praksu i
filozofiju i uvijek nastoje biti
bolji i uspješniji.*

Kad vam majka u šezdesetim propjeva u vokalnoj grupi i ode na turneju u Pariz ili počne slikati i postane članica udruženja likovnih umjetnika; kad vam sestra u četrdesetim počne priređivati revije i osvajati nagrade za originalne kreacije ili (kao lekciju svojim sinovima) položi vozački za vozačicu kamiona, onda i ništa u vezi mene ne treba da vas čudi.

Udala sam se u dvadeset sedmoj; rodila dvoje djece do tridesete; u trideset prvoj se zaposlila na neodređeno vrijeme; u četrdesetim objavila knjigu, pjesme, priče, pripreme; u protekle dvije godine osvojila tri književne nagrade...

Sada imam 46 godina. Živim u četveročlanoj porodici u kojoj nam je visina preko 180 cm jedna od rijetkih zajedničkih osobina. Koliko je muž realističan i čvrsto na zemlji, ja sam romantična i u oblacima. Koliko je kćerka usmjerena na umjetnost i nova saznanja iz svih oblasti, toliko je sin usmjeren na igru, zabavu, sport. Teško nam se uskladiti i oko ručka ili TV kanala, a kamoli oko nečeg drugog. Dobro je što ostavljamo jedni drugima dovoljno prostora za ono što nas zanima.

Sad radim u JU OŠ “Sjenjak” u Tuzli (Hvala Japancima! Da ne bi njih, ko zna da li bih se i gdje do sada skrasila.), vodim dramsko - recitatorsku sekciju, pohađam seminare, držim seminare, kasno liježem, pišem, istražujem i pripremam se da (opet) počnem studirati.

Zovem se Selma Kopic i živi sam dokaz da nikad nije kasno.

Kreativnost se inati okovima

Selma Kopic

RWCT nas oslobada okova i daje nam krila, omogućava nam da do maksimuma iskoristimo i svoju i učeničku kreativnost, daje nam slobodu da osmislimo čas na način za koji mi mislimo da je najbolji.

RWCT nam pruža priliku da uživamo u svom poslu gledajući zadovoljna lica učenika i diveći se zaključcima do kojih oni dođu radeći u paru, grupi ili pojedinačno.

Potrebno je samo otvoriti se.

otrovne jabuke, a na sudbinu sam tada gledala kao na maćehu koja mi ih prečesto šalje.

Od silne trke da prikupim što više staža u radničkoj knjižici, dovoljno novca da platim kiriju, prijevoz ili oboje, da pronađem muža i othranim djecu - nisam imala dovoljno vremena i snage, a kao radnica na određeno vrijeme - ni mogućnosti da se posvetim svjesno i ciljano svom usavršavanju.

Ali kad mi je krenulo - odmah na velika vrata.

Nekako paralelno desilo se da sam pohađala dva izuzetno korisna i zanimljiva seminar, te u istoj godini postala trenerica i za jedno i za drugo. To su Artreach i RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking - Čitanjem i pisanjem do kritičkog mišljenja).

Učešće na radionicama u oba slučaja preporodilo me i kao osobu i kao nastavnicu.

Učešće na radionicama u oba slučaja preporodilo me i kao osobu i kao nastavnicu.

Artreach je fokusiran na liječenje trauma pomoću umjetnosti, uglavnom putem crtanja i drame. Ciljanim aktivnostima i temama treneri navode polaznike da ispričaju grupi mnogo stvari iz svog života, a da nikad ni u snu nisu pomislili da će to nekome izreći naglas i da će im to pomoći da se osjećaju bolje. Naročito su dragocjeni sati drame, na kojima smo naučili da za dramatizaciju ne morate imati ni adekvatan prostor, ni rekvizite, ni sredstva, te da jednu ulogu može glumiti više glumaca istovremeno i sl.

O RWCT-u sam dosta čula ranije od svoje prijateljice, koja ga je već pohađala u prvom ciklusu, ali ono što sam doživjela na ovim seminarima, od onog prvog u Vogošći pa nadalje, bilo je pravo osvježanje. Prosto sam gutala svaku riječ i primjere implementacije, sve sam zapisivala unatoč

drugih razloga, ali ne i da nauče i prihvate nešto novo.

Iz moje tadašnje škole došle smo nas tri. Bile smo pravi dobri đaci. Što god je od nas traženo da uradimo - uradile smo. Kada bismo iz Tuzle došle sa snopovima u rolne umotanih hamer-papira, jer smo ozbiljno shvatale i zadaće kao i radionice, bilo je onih koji su nas zafrkavali da opet nosimo svoje bazuke. Prilikom razmjene iskustava u grupi, a o primjeni naučenih tehnika u odjeljenju, često se dešavalo da jedino mi imamo šta pokazati i reći. Osjetile smo u više navrata da nas gledaju kao nametljivice, pa se često dešavalo da i ne pokažemo sve što smo uradile i donijele.

Kreativnost je čudna stvar.

Ona se inati okovima.

Kreativnost je čudna stvar. Ona se inati okovima.

RWCT nas oslobađa okova i daje nam krila, omogućava nam da do maksimuma iskoristimo i svoju i učeničku kreativnost, daje nam slobodu da osmislimo čas na način za koji mi mislimo da je najbolji. RWCT nam pruža priliku da uživamo u svom poslu gledajući zadovoljna lica učenika i diveći se zaključcima do kojih oni dođu radeći u paru, grupi ili pojedinačno.

RWCT nam pruža priliku da uživamo u svom poslu gledajući zadovoljna lica učenika i diveći se zaključcima do kojih oni dođu radeći u paru, grupi ili pojedinačno.

Potrebno je samo otvoriti se. Ne mora nam se sve svidjeti, ne mora nam se sve ni činiti primjenljivim. Glava mi je puna citata mudrih, pa ne znam više čije je šta, ali mogu parafrazirati: uzmi i od najgoreg neprijatelja ono što je dobro, što bi ti moglo koristiti i unaprijediti tvoj rad i život, a loše stvari ne prihvataj ni od rođenog brata. Ja na seminare tako gledam. Upijam da bih zračila, kako je rekao Mika Antić.

Konko god naučenim tehniku bne dobre i prihvatljive u nastavi, najveći darovi koje ja osjećam da sam dobila učeći ih, koristeći i prenoseći na druge jesu samopouzdanje i uvjerenost da je to što radim korisno i dobro.

*Moji učenici više nisu
samo učenici u klupama sa
olovkom i sveskom ispred
sebe, već su i glumci,
novinari, istraživači,
voditelji emisija i priredbi,
ravnopravni sudionici svega
što se događa u nastavnom
procesu, a i izvan njega.*

Moji učenici više nisu samo učenici u klupama sa olovkom i sveskom ispred sebe, već su i glumci, novinari, istraživači, voditelji emisija i priredbi, ravnopravni sudionici svega što se događa u nastavnom procesu, a i izvan njega.

Sada, nekoliko godina kasnije, nakon svih odslušanih i održanih radionica, srećem i zavidljivce i skeptike. Mnogo je onih koji se pitaju otkud isti ljudi i ovdje i ondje, a njih nema nigdje, niko ih ne šalje niti zove na seminare.

Nastavnička sudbina je takva: educiramo se cijeli život. Pitanje je samo radimo li to zato što nas prilike tjeraju ili i sami želimo unositi pozitivne promjene.

Edukacija može biti mučenje ako joj se protivimo svim svojim bićem. Donijet će nam certifikate i potvrde, a mi ćemo ostati tamo gdje smo i prije bili. Ili, možemo joj se predati i uživati mijenjajući se. Naročito zato što ubrzo postanemo svjesni da, mijenjajući sebe, postajemo dio velikih i značajnih promjena u obrazovanju. Zahtijeva ona i mnoge žrtve - dane i dane budemo odvojeni od svojih bližnjih;

*Edukacija može biti mučenje ako joj se
protivimo svim svojim bićem. Donijet
će nam certifikate i potvrde, a mi ćemo
ostati tamo gdje smo i prije bili.*

s neba. Trnovit je to i dug put kojim mnogi ne žele krenuti sputani najrazličitijim kompleksima i strahovima. Lakše je zavaliti se u udoban naslonjač i zvocati.

“Oni koji biraju puteve utrte, ne pale svjetla onima koji dolaze,” lijepo je to sročio Hamza Humo. A svjetla koja palimo najveća su nagrada za sve.

Od pitanja tipa “šta će savjetnik reći?” ili “šta ćemo sa nastavnim planom i programom?” kosa mi se na glavi diže. U odjeljenju smo mi sa djecom sami. Planiramo i provodimo planove, također sami. A krajnje je vrijeme i da na savjetnike prestanemo gledati kao na barbaroge. Imaju i oni svoje lučonoše i svoje zvoce, svoje utabane i svoje trnovite staze...

Zahvaljujući višegodišnjoj kontinuiranoj edukaciji na najrazličitijim seminarima, te činjenici da i kao trenerica i fasilitatorica imam prilično iskustva, imam osjećaj da mogu puno toga dati. Uvijek sam imala ideja, ali mi je ovo iskustvo sa radionicama dalo ono što mi je nedostajalo. Sada imam petlju. Nema ideje koju me strah ili stid provesti. Čak su one neistražene uvijek veći izazov. Ali...ali...samo mi krila ne dirajte!

Već tokom seminara, te u sedmicama između radionica, nađu se tehnike koje vam odmah legnu,...

Već tokom seminara, te u sedmicama između radionica, nađu se tehnike koje vam odmah legnu, tako da se, dok

slušate o njima, već rađaju ideje kada i kako ćete ih isprobati. Tako i ja imam svoje favorite. Književni kružok je tehnika koju ja stavljam na prvo mjesto. Volim kombinovati i dopunjavati tehnike, a književni kružok mi za to pruža najviše mogućnosti. Već u pravilu, uloge u književnom kružoku upotpunim grupom glumaca, za evokaciju koristim predviđanje pomoću zadatih pojmova, a za refleksiju pisanje privatnih pisama. Vezistima često preporučim da svoj zadatak obave koristeći Vennov

ključnim pojmovima, pročitaju nekoliko sastava naglas na početku časa. Kasnije se njihovim sastavima vratimo i utvrdimo čije je predviđanje bilo najbliže događajima ispričanim u tekstu. Često koristim i čitanje s pauzama, T- tabelu, diskusiju o specifičnim pitanjima...

I nije teško pogoditi da sam i za certificiranje odabrala baš to: književni kružok, dramatizaciju, privatno pismo.

I nije teško pogoditi da sam i za certificiranje odabrala baš to: književni kružok, dramatizaciju, privatno pismo. Kada se primaklo certificiranje za RWCT, nije bilo baš zgodno. Težak zadatak, činilo se, bio je preda mnom.

Prije svega, certifikator je bio gospodin Kreća Uroš iz Banjaluke, čovjek čiji rad i mišljenje izuzetno cijenim. Sve što on radi - radi toliko savjesno i temeljito, pedantan je, dobro organizovan, spreman na sva iznenađenja, a ipak, uvijek smiren, elegantan, uvijek gospodin. Time je zadatak pripreme za certificiranje bio još važniji.

Zatim, bližio se kraj godine. Bio je maj, sve važnije i zanimljivije nastavne jedinice već su bile obrađene. Šta odabrati da zadovolji potrebe časa, visoke kriterije certifikatora i samim tim - moje visoke ciljeve?

Sa mnom je uvijek tako. Razmišljam dugo, pretresam sve mogućnosti. I kada se učini da neću smisliti ništa, da više nemam vremena, ideja sine. U zadnji čas. Opredijelila sam se za obradu narodne basne "Lav, vuk i lisica". Radilo se o vrlo kratkom i za učenike sedmog razreda prilično lakom tekstu. Naravno, ja moram malo zakuhati. Ne bi mi bilo zadovoljstvo niti bi mi se certifikat činio zaslužnim kada ja to ne bih i zakomplicirala. Takva sam. Volim izazove. Zato sam od šest odjeljenja sedmog razreda odabrala odjeljenje sa najnižom srednjom ocjenom, odjeljenje koje za takvu prigodu ne bi odabrao niko sa zrncom zdravog razuma.

tablete i sl. Zamislila sam da dramatizacijom, umjesto čitanjem, započnem čas. Učenike nisam pripremala za to unaprijed. Objasnila sam im da će glumiti, da će tekst čitati, a ne učiti napamet. Od učenika i svoje djece, koja su tada bila malena, uzela sam mnoštvo plišanih i gumenih igračaka. S prozora svoje spavaće sobe skinula sam tamnoplave paravane i sve to donijela u školu. Klupe smo dizali jednu na drugu, prekrili ih paravanima koje smo štipaljkama pričvrstili da ne klize. Velikog plišanog lava stavili smo na klupu, ostale igračke i rekvizite potrebne za izvođenje predstave sakrili smo zajedno sa primjercima teksta u klupu iza paravana. Višak plišanih igračaka okačili smo po paravanu kao ukras. Na stolove smo, za grupisanje, stavili lavove, lisice, vukove i ostale životinje od gume.

Sve je bilo spremno za Sve je bilo spremno za lutkarsku predstavu.

lutkarsku predstavu.

U fazi razumijevanja značenja, naravno, književni kružok i zadaci za tumače likova, veziste, ilustratore... Od svih uloga u književnom kružoku nekako vezisti uvijek imaju najteži zadatak. Zato su i uputstva za njih malo detaljnija. Inače, uvijek se trudim da učenici u književnim djelima, ma o čemu ona govorila, otkriju ljude i njihov život.

Inače, uvijek se trudim da učenici u književnim djelima, ma o čemu ona govorila, otkriju ljude i njihov život.

Osim zadataka za književni kružok, za svaku sam grupu pripremila po dvadeset pet najrazličitijih narodnih poslovice. Danima sam preturala po knjigama, prikupljala i odabirala poslovice. Zadatak je bio da učenici u grupi pažljivo pročitaju i protumače narodne poslovice i na kraju odaberu one koje bi mogle poslužiti kao pouka basne. Obavezno je bilo i da obrazlože svoj izbor. Pouke su se mogle odnositi na sve “lavove”, “vukove”, “lisice” i “ostale životinje”. Ova aktivnost osigurala je priličan

ina koje poznaju mne, a s kojima su povezani osobine nekova basne.

Na samom času sve je teklo glatko. Ponestalo nam je vremena pred sam kraj da obrazložimo opredjeljenja za sve poslovice i da pročitamo nekoliko pisama. Svaka grupa uspjela je iznijeti urađeno pred ostatkom odjeljenja, s tim što su samo pročitali odabrane poslovice - pouke i poneko pismo.

Radi se o vrlo opsežnoj pripremi, koju sam danima dotjerivala na računar.

Radi se o vrlo opsežnoj pripremi, koju sam danima dotjerivala na računar.

Da sve ne bi teklo glatko, pobrinuo se i moj računar, koji se pokvario baš kad sam trebala sve to umnožiti i odštampati. Bila sam prinuđena da noć prije Uroševa dolaska kompletnu pripremu i stotinu poslovica ispišem rukom.

Kada je sutradan zvonilo za kraj časa, osjetila sam veliko olakšanje unatoč baksuzlucima. Bila sam uvjereni da je priprema urađena originalno i temeljito, bila sam ponosna na činjenicu da sam čas održala ne uvježbavajući djecu unaprijed i da je odjeljenje u kojem sam čas držala dalo svoj maksimum.

...bila sam ponosna na činjenicu da sam čas održala ne uvježbavajući djecu unaprijed i da je odjeljenje u kojem sam čas držala dalo svoj maksimum.

Nakon časa je razgovor sa certifikatorom. Obično se tog razgovora svi pribojavaju kao da idu na neki važan ispit. Naravno, za to nema potrebe, ali je teško ljude u to uvjeriti. Razgovarali smo o mnogo čemu, pa već sam rekla koliko je gospodin Uroš temeljit. Ali, dobro sam se osjećala. Činilo mi se da su čas i priprema rekli mnogo više nego što ja mogu reći.

Bila sam zadovoljna učinjenim. Prije svega, oslobodila sam se da stihove koje napišem i javno pokažem. Priprema o kojoj govorim otišla je,

Od tog časa najčešće sama pišem tekstove za priredbe i takmičenja. Često ponudim kolegama da po mom tekstu pripreme recital ili predstavu.

Kada sam spremala svoj prvi program za Smotru kulturnoumjetničkog stvaralaštva mladih Tuzle, iskoristila sam dramatizaciju basne “Lav, vuk i lisica”, napisala sam i tekstove za recital, najavu našeg nastupa, osmislila tri tačke kao jednu tematsku cjelinu, uključila veliki broj učenika u sprema-nje programa, odabrala muziku... Recital sam povjerila kolegicama koje su ga objeručke prihvatile, pripremile djecu i, kasnije, pobijedile na takmičenju.

Kada se Smotra primakla, probe su održavane svakog dana. Na dan takmičenja jedan nam je roditelj dao kombi i ključeve; jedan kolega se ponudio da bude vozač; kolegice su se pobrinule za odijevanje, šminku, frizure; nastavnik likovnog je oslikao maske. Nema nijedne osobe u kolektivu koja nije učestvovala u pripremama za polazak i bila ushićena

zbog toga. A niko to od nas nije zahtijevao. Osjećali smo da radimo nešto dobro, da radimo kao jedno biće, i taj zanos nas je pokretao.

I tako je taj tekst od jednog nastavnog časa do pozorišta prošao dug put. Od tog časa do danas i ja sam prošla mnogo. Kako je taj tekst mijenjao svoju namjenu i publiku, mijenjala sam se i ja. Od osobe koja je svoje časove, svoje stihove, svoje ideje, svoju sebe... čuvala izvan dometa drugih postala sam osoba koja radi projekte, prezentacije, priredbe; piše i objavljuje pripreme, priče

*Od osobe koja je svoje časove,
svoje stihove, svoje ideje, svoju
sebe... čuvala izvan dometa
drugih postala sam osoba koja
radi projekte, prezentacije,
priredbe; piše i objavljuje
pripreme, priče i pjesme; drži
radionice i ogledne časove pred
mnoštvom; razmjenjuje zamisli
i ideje sa drugima; koja pita i
koju pitaju...*

ponuda, sve mi se više čini da neću stići sve to realizirati.

A opet, sve se više zabavljam radeći sa učenicima. Dijete u meni voli izazove, kao i oni. Ispričat ću vam par takvih zabavno-korisnih iskustava.

U školi smo, u okviru projektne nastave, odabrali temu “Tuzlaci - pečat u vremenu”, oformili timove, podijelili zadatke, područja istraživanja, i bacili se na posao.

Moj je tim bio zadužen za tuzlanske novinare i književnike, a mi smo sebi zadali još i čuvene zanatlije jer to područje nije bilo pokriveno, a učinilo nam se zanimljivim. Svakoga dana, poslije nastave, išla sam s učenicima na teren. Obišli smo tuzlansku biblioteku “Derviš Sušić”, Historijski arhiv TK, Radio Tuzlu, IK “Bosanska riječ” Tuzla, pekara Kabila, slastičara Iljazovića, zlatarku Marjanović... Ja sam bila samo fotograf, a učenici istraživači s diktafonom u ruci.

Rad na tom istraživanju jedno je od najljepših iskustava u mom radu sa djecom. Prije svega, gdje god smo se pojavili, carski smo dočekani. Bilo je zadovoljstvo posmatrati polet učenika, njihovu komunikativnost i otvorenost. Ponosila sam se sobom, jer je to ono što im pokušavam usaditi. Vidjeli su fonoteku sa preko sto hiljada gramofonskih ploča, studio za snimanje programa, arhivsku građu pohranjenu u posebnim odjeljcima, sva odjeljenja naše najveće biblioteke. Listali su novine stare stotinu godina. Razgovarali su s novinarima, književnicima, direktorima i zanatlijama kao da su i sami novinari, i to oni sa iskustvom. Bili su čašćeni, darivani, hranjeni. Čuvenim tuzlanskim zanatlijama išli su sami. Pojavili su se od pekara Kabila sa vrelin hljebovima u rukama, siti do guše, rumeni i sretni. Mijesili su i pekli hljeb, i pojeli mu kompletan asortiman peciva. Sa književnikom Šimom Ešićem sami su ugovorili i obavili razgovor. Na Radio Tuzli gostovali su u emisiji uživo. Ja im više nisam bila neophodna. A imali su tada tek po dvanaest godina.

za prezentaciju istraženog opet cijela škola na nogama. Svi rade, svi daju sve od sebe. Pozivnice, panoj, posluženje, uređenje scene, program prezentacije...

Za prezentaciju istraženog opet cijela škola na nogama.

Svi rade, svi daju sve od sebe.

Ja sam bila zadužena za izvođenje programa. Opredijelili smo se za teatar sjene, mada tada nisam znala kako ću to izvesti. Napravili smo paravan, nabavili reflektor. Učenici iza paravana bili su vajari, kompozitori, husinski rudari, fratri, književnici... Dok su naratori govorili njihove citate ili podatke o njima... učenici su slikali, pisali, kopali, dirigovali... To je bio moj prvi susret sa teatrom sjene i... jedva čekam da opet probam.

Bili smo na lovorikama.

Prošle godine sam održala jedan čas koji ćemo dugo pamtit i učenici i ja. Trebala sam raditi interpretaciju epske pjesme "Budalina Tale dolazi u Liku". Stjecajem okolnosti, sve su učionice u školi bile zauzete, i ja sam izvela djecu iza škole u pusti dio dvorišta. Bilo je lijepo vrijeme, te su oni posjedali po ivičnjacima, a ja sam počela čitanje s pauzama. To je jedna od tehnika RWCT-a, kojom se često koristim kada se radi o previše dugačkom ili teško razumljivom tekstu, ili pak o odjeljenjima koja se ne mogu pohvaliti pažnjom na času i koncentracijom. Inače, ova pjesma je predugačka, a odabrani odlomak ne pruža mnogo. Zato ja radim pjesmu u cijelosti, makar uštinula vremena od nečeg drugog. Potrudim se da učenici saznaju o Talu što više, jer me njegov lik fascinira i mislim da je važno da učenici znaju ko je on i kakav je junak bio.

Uglavnom, pravim ja pauze i objašnjavam detalje opisanih događaja. Brdo preko puta škole bilo nam je Vučjak-planina, stambeni blok u

dočaravanje mjesta i toka događaja, pa je nastavni čas prošao u tren oka. Uživali smo toliko da nam je bilo žao što se zvono ikako oglasilo.

Odjednom, aplauz.

*Okrenemo se, kad iza nas
gomila gledalaca, roditelja
koji su došli po prvačiće i
slučajnih prolaznika. Ni
primijetili nismo kada ih
se toliko skupilo.*

Odjednom, aplauz. Okrenemo se, kad iza nas gomila gledalaca, roditelja koji su došli po prvačiće i slučajnih prolaznika. Ni primijetili nismo kada ih se toliko skupilo.

Svoje učenike navikavam na javne nastupe i aplauze. Ja kao dijete nisam imala takve šanse, nije bilo nikoga ko bi uočio neki moj talent i podržao ga.

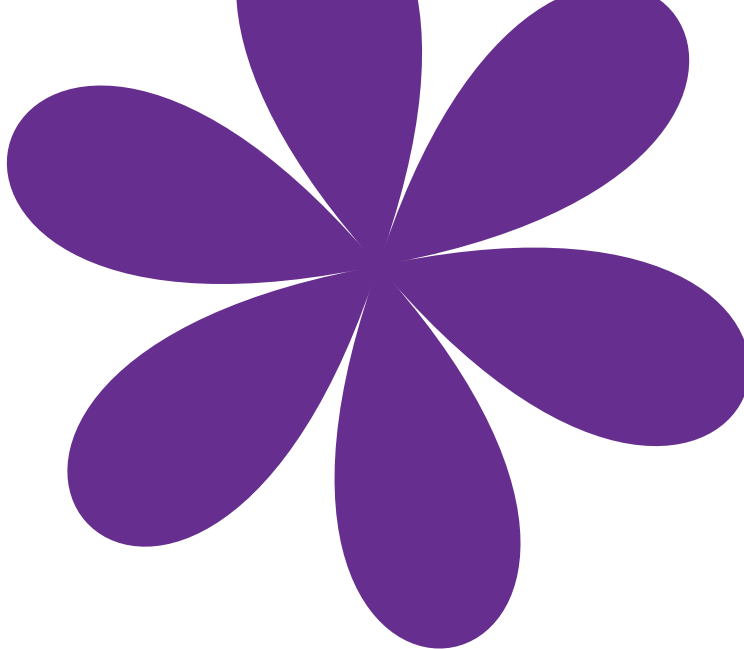
Danas sam svjesna njih nekoliko, ali još uvijek me prate nesigurnost i strah da to nije dovoljno. Zato pokušavam učenike osloboditi strahova. Imam i zanimljive metode ocjenjivanja. Nagrađujem peticama svaku dobro urađenu vježbu, aktivnost, lektire i druge zadatke. Dnevnici su puni petica kod većine učenika. Na testu ili sličnoj pismenoj provjeri pustim ih i da prepisuju ako žele. Opet se na kraju iskristališe ko je za ocjenu pet, a ko nije. Najbolji nakupe po desetak petica. Oni manje aktivni sakupe po dvije-tri.

Ko ne zna gradivo, ne zna ga ni prepisati. Tada ocjene budu niže. Uvažim svaku ocjenu podjednako, zbrojim i podijelim... opet imam skalu do pet. I svi su zadovoljni.

Čim osjetim elan, čim imam ideju zbog koje od ushićenosti što mi je sinula ne mogu da spavam, već unaprijed znam da će iz toga proizaći samo nešto dobro.

*Čim osjetim elan, čim imam ideju zbog
koje od ushićenosti što mi je sinula ne
mogu da spavam, već unaprijed znam
da će iz toga proizaći samo nešto dobro.*

Priča koja slijedi je nastala kao dio zadatka na postdiplomskom studiju na pedagogiji, kada sam htjela da povežem svoje dvije strasti - društvenu pravdu i menadžment, uvjerena da jedino dobro upravljanje školom obezbjeđuje da SVAKO dijete raste i razvija se. U zadatku mi je, naravno, pomogao studij ekonomije, ali puno više petogodišnje iskustvo iz Step by Step-a, kako profesionalno, tako i duboko lično, prijateljsko.

Nadam se da će vam ova priča, kojoj je cilj da slavi postignuća mnogih kvalitetnih škola u našoj zemlji, otvoriti još jedna vratašca na putu ka kvalitetnom obrazovanju - obrazovanju koje obezbjeđuje razvoj punih potencijala SVAKOG djeteta u pravednom društvu.

Svim srcem je posvećujem trenerima i trenericama metodologije usmjerene na dijete, uz iskrenu zahvalnost za svaki trenutak koji smo proveli skupa.

Čudo od škole

Vesna Bajšanski-Agić

Direktorica nastoji zadržati otvorenost škole za različite inicijative, jer, kako kaže, vjeruje u cjeloživotno učenje i smatra da je svaka situacija potencijalni izvor znanja. Samo treba prepoznati koja su to znanja potrebna školi, nastavnicima, djeci i porodicama i ulagati trud u njihov razvoj.

Od nekih inicijativa treba i odustati, bilo da više nisu potrebne školi ili da škola još nije spremna za njih.

Pokušavam se sjetiti s kim sam sve razgovarala o školi Džemaludin Čaušević i ne ide mi baš od ruke: nekako se ta škola spretno uvlači i provlači kroz skoro svaki seminar na kojem sam bila, živi u razgovorima s učiteljicama i učiteljima, spominje se u mnogim izvještajima i novinskim člancima, čak je i Boža, aktivista iz Niša, čim je stigao u Sarajevo htio da posjeti školu o kojoj se i u njegovom gradu govori. Nekako mi se čini da bih se lakše sjetila s kim to nisam pričala o ovom čudu od škole.

Sjećam se svoje prve posjete školi, dežurna učenica srdačno pozdravlja i traži legitimaciju, higijeničarka mi objašnjava gdje mogu naći direktoricu, iako ova nije u svojoj kancelariji, svi su ljubazni i

*...svi su ljubazni i nasmijani i
nekako se osjeti da je sve to rutina
- samo tako se dočekuje gost u školi.*

nasmijani i nekako se osjeti da je sve to rutina - samo tako se dočekuje gost u školi. Direktorica je na dvorištu, skupa sa ostalim uposlenim i djecom, saginje se da dohvati bačeni papirić. Sa osmijehom na licu razgovara s roditeljem i baca papirić u postavljenu kantu za smeće. U školi pedagoginja pije kafu sa dva uniformisana policajca; razgovaraju o učenicima - sadašnjim i bivšim. Na vidnom mjestu su izložena afirmativna pravila škole. Na zidovima je mnoštvo poruka, za djecu, za nastavnike, za roditelje. Plakati iz projekata kojima se djeca bave tokom nastavnog procesa su se "preselili" iz učionica na hodnik, tako da i drugi mogu učiti o njima. I puno nasmijanih lica, i odraslih i dječijih.

Jednak pristup i kvalitetno obrazovanje za svako dijete postalo je temeljni princip reformiranja odgojno-obrazovnih sistema u svijetu, a ovaj trend slijedi i reforma odgojno-obrazovnog sistema u Bosni i

KO SMO MI?

Osnovna škola “Džemaludin Čaušević” jedna je od 13 osnovnih škola u općini Novi Grad u Sarajevu. Upisno područje obuhvata tri mjesne zajednice: Švrakino selo 1, 2 i 3, u okviru kojih egzistira velika romska zajednica. Škola je u posljednjih par godina postala model škola za obrazovanje djece pripadnika manjina kroz kvalitetno obrazovanje uz primjenu metodologije usmjerene na dijete.

Haša Albinović je nastavnica historije i geografije sa 35 godina radnog iskustva u osnovnim školama i na Radničkom univerzitetu na Ilidži, gdje je stekla i prva iskustva u upravljanju javnom institucijom. U aprilu 2001. godine, nakon dužeg promišljanja i savjetovanja s kolegama, preuzima poziciju direktorice osnovne škole “Džemaludin Čaušević”.

“Kada sam odlučila da konkurišem za ovo radno mjesto, puno sam razmišljala znajući kakvu odgovornost nosi pozicija direktora, posebno direktora škole, jer su djeca nešto što ne postoji u drugim organizacijama; samo u školi odgajamo, obrazujemo i stvaramo nove ličnosti. Takva odluka se ne može donijeti naprečac. Ali pošto sam bila nezadovoljna stanjem u školama u kojima sam radila i u kontaktu s kolegama iz drugih škola, odlučila sam da konkurišem kako bih promijenila nešto što je promjenjivo, ali se ipak nije mijenjalo.”

Haša Albinović, direktorica

¹ Reforma obrazovanja u Bosni i Hercegovini, Poruka građanima; Obećanje I, 21.11. 2002.

Novi Grad smatrao da poziciju direktora mora preuzeti neko “sposoban, čvrst i spreman na rizik koji takva sredina nosi”.

Te je godine 29 učenika ponavljalo razred, 23 učenika su imala vladanje “loše”, a 9 učenika je ostalo neocijenjeno zbog nepohađanja i bježanja s nastave. Srednja ocjena na nivou škole bila je 3,24 (3,67 u razrednoj i 2,92 u predmetnoj nastavi). Finansijska situacija je bila veoma loša, organizacija rada je podrazumijevala da se razredna nastava održava u jednoj, a predmetna u drugoj smjeni, što je povećavalo rizik od neprimjerenog ponašanja tokom smjene starijih učenika. Gotovo svakodnevno su razbijani prozori, 20 vrata na učionicama je bilo polomljeno, podrumski prostori su bili neupotrebljivi.

Situaciju koju sam zatekla može oslikati i pitanje mojih tadašnjih učenika iz O.Š. “Meša Selimović”: “Zar idete u onu “kaubojsku” školu, pa ubiće vas tamo?!”

Haša Albinović, direktorica

Tokom posljednjih šest godina, otkad je gđa Albinović direktorica, škola je unaprijedila odgojno-obrazovni proces, s posebnim fokusom na

Danas je O.Š. “Džemaludin Čaušević” model škola za obrazovanje djece pripadnika manjina sa značajno unapređenim uspjehom učenika...

profesionalno usavršavanje nastavnika i kreiranje stimulativnog okruženja za učenje za svako dijete. Danas je O.Š. “Džemaludin Čaušević” model škola za obrazovanje djece pripadnika manjina sa značajno unapređenim uspjehom učenika: srednja ocjena na kraju školske 2004/05. godine na nivou škole bila je 4,21 (4,37 u razrednoj i 4,03 u predmetnoj nastavi), samo jedan učenik je ponavljao razred, nijedan učenik nije ostao neocijenjen. Učenici su osvojili četiri medalje na kantonalnim i jednu na državnom

Ako kvalitet škole mjerimo po njezinoj otvorenosti i kvantitetom obrazovanju svakog djeteta u vlastitom upisnom području,² onda možemo reći da je ukupan kvalitet ove škole na zavidnom nivou: i pored činjenice da upisno područje škole obuhvata veliku romsku zajednicu sa tendencijom napuštanja školovanja već u nižim razredima osnovne škole, svi uposleni su ponosni na činjenicu da ovu školu danas pohađa 100% djece iz upisnog područja. Kako je tekao put unapređenja?

	Školska godina 2000/01.	Školska godina 2004/05.
Srednja ocjena na nivou škole	3,24	4,21
Srednja ocjena u razrednoj nastavi	3,67	4,37
Srednja ocjena u predmetnoj nastavi	2,92	4,03
Broj učenika/ca koji ponavljaju razred	29	1
Broj učenika/ca koji su neocijenjeni	9	0
Broj učenika/ca s vladanjem "loše"	23	1

Tabela 2. Uporedni podaci o uspjehu učenika/ca u 2000/01. i 2004/05. školskoj godini

Nije bilo jednostavno odrediti prioritete u tako kompliciranoj situaciji. Prvi korak je bio izrada vizije, ciljeva i programa rada - kako bi svi bili upoznati sa očekivanjima, pravilima, pravima i odgovornostima.

Istovremeno, program je postao sredstvo za kontinuiranu samoevaluaciju - u svakom trenutku je cijela škola znala šta je postignuto i šta dalje treba uraditi. Nakon što je program rada prihvatio načelnik općine,

² EFA Global Monitoring Report 2005; UNESCO http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=35874&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, (zadnja posjeta: 21.01.2006.)

poznajući svoju iskusnost, sposobnosti i profesionalni razvoj u nastavničkom poslu, mislila sam da ću uspjeti u što kraćem roku promijeniti neke stvari i pridobiti grupu ljudi koja mi je bitna da krenemo u promjene. Napravila sam sastanak sa svim članovima kolektiva i izložila viziju, program rada i jasna očekivanja od uposlenih. Nikada do danas nisam rekla “ja ću”, već “mi ćemo”. To je nešto što moramo imati na umu: ako čovjek ostane sam, izolovan, onda ne može puno postići. Pripisala sam svojim obavezama da na ovom radnom mjestu učinim sve da svima bude bolje. Nikada nisam htjela da ignorišem njihov rad niti da smatram da neko neće odgovoriti zahtjevima i zadacima. Uvijek sam govorila da svi mogu doprinijeti. Ustvari, primijenila sam ono što sam tokom svog nastavničkog rada primjenjivala s učenicima: bila sam vrlo demokratična nastavnica i taj model i danas primjenjujem s kolegama jer se ne želim dovesti u situaciju da se prema njima ponašam na jedan način, a da od njih očekujem da se prema svojim učenicima ponašaju na potpuno drugačiji način.”

Haša Albinović, direktorica

U konačnom definiranju vizije škole učestvovali su svi uposleni, a i učenici. Direktorica je inicirala prvi učenički projekt Civitasa pod nazivom “Škola kakvu želim”, putem kojeg su učenici izrazili svoju viziju škole, a zatim organizirali posjete OHR-u i OSCE-u i zatražili podršku u njenom dostizanju. Vizija koju danas dijele uposlenici, učenici i roditelji jest “kvalitetno obrazovanje za svako dijete”, a plan usvojen 2001. godine bazirao se na analizi potreba škole i prilika koje su postojale u okruženju. Osnovne smjernice plana mogu se sumirati u sljedeće tačke:

- stručno usavršavanje nastavnika u oblasti metodologije usmjerene na dijete;
- unapređenje sigurnosne situacije u školi: zajedničko donošenje pravila na nivou škole;
- promjena organizacije po smjenama - i razredna i predmetna nastava se odvija u obje smjene, predmetna u kabinetskoj nastavi, a razredna na odvojenom spratu;
- pedagoške radionice za djecu sa neprilagođenim ponašanjem;
- različite aktivnosti na pripremi škole za prijem i obrazovanje djece romske nacionalnosti.

Od samog početka djelovanje direktorice je proaktivno. Nakon procjene potreba u školi, direktorica se obratila Ministarstvu obrazovanja sa zahtjevom za dozvolu uz koju romska djeca mogu retroaktivno polagati ispite kako bi započela ili nastavila svoje obrazovanje. Ukoliko učenik/ca nije redovno pohađao/la nastavu, lično je odlazila u porodicu i razgovarala s roditeljima. Nakon intenzivnih posjeta zajednici i porodicama u kojima su djeca školskog uzrasta, sva djeca iz upisnog područja škole pristupila su i položila potrebne ispite i napokon sustigla svoju generaciju, čime se ukupan broj romskih učenika u redovnoj nastavi povećao na 60. Dodatno, škola i dalje organizira ispite za romsku djecu iz drugih škola, kao i dopunsku nastavu prije ispita. Zahvaljujući donacijama iz zajednice, učenici iz socijalno ugroženih porodica imaju besplatan obrok u školi.

“Direktorica je apsolutni vizionar, nešto što je za naš mentalitet ovdje stvarno žena koja odudara u svakom pogledu. Gdje bi većina ljudi pomislila šta ću ja sad, ja sam pojedinac i ne mogu promijeniti mnogo, ona je

ustvari ogleda u životu ove škole, apsolutno se slažem s njom i prihvatam je kao svoju.”

Amila Džinalija, psihologinja

KAKO SMO SE MIJENJALI?

Vrlo brzo je bilo jasno da ne postoje prečice niti jednostavna rješenja. Opasnost od “prevelikih zalogaja”, koji bi mogli demotivirati i direktoricu i uposlenike, bila je konstantno prisutna. Proces promjene je u datom kontekstu, uz sve veće zahtjeve reforme odgojno-obrazovnog procesa, postajao sve kompleksniji. Prioriteta je bilo mnogo i direktorica je shvatila da mora razvijati dodatne kompetencije u kolektivu i delegirati ovlaštenja na niže hijerarhijske nivoe. Na taj je način osigurala da se promjena događa u svoj svojoj složenosti, uz istovremeno praćenje i ugrađivanje novih vrijednosti u kulturu organizacije - način na koji se stvari obavljaju u školi. To je bio jedini način da novi pristup odgoju i obrazovanju zaista i zaživi i da ljudi osjećaju posvećenost rješavanju problema.

“Počela sam njima (uposlenim op.a.) davati određene nadležnosti koje oni apsolutno mogu odraditi. Tako su svi dobili dio poslova i aktivnosti koje pripadaju njihovom opisu posla.”

Haša Albinović, direktorica

“U mom procesu zapošljavanja imala sam profesionalno-kolegijalni razgovor koji se ticao opisa mog radnog mjesta, obaveza, poslova i odgovornosti. Bilo je puno problema koje je trebalo ublažiti, riješiti i prevenirati kako bi se u budućem izgledu škole rješavanje tih bazičnih problema

momentu imala podršku direktorice škole i, kako ja to volim reći, ključnog tima za funkcionisanje škole u našem slučaju (direktor, pedagog, sekretar, bibliotekar, domar). Kad spominjem ove ljude, s pravom ističem njihovu ulogu i značaj u mom, našem radu jer kroz svakodnevne sastanke, jutarnje, popodnevene (u početku dva puta, a kasnije poboljšanjem situacije jedanput dnevno) upoznavali smo jedni druge, a i rješavali sve, od manjih problema pa do krupnijih na nivou cijele škole!”

Selma Džemidžić, pedagoginja

MOŽEMO LI BOLJE?

Jedan od osnovnih prioriteta škole je stručno usavršavanje nastavnika. Direktorica zagovara cjeloživotno učenje i otvara školu za projekte koji obezbjeđuju obuku i edukaciju nastavnika jer vjeruje da su ljudi najvažnija komponenta u dostizanju ciljeva. Međutim, jednaka pažnja se polaže i na razvijanje odnosa među ljudima.

Glavni cilj škole, sadržan i u samoj viziji, jest kvalitetno obrazovanje. Zato su sve aktivnosti u školi fokusirane na učenje i podučavanje, tokom časova i tokom odmora, na učenje i podučavanje učenika, ali i nastavnika. Prvi korak u dostizanju ovog cilja bilo je formiranje 10 aktiva, sa jasnim obavezama, pravima i odgovornostima. Aktivni su, naravno, postojali i prije, ali više formalno, bez pravih zadataka, aktivnosti i strategija usmjerenih na unapređenje kvaliteta.

“U razvoju timskog rada koristila sam aktive. Uvela sam sastanke aktiva sa mnom, svih predstavnika, a i sastanke rukovodilaca aktiva, u zavisnosti od toga šta trebamo ostvariti na kojem sastanku. Pored sastanaka, najmanje

aktivne posmatram kao timove koji u potpunosti obavljaju svoju funkciju; prije su postojali samo na papiru, bez uvida u njihov rad, bez pitanja... Ovako mogu svi učestvovati u donošenju odluka. To je bio važan momenat u zajedničkom radu i razvijanju sviju njih, dakle, ako dam mogućnost da se radi na ovakav način, onda očekujem i odgovornost za rad, razloge za neizvršenje. Nikada se to ne dešava u vidu kritike, već konstruktivne povratne informacije kako bismo zajednički našli rješenje. Ukoliko jedan aktiv ne može osmisliti odgovarajuće rješenje, onda na zajedničkom sastanku nađemo način da riješimo probleme, onda svi skupa pomažemo jednom aktivu prijedlozima kako da se to riješi.”

Haša Albinović, direktorica

“Direktorica škole, moram naglasiti, uvijek ima vremena, volje, strpljenja za razgovor i upit za konsultacije i mimo naših uobičajenih sastanaka. Znači vremensko ograničenje za naš rad ne postoji.”

Nastavnik

“Direktorica se prema svima, i uposlenim i djeci, ponaša prije svega kao prema ljudima. Puno puta sam prisustvovala savjetodavnom razgovoru i posmatrala kako bukvalno majčinski daje savjete. Nije nikada težila da od svoje pozicije gradi bauka i da stvara autoritet na osnovi straha. S druge strane, vrlo je čvrsta i dosljedna i svako u školi tačno zna dokle i šta može uraditi.”

Amila Džinalija, psihologinja

Tada je direktorica uvela nova pravila ponašanja i funkcioniranja (autoritarni stil): svaki nastavnik, u skladu sa Zakonom o radu, mora ispuniti 40-časovnu radnu sedmicu. Napravljen je poseban upitnik i formular za praćenje efikasnosti rada. Svakog mjeseca nastavnici popunjavaju formular i na temelju toga dobivaju plaću., Prosječna radna sedmica nastavnika nakon prvog mjeseca bila je između 30 i 32 sata, dok danas svi nastavnici rade punih 40 sati. Tokom same implementacije plana, direktorica je uvodila i participativni stil:

“... a onda smo zajedno napravili analizu po aktivima kako bismo utvrdili koji bi bio najefikasniji način da se ispuni 40-časovna radna sedmica. Naravno, opet smo imali dogovor, bez nametanja. Neko je htio sekcije, neko dopunsku, a neko instruktivnu nastavu romskoj djeci, jer smo tada upisivali djecu različitog uzrasta, pa je bio potreban dodatni rad kako bi se djeca pripremila za polaganje razreda. Prijedlozi su bili prihvaćeni, dakle prema vlastitim interesovanjima i željama, a u skladu s potrebama škole, svaki nastavnik je dopunio 40-časovnu radnu sedmicu i izdata su rješenja. Tu nismo imali problema jer ništa nije bilo nametnuto, ljudi lakše provode odluke u čijem su donošenju i sami učestvovali.”

Haša Albinović, direktorica

S vremenom je sve veći broj uposlenih uviđao koristi od promjena, i na organizacijskom a i na ličnom nivou, pa slobodni stil vođenja dominira u današnjem upravljanju školom: nastavnici sami osmišljavaju načine imple-mentacije svoje radne sedmice, mogu, u skladu s potrebama škole, jednog mjeseca imati kraću radnu sedmicu, da bi sljedećeg radili više, npr. kada pripremaju učenike za takmičenja ili polaganje razreda.

zdjele, hobi druge nastavnice. I direktorica ne propusti da to naglasi svojim posjetiocima. Naravno, ne teče sve glatko, neki nastavnici i ne žele da komuniciraju jedni s drugima, ali direktorica smatra da je izražavanjem jasnih očekivanja, koja podrazumijevaju profesionalni pristup poslu i poštivanje radne discipline, uspjela da ti loši međusobni odnosi ne ugrožavaju proces unapređenja.

“Ja volim reći da je naša škola postala primjer uspješne kooperativne škole unutar svojih prostorija, kooperativna sa širom, užom društvenom zajednicom, na državnom i međunarodnom nivou, a što je najvažnije razvila je kooperaciju među svojim učenicima, nastavnicima, roditeljima i svih njih zajedno između sebe. Po tome je škola prepoznatljiva: po kooperativnom učenju naših učenika, našim kooperativnim razredima, koji su spremni da prime i ponude okruženje prihvatanja za vršnjake s posebnim potrebama. Budućnost nam je u međusobnoj kooperaciji, kooperativnom učenju, koje će rezultirati pozitivnim ishodima za svakog učenika, nastavnika, roditelja, cjelokupni život škole.”

Selma Džemidžić, pedagoginja

KAKO DA UČIMO JEDNI OD DRUGIH?

Iako se škole bave učenjem i podučavanjem, nije lako potaknuti nastavnike da izađu iz učionica i dijele svoja znanja, vještine i iskustva sa drugim nastavnicima. Većina nastavnika se slaže da imaju vrlo individualan posao - “moja djeca u mojoj učionici, iza zatvorenih vrata” i da novi zahtjevi u vezi s timskim radom s ciljem razmjene i unapređenja svakog člana tima zaista zahtijevaju velike promjene

razvijanja demokratije Civitas, zatim trener za područje socijalne pravde i trener za unapređenje vještina roditeljstva. Škola je sudjelovala i u programu za unapređenje inkluzivnosti, koju je provodio Norwegian University. Trebalo je osigurati okvir i strukturu koja će obezbijediti da se znanje prenosi i dijeli. Svaki nastavnik koji prođe određenu obuku ima obavezu da pripremi opširan izvještaj za nastavničko vijeće u sklopu školskih aktivnosti koje se odvijaju i između nastavničkih vijeća. Na direktoricinu inicijativu organiziraju se pedagoške radionice, seminari i obuke, kroz koje su svi nastavnici prošli obuku za primjenu metodologije usmjerene na dijete.

“Selma je, dakle, odmah po dolasku počela s obukom nastavnika. Zajedno s kolegicama iz O.Š. “Meša Selimović” organizirala je radionicu o metodologiji usmjerenoj na dijete za nastavnike, kojom smo htjeli demonstrirati kakvu to nastavu želimo u našoj školi i šta mi to hoćemo mijenjati u praksi.”.

Haša Albinović, direktorica

Nastavnička vijeća, aktivni i sastanci s predstavnicima aktiva brižljivo su planirani i pripremani kako bi se tokom tih susreta bavilo pitanjima koja mogu unaprijediti nastavu. Direktorica naglašava važnost priprema svake aktivnosti, od nastavničkog vijeća pa do priprema časa. Prvu godinu dana direktorica i pedagoginja su kontinuirano pratile pripreme svih nastavnika, uz konkretne i konstruktivne povratne informacije jer, kako kaže, dobra priprema je više od pola posla.

TA TREBA NAŠOJ DJECI?

Jedna od bitnih prijetnji s kojom se škola susreće od samog početka je pretrpanost različitim projektima za unapređenje, bilo škole u

se škola uključiti bile su dobre: škola je na početku, na temelju projekta Svjetske banke, opremila prostor za organizaciju pedagoških radionica i igraonica za djecu sa neprihvatljivim ponašanjem. Zahvaljujući pedagoškim radionicama, samokontrola, poštivanje pravila i disciplina kod djece su značajno unaprijeđeni.

“Rezultati su bili izuzetni. Učenici su pričali, igrali se, radili, a mi smo otkrivali uzroke problematičnog ponašanja. To je bilo bitno različito od dotadašnje prakse, kad su djeca dolazila na individualne sastanke s pedagogom u kancelariji. U sigurnom prostoru djeca su se bavila različitim aktivnostima u skladu sa svojim interesovanjima i nisu ni bila svjesna da ih pedagoginja posmatra i ispituje, pa su bila puno otvorenija i spremnija za razgovor, a mi smo dobijali neophodne informacije i mogli pružiti potrebnu pomoć i podršku djetetu. A djeca u ovom području imaju puno problema.”

Selma Džemidžić, pedagoginja

Putem projekta “Škole - prijatelji djece” na velika vrata ušla je metodologija usmjerena na dijete i u razrednu i u predmetnu nastavu. Pored unapređenja nastavne prakse u cijeloj školi, projekt ostavlja još jedan dugoročni efekt: nastavnice koje su certificirane trenerice redovno su angažirane od strane Pedagoškog zavoda Kantona Sarajevo za obuku nastavnika iz cijelog kantona u vezi sa primjenom metodologije.

Projekt “Građenje mostova” značajno je doprinio izgradnji partnerstva s porodicama i zajednicom. Educirajući roditelje, škola je imala priliku da svoju viziju podijeli i s njima i da iskoristi potencijal koji roditelji, kao prvi učitelji djece, imaju u procesu odgoja i obrazovanja. Zahvaljujući obuci u oblasti socijalne pravde, škola je postajala sve spremnija

u procesu razvijanja ovakve klime došao je i putem projekta Norveškog univerziteta, gdje su nastavnici stekli dodatne vještine u prihvatanju i educiranju svakog djeteta u svojim učionicama, bez obzira na različite pripadnosti ili sposobnosti.

Pored ovoga, škola i sama kreira vlastite projekte i aplicira za različite donacije u skladu s potrebama djece i porodica, bilo da je to podrška humanitarnog karaktera, kao odjeća, obuća ili hrana za socijalno ugrožene učenike, ili razvojnog - izgradnja dodatnih kapaciteta u i oko škole ili podizanje sigurnosne situacije putem video nadzora.

Direktorica nastoji zadržati otvorenost škole za različite inicijative, jer, kako kaže, vjeruje u cjeloživotno učenje i smatra da je svaka situacija potencijalni izvor znanja. Samo treba prepoznati koja su to znanja potrebna školi, nastavnicima, djeci i porodicama i ulagati trud u njihov razvoj. Od nekih inicijativa treba i odustati, bilo da više nisu potrebne školi ili da škola još nije spremna za njih.

“Želim završiti ovaj intervjue riječima priznanja i zahvale direktorici škole, koja je imala znanja, iskustva, strpljenja, snage, istrajnost, viziju da započne i realizuje ideju koja je sada naš život.”

Roditelj

Svoju životnu priču htjela bih početi podatkom da sam rođena i formirala se kao osoba u voljenoj mi Makedoniji.

Sva značajnija iskustva stekla sam upravo tamo, gdje sam i diplomirala pedagogiju, upoznala svijet “Step by Step-a”, proširila svoje saznajne horizonte i definisala svoja važnija životna očekivanja.

Prst sudbine me doveo u prelijepo Sarajevo, gdje sam zahvaljujući kolegama/kolegicama imala priliku učestvovati u izradi studije slučaja (case study).

To iskustvo mi je po mnogo čemu neponovljivo i veoma drago, a naročito jer mi je na samom početku boravka u BiH omogućilo da upoznam ovdašnje prilike u oblasti edukacije nastavnika.

Zahvaljujem Step by Step-u što je bio dio mog života i što mi je pomogao da bliže upoznam samu sebe.

Jedan dan u Trening-centru Jablanica

Elvira Ramčilo

Učesnici su izlazili iz Trening-centra komentirajući kako ne žale što su subotu, dan za odmor, proveli radno.

Izrazili su zadovoljstvo što na kraju dana odlaze s novim saznanjima i pozitivnim impresijama sa radionice uz najavu da će obavezno sudjelovati i u sljedećoj, trećoj radionici, koju će organizirati Amira i Aida u Trening-centru Jablanica.

26% od ukupnog broja osnovnih škola u Bosni i Hercegovini.

Osam je sati i 45 minuta, još 15 minuta do početka radionice. Dok prilazim jedinoj osnovnoj školi u gradu, posmatram fasade okolnih zgrada, na kojima se još uvijek vide ožiljci iz rata. Radoznalo razgledam prilaz, široko dvorište i nedavno rekonstruiranu školsku dvospratnicu. Subota je i ni u dvorištu ni u školi nema djece. Širok prilaz, obrubljen uredno zasađenim zelenilom, vodi me direktno do ulaznih vrata. Ulazim u zgradu i na širokom holu susrećem školskog čuvara, koji me upućuje u Trening-centar. Svoj radoznali pogled skrećem sa desna na lijevo po cijelom holu trudeći se da zapazim što više detalja. Na zidovima hodnika izloženi su dječiji radovi, a iznad stepenica, koje vode na gornji sprat, na platnu stoji školski moto: “Mi učimo za život”. Držeći se instrukcija školskog čuvara, iz hodnika skrećem lijevo i dolazim do prvih vrata, obojenih plavom bojom, za razliku od svih ostalih, koja su bijela. Na

Na vratima piše “Trening-centar”. vratima piše “Trening-centar”.

Dakle, na pravom sam mjestu. Dakle, na pravom sam mjestu.

Polako otvaram vrata pitajući se jesu li trenerice već tu. Nisam se još upoznala s njima, samo sam sa učiteljicom Aidom, jednom od trenerica, razgovarala telefonom kada sam najavljivala svoj dolazak.

U prostoriji me dočekaše nepoznata radoznala lica, pogleda uprtih u mene. Ne znajući kome prvo da se obratim, svima poželim dobro jutro i objasnim da sam predstavnik Centra za obrazovne inicijative “Step by Step”. Srdačna i vedra učiteljica Aida mi je odmah ponudila da sjednem. Znala sam da se svi prisutni već poznaju. Ovo im je bila druga od ukupno pet jednodnevni radionica, koje, uz posjete mentorskim učionicama, predstavljaju početnu obuku za primjenu metodologije usmjerene na dijete. Dok čekamo da se grupa okupi, učiteljice Aida i Amira, koje vode današnju radionicu, koriste priliku da mi ukratko

treninga sa temama “Proces učenja i podučavanja” i “Stimulativno okruženje za učenje”. Aida dopunjava svoju kolegicu informacijom, koja je važna za mene, da se obuka za ovu grupu nastavlja još 3 dana, a nakon toga će biti rad s mentorom. Tada pristižu još 4 nastavnika i grupa je kompletirana; vrijeme je da radionica počne.

U 09:05 Aida i Amira pozdravljaju učesnike želeći im dobrodošlicu i prijatan dan riječima: “Nadamo se da ćete i u toku današnjih

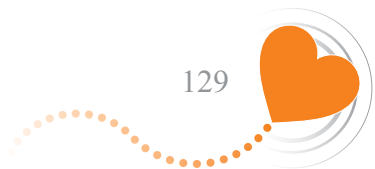
“Nadamo se da ćete i u toku današnjih radionica steći znanja koja će vam koristiti u vašem razredu.”

radionica steći znanja koja će vam koristiti u vašem razredu.” Aida najavljuje temu i upoznaje učesnike sa dnevnim planom kojim će se rukovoditi.

Uslijedila je aktivnost za zagrijavanje, u kojoj su treneri od cijele naše grupe, koja je imala 17 učesnika, zahtijevali da se poredamo u kolonu u skadu s našim datumima rođenja. Pri tome nismo smjeli da govorimo. Komunicirali smo pantomimom, pa je bilo puno smijeha i komešanja. Kada smo konačno uspjeli, trenerice su našu kolonu “od januara do decembra” podijelile u pet manjih grupa, u kojima će učesnici nastaviti raditi.

Uslijedio je uvod u prvu temu, koji je trajao desetak minuta, a zatim nas je Aida pozvala da se svi okupimo na tepihu. Formirali smo krug, a Amira je počela sa simulacijom jutarnjeg sastanka kakav ona svakodnevno vodi sa svojom djecom. Učili smo kako da se pozdravimo, započnemo s radom toga dana, upišemo važne informacije, kao što su informacije o vremenu, zaduženjima u učionici i sve vijesti važne za naš razred ili za nekog od nas. Amira nam je

Formirali smo krug, a Amira je počela sa simulacijom jutarnjeg sastanka kakav ona svakodnevno vodi sa svojom djecom.

A onda smo presli na posao - učili ćemo o morskim kornjačama. Tivko što nas je Amira zamolila bilo je da pronađemo partnera s kojim ćemo razgovarati o svemu što znamo o morskim kornjačama. Pet minuta smo moj partner i ja pokušavali da se prisjetimo šta mi to već znamo ili mislimo da znamo o morskim kornjačama, a onda smo svi u grupama dobili zadatak da sve što znamo zapišemo na čart-papir. Odlično smo se snašli u ulogama djece i čart-papir “Šta znamo o morskim kornjačama” brzo se popunio našim riječima. Potom smo opet bili nastavnici koji razgovaraju o simulaciji u kojoj smo maloprije učestvovali. Aida nam je skrenula pažnju: “Uvijek kao učitelji polazimo od poznatog ka

“Uvijek kao učitelji polazimo od poznatog ka nepoznatom, postavljajući pitanja djeci.

nepoznatom, postavljajući pitanja djeci. Na taj način potičemo dječji mozak na razmišljanje. Djeca se pritom prisjećaju onog što znaju, a onda na to predznanje dodaju ono što će naučiti

u toku dana. Dozvolite djeci da na vlastitim pitanjima grade svoja saznanja”.

Do kraja prve radionice smjenjivale su se slične simulacije ostalih koraka u procesu učenja i podučavanja s našim refleksijama. Aida i Amira su svoja izlaganja postojano potkrepljivale primjerima iz njihovog iskustva u radu sa djecom. Sve vrijeme je bila otvorena mogućnost da postavljamo pitanja ako nam nešto nije dovoljno jasno ili da podijelimo svoja iskustva vezana za neki specifičan momenat. Tako su voditeljice uspjele da u toku cijele radionice održe pažnju svih učesnika, kao i da sve učesnike potaknu na sudjelovanje u aktivnostima i diskusijama. U grupi se stvorila prijatna radna atmosfera, sa visokim stepenom interakcije, kako između voditelja i učesnika tako i među samim učesnicima.

Do kraja prve radionice smjenjivale su se slične simulacije ostalih koraka u procesu učenja i podučavanja s našim refleksijama.

svoje iskustvo s kolegama. Priključila sam se jednoj grupi u kojoj su tri učiteljice uz sendviče pričale da je za njih ovo sve veoma korisno zato što rade u seoskim kombinovanim odjeljenjima, istovremeno s učenicima iz drugog i četvrtog razreda, ili iz prvog i trećeg. Primjenjujući razne pristupe u podučavanju moći će istovremeno uspješno podučavati djecu različitih uzrasta. Neki nastavnici su iskoristili pauzu kao mogućnost da postave brojna pitanja Amiri i Aidi.

Iskoristila sam priliku da analiziram prostor Trening-centra. Prostrana i svijetla učionica, sa dobrom organizacijom prostora i suvremenom tehničkom opremom. Stolovi i stolice za odrasle, table, čart-table, panoi sa dječjim radovima, nastavna sredstva i poster i potrebni za rad sa nastavnicima, ormari s materijalima i tehnička oprema (kompjutor, printer, TV, kopir-mašina, grafoskop, video-rekorder...).

Trening-centar je opremljen i uređen tako da se u njemu mogu uspješno organizirati seminari, radionice, sastanci, planiranja, kao i sve ostale aktivnosti koje mentori i ostali članovi Tima za

Trening-centar je opremljen i uređen tako da se u njemu mogu uspješno organizirati seminari, radionice, sastanci, planiranja,

implementaciju realiziraju u okviru Centra. Tu je i biblioteka puna knjiga za djecu, enciklopedija, atlasa, kao i stručne literature za nastavnike. Svaki detalj u Trening-centru čini ovaj prostor prijatnim i poticajnim za rad. Krećemo sa drugom radionicom i Aida i Amira nude mnoštvo ideja svojim kolegama kako bi im dale osnovne smjernice za kreiranje stimulativnog okruženja za učenje. Kada su već objasnile koji su osnovni centri koje treba oformiti u učionici, podijelile su nas u manje grupe i svakoj grupi dale zadatak da razmisle kako treba biti opremljen centar u učionici, koje materijale treba da sadrži, gdje treba biti lociran, koje će se aktivnosti organizirati u njemu i sl. Amira

*Svi smo bili poneseni
diskusijom i prijatnom
atmosferom, tako da smo se
iznenadili kad je jedan od
učesnika uzviknuo: “Pa već je
13:50, kad prije!”*

Primjetna samo da su svi nastavnici vrlo motivirani i zainteresirani za
obje teme. Diskusija nakon drugog bloka trajala je gotovo sat vremena
duže nego što je bilo predviđeno
dnevni planom. Svi smo bili poneseni
diskusijom i prijatnom atmosferom,
tako da smo se iznenadili kad je jedan
od učesnika uzviknuo: “Pa već je
13:50, kad prije!” Tako smo došli i do
kraja radionice. Učesnici su izlazili iz
Trening-centra komentirajući kako ne

žale što su subotu, dan za odmor, proveli radno. Izrazili su zadovoljstvo
što na kraju dana odlaze s novim saznanjima i pozitivnim impresijama
sa radionice uz najavu da će obavezno sudjelovati i u sljedećoj, trećoj
radionici, koju će organizirati Amira i Aida u Trening-centru Jablanica.

Priča o učiteljicama Amiri i Aidi

U osnovnoj školi “Suljo Čilić” već nekoliko godina uspješno rade
učiteljice Amira Šehić i Aida Čilić, dvije od 40 trenera za metodologiju
usmjerenu na dijete u Bosni i Hercegovini. Svih 40 trenera, odabranih
između preko 1500 obučanih nastavnika, prošli su intenzivnu obuku
za trenere i sada u 14 lokalnih trening-centara drže treninge za svoje
kolege. U sedam trening- centara, koji su već počeli sa provođenjem
početnih treninga, obučeno je preko 400 nastavnika. Trening-centar u
Jablanici je jedan od tih sedam, a zahvaljujući nesebičnom zalaganju
Amire i Aide, stvoreni su uslovi da ovaj centar u potpunosti ostvari
svoju osnovnu namjenu i funkciju - obuku nastavnika za primjenu
metodologije usmjerene na dijete.

O svojim počecima rada u projektu “Škole - prijatelji djece” Amira i
Aida govore s velikim zadovoljstvom. Razmišljajući o svojoj motivaciji

sam šest godina prakticirala tradicionalni pristup u svojoj učionici i nekako mi se činio uokviren, uramljen, bez slobode i kreativnosti, ni moje, ni dječije. Jednostavno, iz

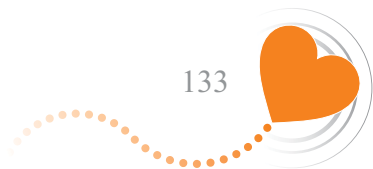
godine u godinu sve se nekako ponavljalo, kao kopirano. Nisam mogla pokazati šta mogu, a nisu mogla ni moja djeca. I onda kada mi se prije pet godina ukazala prilika za stručnim usavršavanjem u metodologiji usmjerenoj na dijete, prihvatila sam sa oduševljenjem.

Znači, moja osnovna motivacija bila je da nešto novo krene, a onda kada sam počela s radom, svaki se dan događala nova motivacija.”

Aida se uključila u projekat prije dvije godine. Govoreći o svojim počecima kaže: “Prvi put sam se susrela s metodologijom u jednom vrtiću i kada sam vidjela način na koji djeca rade, kako su slobodna, kako koriste materijale, onda onaj prostor za sastanke, koji je meni bio cijelo otkriće, kako djeca započinju dan svi zajedno promišljajući, razmišljajući i razgovarajući, sve me to oduševilo. Onda sam krenula sa čitanjem prvih knjiga da bih razumjela zašto tako i šta je u osnovi svega toga. To je, čini mi se, bio moj prvi ugriz i kontakt sa ovom metodologijom.”

Aida i Amira naglašavaju mnoge prednosti primjene metodologije, naročito u odnosu na djecu: “Ova metodologija omogućuje djeci da razviju različite vještine, prije svega da unapređuju svoje komunikacijske i socijalne vještine, jačaju samopouzdanje, uče kako da aktivno učestvuju u nastavnom procesu, kako da sarađuju, kao i kako da rješavaju probleme koje današnje društvo nosi sa sobom”, kaže Amira. Svoja zapažanja o prednostima nove metodologija Aida

practicirala tradicionalni pristup u svojoj učionici i nekako mi se činio uokviren, uramljen, bez slobode i kreativnosti, ni moje, ni dječije.

*Naučila sam se strpljenju
u radu sa djecom.”*

uspjehu zajednički radujemo. Naučila
sam se strpljenju u radu sa djecom.”

Njihov entuzijazam je doprinio i širenju metodologije u O.Š. “Suljo Čilić”. Danas devet nastavnika razredne nastave provodi nastavu po metodologiji usmjerenoj na dijete, a tri nastavnika predmetne nastave su obučena u projektu “Čitanjem i pisanjem do kritičkog mišljenja”, koji obezbjeđuje primjenu metodologije u starijim razredima.

Organizacija mentorskog rada

Za organizaciju rada svakog od 14 trening-centara u BiH zadužen je tim za implementaciju, koji čine treneri, mentori, direktori, pedagozi i predstavnici lokalnog ministarstva ili pedagoškog zavoda. Timovi za implementaciju svoje strategije i aktivnosti planiraju u uskoj saradnji sa COI SbS. Pomoćnik ministra za obrazovanje, Marko Nedić govori o ulozi timova za implementaciju, koji u suradnji s trenerima i adekvatno potrebama na terenu organiziraju stručno usavršavanje nastavnika:

“Postojanje timova za implementaciju je omogućavalo nastavnicima da se ne osjećaju sami, jer su im timovi davali potporu i brinuli o razvoju projekta. Trenerski timovi koji rade u trening-centru sada već veoma uspješno organiziraju i izvode edukaciju na lokalnoj razini, što je svakako značajan iskorak u izgradnji održivog sustava stručnog usavršavanja nastavnika u Bosni i Hercegovini.”

*“Postojanje timova za
implementaciju je omogućavalo
nastavnicima da se ne osjećaju
sami, jer su im timovi davali
potporu i brinuli o razvoju projekta.*

“Mi redovno uradimo program rada, iz kojeg nastavnici pravodobno dobiju informaciju kada će koja tema biti obrađena u našem trening-

*Ministarstvo i PFZ nam pomažu
u selekciji nastavnika koji će
proći obuku i kojima će trebati
mentorska pomoć.*

u selekciji nastavnika koji će proći obuku i kojima će trebati mentorska pomoć. O planu rada dogovaramo se sa svakim nastavnikom pojedinačno, ali i sa grupom nastavnika iz iste škole jer je

ponekad riječ o sličnim ili istim izazovima, koje onda rješavamo kao tim. Ipak, važno je razumjeti da se i nastavnici, kao i djeca, razlikuju, te da je individualizirani pristup neophodan kako bi svako od njih napredovao svojim tempom.”

U izvještajima koje, nakon završetka mentorskog rada s nastavnikom, mentori dostavljaju u COI SbS i u ministarstvo zabilježene su i one poteškoće koje nastavnici imaju, a koje su prouzrokovane nekim tehničkim problemima zbog “neuslova” u školi ukazujući tako na one elemente koje bi ministarstvo obrazovanja trebalo uzeti u obzir prilikom razmatranja strategije razvoja škola u kantonu uopće. Npr. brojnost učenika u odjeljenjima, rad u više smjena, neadekvatan namještaj u učionicama, preopterećenost nastavnika brojem sati u školi i sl., problemi su koji otežavaju primjenu metodologije usmjerene na dijete, a koje bi obrazovne vlasti mogle postupno otklanjati. Druge poteškoće u primjeni nastaju iz nerazumijevanja same metodologije, nedovoljnog iskustva u primjeni, prekida u kontinuitetu obuke i sl., što u svakom pojedinačnom slučaju, ali i kada se prepoznaju neki opći trendovi, koji vrijede za veći broj nastavnika, govore našem timu na koji način bismo trebali unaprijediti i samu obuku i mentorsku pomoć koja slijedi. Zahvaljujući podacima iz ovih izvještaja, obuka za nastavnike, kao i obuka za mentore se modificira i unapređuje s ciljem da se što bolje izade u susret potrebama nastavnika koje su utvrđene na terenu.

Sanja Handžar, koordinatorica u COI SbS smatra da je važno pomoći nastavnicima kako da sami sebi pomažu. Mentorska inicijativa ne traje

cilj nije lako dostići. U mnogim školama se tek s pojavom ovog projekta stvorila atmosfera razmjene i profesionalnog udruživanja nastavnika.

Potreba nastavnika da se povezuju sa drugim kolegama u školi sada je naglašenija nego ikada

Potreba nastavnika da se povezuju sa drugim kolegama u školi sada je naglašenija nego ikada i često nije ni neophodno da inicijativa dođe iz projekta.

Nastavnici samoinicijativno formiraju timove i počinju zajednički raditi. Svoj mentorski rad s novim protažerima, kao i sa ostalim nastavnicima koji dolaze u njihov trening-centar, Aida i Amira započinju direktnom ili telefonskom komunikacijom, kada se obično i dogovore o prvoj posjeti učionicama u kojima rade nastavnici. Cilj posjete je prvenstveno opservacija učionica i pružanje pomoći nastavnicima u organizaciji prostora (daju se konkretne ideje za stvaranje stimulativnog okruženja za učenje). Nakon toga slijedi stručno usavršavanje nastavnika kroz početni seminar, bilo u organizaciji Trening-centra Jablanica ili Centra za obrazovne inicijative Step by Step. Naravno, nastavnici dobiju i priliku da posjete mentorske učionice i posmatraju rad i okruženje. U ovom kontekstu Aida govori o svom iskustvu: “Mislim da je ljudima

pomoglo što su prisustvovali mom času, slušali, zapažali, bili u prilici da vide kako sve to realno izgleda i funkcionira u učionici. Oni prisustvuju nastavi od jutarnjeg sastanka

“Mislim da je ljudima pomoglo što su prisustvovali mom času, slušali, zapažali, bili u prilici da vide kako sve to realno izgleda i funkcionira u učionici.

pa do kraja radnog dana. Za njih je sve što vide vrlo korisno i praktično. Nakon završetka nastave slijedi sastanak, koji nam pruža odličnu priliku da razgovaramo o svim pitanjima koja zanimaju nove nastavnike. Nastavnici kažu da im svi ti savjeti i konsultacije veoma pomažu. Pokušavam da ih usmjeravam da ne prave greške koje sam ja pravila na

sa nastavnicima, direktnu (ponovne posjete školama ili centru) ili, mnogo češće, telefonsku komunikaciju zbog nedostatka sredstava za putovanja i nedovoljnog broja obučениh mentora.

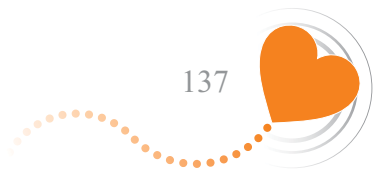
“Najdraže mi je kad vidim da su nastavnici motivirani i ozbiljno zainteresirani za ono što ja radim i da kod njih postoji volja da i oni tu metodologiju primijene u svom radu.

Aida i Amira ne kriju svoje zadovoljstvo što surađuju sa drugim kolegama. Aida kaže: “Najdraže mi je kad vidim da su nastavnici motivirani i ozbiljno zainteresirani za ono što ja radim i da kod njih postoji volja da i oni tu metodologiju primijene u svom radu. Drago mi je što svoje iskustvo mogu podijeliti sa kolegama, kao i čuti tuđa iskustva u

radu. Komunikacija sa svim nastavnicima mi je izazov. Ono što mi je manje drago u ovom radu su mentorske posjete u njihovim učionicama, prije svega zbog toga što mnogi nastavnici očekuju da im kažem šta valja, a šta ne. Nekako mi je neprijatno ukazati im na greške koje sam primijetila. Uvijek se trudim da nađem način kako da naglasim ono što bi mogli unaprijediti, izbjegavajući da to okarakteriziram kao grešku. Ove posjete su i meni od koristi, jer mogu vidjeti i sebe u svemu tome i dobiti povratnu informaciju kako ja to radim u svojoj učionici ili kako bih trebala uraditi. Znači, promišljam i o njima i o sebi istovremeno.”

Za nastavnike koji tek počinju primjenjivati novu metodologiju mentorski rad je veoma koristan, što potvrđuje i komentar nastavnika Zvonke Džidića iz Mostara, koji kaže: “Mentor je vrlo bitan, naročito na početku. Čak mislim da je bez mentora i nemoguće ili barem puno teže uvesti metodologiju u razred. Konstruktivna povratna informacija je nešto najpotrebnije nastavniku

Konstruktivna povratna informacija je nešto najpotrebnije nastavniku početniku.”

inogda česse doći u njegovu učionicu. On smatra da je organizacija stručnog usavršavanja putem seminara, trening-centara i mentorskog rada odlična, međutim, ističe da je mentora za sada malo. Govoreći o poteškoćama u mentorskom radu, Amira kaže: “Jedna od poteškoća u mom radu kao mentora je to što nastavnici očekuju da mentor može sve uraditi i riješiti sva, pa čak i tehnička pitanja s kojima se oni susreću. Druga, objektivna poteškoća je nemogućnost da mi, mentori češće posjećujemo svoje protažee, kao i sve ostale nastavnike, prije svega zbog nedostatka vremena”.

Uloga i funkcija trening-centra

U Bosni i Hercegovini trenutno funkcionira 14 trening-centara, koji su locirani u osnovnim školama, i to u svim kantonima Federacije BiH, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko. UNICEF i Fond otvoreno društvo BiH (FOD BiH) pomogli su u opremanju ovih trening-centara donirajući osnovni namještaj: stolove, stolice, police, table i sl., kao i tehnička pomagala za realizaciju obuke za odrasle kao što su: grafoskop, kopir-aparat, projekciono platno, televizor, video, čart-table i sl. COI SbS je omogućio formiranje biblioteke za nastavnike donirajući izdanja Step by Step-a, ali i brojne druge naslove stručne literature koja podržava metodologiju usmjerenu na dijete.

Trening-centar predstavlja organizaciono i prostorno jezgro, smješteno u odabranoj školi i direktno povezano s pedagoškim zavodom i ministarstvom za obrazovanje, kao i učionicama - vježbaonicama, gdje se planiraju, organizuju i/ili realizuju različite aktivnosti, koje imaju cilj da potpomognu proces unapređenja kvaliteta u nastavi i kontinuirano stručno usavršavanje nastavnika. Pored obuke nastavnika, aktivnosti u centru namijenjene su i roditeljima, studentima, profesorima na univerzitetu, članovima zajednice, profesionalcima iz drugih oblasti

osigura protok informacija i uzajamna podrška.

Direktor škole “Suljo Čilić”, u kojoj je lociran Trening-centar Jablanica, s ponosom konstatira: “Mislim da su Trening-centri posljedica vremena u kojem živimo. Trening-centar u našoj školi funkcionira već dvije godine i meni je drago čuti sve te nastavnike koji dolaze kod nas na seminare i u posjete kako su oduševljeni onim što su čuli i vidjeli, kao i naučili boraveći kod nas. Vrata ovog centra i ove škole su otvorena za sve zainteresirane za ovaj projekat i za sve inovacije.”

Vrata ovog centra i ove škole su otvorena za sve zainteresirane za ovaj projekat i za sve inovacije.”

Trening-centar osjećamo kao jezgro našeg profesionalnog usavršavanja i dozrijevanja, gdje možemo naći odgovore na mnoga pitanja.

O ulozi Trening-centra na nivou škole, školska pedagoginja Meliha Alić kaže: “Ono što se u ovom trening-centru dešava veliki su progresivni koraci. Trening-centar osjećamo kao jezgro našeg profesionalnog usavršavanja i dozrijevanja, gdje možemo naći odgovore na mnoga pitanja. U protekle dvije godine sve veći broj nastavnika nalazi put do Trening-centra, iako je na početku bilo opiranja pojedinih nastavnika.

Kada su uvidjeli na koji im način Trening-centar može pružiti podršku u njihovom profesionalnom razvoju kroz aktuelne i praktične primjere nastave, koje ovdje mogu vidjeti ili o tome pročitati u našoj biblioteci, a potom o tome i razgovarati sa svojim kolegama, mentorima, pa čak i savjetnicima i nadzornicima, koji su dosad vršili samo kontrolu, nastavnici sve češće dolaze u našu školu. Sama činjenica da se nešto dešava u našoj školi jača samopouzdanje naših nastavnika i razvija kod njih osjećaj privilegiranosti u odnosu na druge škole. Sve ovo doprinijelo je kreiranju profesionalne atmosfere, u kojoj smo svi usmjereni ka zajedničkom cilju - unapređenju kvaliteta, što dosadašnji sistem stručnog usavršavanja,

nickom cilju - unapređenju kvaliteta, što dosadašnji sistem stručnog usavršavanja, fokusiran samo na kontrolu, nije uspijevao da postigne.”

mnogo bolje kada se obuka odvija u školi, što i jest slučaj sa Trening-centrom, jer učesnici mogu odmah i vidjeti mentorske učionice i postaviti konkretna pitanja. Vrlo je bitno da nastavnici Trening-centar osjećaju kao svoj prostor. Zbog toga se puno radi na “oživljavanju” Trening-centra. On ne treba da služi samo za održavanje radionica jednom u dva mjeseca već treba da živi cijelu godinu kao resursni centar za svakog nastavnika. To je i odlično mjesto za zajedničko planiranje. Da bi se sve to postiglo, Trening-centar mora biti otvoren stalno, kroz npr. organizaciju oglednih časova, izložbe radova, i dječijih i nastavničkih, čitanje poezije i slično.”

Aktivnosti u trening-centru

Iako je fizički lociran u jednoj školi, trening-centar suštinski povezuje sve važne faktore u oblasti obrazovanja u toj regiji (škole, ministarstvo, pedagoški zavod, pedagoški fakultet, nevladine organizacije itd.). Iako je trening-centar izrastao u okrilju projekta “Škole - prijatelji djece, naš je cilj da u aktivnostima trening-centra učešće uzmu svi oni koji aktivno rade na unapređenju obrazovanja u našoj zemlji. U trening-centru su stvoreni uslovi za organiziranje raznovrsnih aktivnosti: stručni seminari, radionice iz različitih oblasti namijenjene svim nastavnicima sa tog područja, formiranje resursnog centra koji sadrži

poticanju profesionalnog razvoja nastavnika, gđa Sabaha Bijedić iz Pedagoškog zavoda kaže: “Prije uspostavljanja Trening-centara sva se obuka odvijala u organizaciji pedagoškog zavoda, ali u praksi se pokazalo da je

Iako je fizički lociran u jednoj školi, trening-centar suštinski povezuje sve važne faktore u oblasti obrazovanja u toj regiji

te iz oblasti stručnog usavršavanja, kao i mnogobrojne dodatne aktivnosti, npr. prezentacije različitih projekata, planiranje i realizacija akcionih istraživanja, obuka u korištenju standarda, procjeni i samoprocjeni nastavnika i obuka asistenata, volontera i sl. Ipak, od nemjerljivog je značaja upravo mogućnost da se u školi u kojoj je lociran trening-centar mogu vidjeti model-učionice koje reprezentiraju visoko kvalitetnu praksu. Kada govorimo, na primjer, samo o HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOM KANTONU, u protekle dvije godine mentori su pomagali 70 nastavnika koji su počeli primjenjivati metodologiju usmjerenu na dijete, i to ne samo iz toga kantona već iz još najmanje pet škola iz susjednih kantona i dvije škole iz Republike Srpske, koje se, u datom momentu, nisu imale na koga osloniti. Organizirane su dodatne radionice za ove nastavnike, a o broju nastavnika koji su posjetili njihovu školu teško je govoriti sa preciznošću.

Zvonko Džidić, nastavnik iz Mostara, koji je Amirin protaže, već drugu godinu za aktivnosti u Trening-centru Jablanica kaže: “Do sada sam učestvovao u tri radionice u Trening-centru. Puno su mi pomogle; na početku je bilo dosta lutanja, ali u radionicama smo dobili odgovore na mnoga pitanja. Praktično nam je prikazivano kako izgleda radni dan - počevši od jutarnjeg sastanka. Tri puta sam bio na nastavi kod svoje mentorice Amire, a ona je bila dva puta u mojoj učionici, posmatrala moj rad i dala veoma korisnu povratnu informaciju.”

*Do sada sam učestvovao
u tri radionice u Trening-
centru. Puno su mi pomogle;
na početku je bilo dosta
lutanja, ali u radionicama
smo dobili odgovore na
mnoga pitanja.*

*Svi žele posjetiti školu u Jablanici
- dobar glas daleko se čuje!*

Svi žele posjetiti školu u Jablanici - dobar glas daleko se čuje! Nekada malo planinsko mjesto, poznato po čuvenoj bitci iz II. svjetskog rata, kroz naš projekat postaje čuveno po kvalitetu

nastavnika realizirat će se u dva trening-centra, u Jablanici i Mostaru. To znači da će trenerski tim u HNK intenzivno raditi do početka ljetnog raspusta gotovo svakog vikenda. Odluku da se obuka obavi za ovako veliki broj ljudi donio je Tim za implementaciju projekta u HNK, a na našu sugestiju da “malo uspore da ne bi pregorjeli” odgovorili su da ne žele izgubiti vrijeme, tj. da u uvjetima reforme obrazovanja u BiH žele iskoristiti ovaj momenat, te da će Ministarstvo poduprijeti obuku i finansijski budući da COI SbS podržava obuku za samo 60 nastavnika u ovom kantonu.

Saradnja nastavnika koji dolaze u trening-centar

Po mišljenju trenerica, suradnja među nastavnicima nakon seminara i prvih kontakata je neophodna kao preduvjet za daljnji uspjeh. “Koliko ja znam, svi nastavnici nakon seminara komuniciraju i surađuju međusobno, i to je ono što ih jača i tjera naprijed. Sada je već i olakšavajuća okolnost što u školama raste broj nastavnika koji rade po ovoj metodologiji, pa mogu formirati timove i uspješno zajednički planirati i rješavati probleme”, kaže Aida. Govoreći o suradnji između nastavnika, mogli bismo napraviti distinkciju između suradnje koja postoji među nastavnicima iz jedne škole, koja se ogleda kroz timski rad, suradnje među školama iz jednog kantona, te suradnje među nastavnicima iz različitih kantona na nivou Bosne i Hercegovine. Suradnja nastavnika u istoj školi, definirana kao timski rad, osnovni je preduvjet za uspjeh bilo koje inovacije, pa i profesionalnog usavršavanja nastavnika u cjelini. “Uvijek pokušavam da organiziram i uspostavim suradnju između nastavnika u našoj školi koji još uvijek nisu navikli na timski rad. To je aspekt koji smatram

Koliko ja znam, svi nastavnici nakon seminara komuniciraju i surađuju međusobno, i to je ono što ih jača i tjera naprijed.

našoj školi koji još uvijek nisu navikli na timski rad. To je aspekt koji smatram vrlo važnim za primjenu bilo koje inovacije.

posao, koji će dalje širiti mrežu za suradnju - veoma je važan moment. U našoj školi već je devet nastavnika koji primjenjuju ovu metodologiju od prvog do četvrtog razreda, a naš tim je proširen s još tri nastavnika koji rade po RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking) projektu od V do VIII razreda”, objašnjava nam školski pedagog.

Značaj suradnje između nastavnika iz različitih kantona potvrđuju Aidini i Amirini protažei: “Kroz umrežavanje i partnerstvo puno se više nauči, jer više ljudi uvijek znači i više iskustva. Svjesna sam da sam svoj rad unaprijedila prije svega zahvaljujući suradnji s mojom mentoricom, koja radi u sasvim drugom kantonu”, kaže Tereza, nastavnica razredne nastave iz Tomislavgrada.

Kroz umrežavanje i partnerstvo puno se više nauči, jer više ljudi uvijek znači i više iskustva.

“Raduje me činjenica da su nastavnici iz različitih škola i kantona uspostavili veoma uspješnu suradnju. Nije mala stvar vidjeti kako, naprimjer, nastavnici iz škola u Jajcu dolaze u Zenicu, Jablanicu, Mostar, komuniciraju telefonom i slično. I sa stanovišta fizičke udaljenosti, ali i političke podijeljenosti u našoj zemlji, ovi nastavnici čine ono za što su mnogi tvrdili da je nemoguće. Njihova profesionalna povezanost nadvladala je sve probleme”, kaže Sanja Handžar, koordinatorka u Centru za obrazovne inicijative.

I pored činjenice da komunikacija i suradnja između škola iz različitih kantona nakon dešavanja tokom rata nije takoreći ni postojala, Trening-centar Jablanica se može pohvaliti svojom uspješnom suradnjom sa školama iz gotovo svih kantona. “Kod mene su dolazili nastavnici iz Zenice, Trebinja, Međugorja, Orašja, Bileće, Konjica, Mostara, Tuzle i

suradnja sa školama iz drugih kantona je bila veoma specifična. Tako smo jednom imali situaciju kad je nastavnicima koji rade u Trebinju i Bileći (Republika Srpska) bila potrebna podrška, pa smo i mi i oni pokazali volju da otpočnemo komunikaciju. Oni su prvi došli u našu školu i htjeli vidjeti rad u prvom razredu. Onda smo se svi mi u školi zbog silnih političkih i nacionalnih barijera trudili da se oni osjećaju prijatno i dobro. Ja znam da su oni došli sa ogromnim strahom, mada sa velikom željom da vide kako se radi. Kada su završili posjetu, uslijedio je razgovor i oni su još na samom početku razgovora naglasili kako su se sigurno i prijatno osjećali u školi, što nam je bilo veoma drago. Poslije izvjesnog vremena svi smo bili na seminaru, gdje je bilo preko 60 učesnika iz različitih kantona. Bila sam presretna kad je jedna od kolegica koja je dolazila u našu školu iz Republike Srpske pred svim učesnicima izjavila kako su se prijatno i ugodno osjećali u Jablanici, gdje rade nastavnici Muslimani”, prisjeća se Aida.

Partnerstvo između škola i drugih institucija

“Partnerstvo i umrežavanje su značajni zbog razmjene iskustava, samorefleksije i popravljanja i unapređivanja vlastite prakse. Ministarstvo za obrazovanje može organizacijski i poticajno pomoći uvezivanju i stvaranju mreže svih škola, institucija i pojedinaca zainteresiranih za profesionalni razvoj i stalnu edukaciju nastavnika”, kaže Marko Nedić, zamjenik ministra za obrazovanje.

*Ministarstvo za obrazovanje
može organizacijski i poticajno
pomoći uvezivanju i stvaranju
mreže svih škola, institucija i
pojedinaca zainteresiranih za
profesionalni razvoj i stalnu
edukaciju nastavnika...*

a vrlo često sam svjedok i neformalnih kontakata nastavnika. Smatram da smo već dosta uradili na polju uspostavljanja mreže i partnerstava, ali, naravno, nikad nije dovoljno. Trening-centri su jedan od načina da se ti kontakti formaliziraju. Mi se kontinuirano trudimo da ojačamo partnerstvo sa školama, mislim da uspije-vamo u tome, rado smo viđeni u školama. Umrežavanje nastavnika dovodi i do poboljšanja klime u školi, što direktno utječe na kvalitet nastave. Takođe mislim da je neophodna saradnja škola sa pedagoškim zavodom i nevladinim organizacijama koje nude obuku. Zasada su obuke iz ovih institucija besplatne, što je veoma bitno ako se uzmu u obzir socio-ekonomske prilike u kojima

Trening-centri su jedan od načina da se ti kontakti formaliziraju.

Najbolji način da se započne partnerstvo je poziv na zajedničke projekte.

živimo. Najbolji način da se započne partnerstvo je poziv na zajedničke projekte. Tako mi pružamo podršku njihovim inicijativama i sigurni smo da odgovaramo na potrebe škola.”

Direktor škole, Rešad Šubara o partnerstvu škole sa drugim institucijama kaže: “Mi smo škola otvorena za suradnju sa svim institucijama. Zasada se možemo pohvaliti uspješnom i korektnom suradnjom sa kantonalnim Ministarstvom za obrazovanje i Pedagoškim zavodom. Mislim da naša škola uživa solidan rejting u obje institucije, a i šire. Takođe moram naglasiti da imamo suradnju i sa nevladinim organizacijama koje podržavaju neke naše aktivnosti. Veoma smo ponosni na našu suradnju sa jednom osnovnom školom iz Danske, s kojom smo uključeni u realizaciji projekta za međunarodno partnerstvo između škola.”

a dan su i različite prijedloge za rješavanje tog problema. To mom mišljenju, trebalo bi oformiti krovno, državno tijelo nadležno za stručno usavršavanje, akreditaciju programa obuke, selekciju obavezne i dodatne obuke. To tijelo bi moglo izdavati katalog obuke za stručno usavršavanje, iz kojeg bi svaki nastavnik bio obavezan proći određeni broj treninga, u skladu sa vlastitim interesima i potrebama. Naravno, tu se javlja problem finansiranja”, kaže Sabaha Bijedić, predstavница Pedagoškog zavoda.

“To je problem koji treba sistematski rješavati, ništa pojedinačno i na inicijativu nastavnika, jer je to problem koji zahtijeva ozbiljan i dobro osmišljen pristup. To bi, prije svega, značilo da se krene od visokoškolskog obrazovanja, da još tu, na samom početku školovanja budućeg nastavnika postavimo temelje koji će biti osnova za sve što dolazi kasnije. Veoma je bitno, kada je riječ o bilo kojim oblicima dodatne

Veoma je bitno, kada je riječ o bilo kojim oblicima dodatne edukacije, da se radi na unutrašnjoj motivaciji nastavnika.

edukacije, da se radi na unutrašnjoj motivaciji nastavnika. Dakle, argumentima, znanjima, činjenicama uvjeriti nastavnike da je permanentna edukacija nešto što je svakom od nas potrebno bez obzira na poziv” - Meliha Alić.

Nastavnici koji rade u osnovnim školama pokazuju različit stepen motiviranosti za svoj profesionalni razvoj. Takođe, razlika u interesu nastavnika za inovacije u njihovu radu je očigledna. “Sve do ove godine sam vjerovala da je većina nastavnika zadovoljna već stečenim znanjem, ali sam sad kroz reformu i nastojanja savjetnika da unaprijede praksu uvidjela da je većina nastavnika svjesna koristi stručnog usavršavanja. Naravno, tome je doprinijela primjena metodologije usmjerene na dijete, koja zahtijeva stručno usavršavanje, a sad je u potpunosti zaživjela u učionicama,” kaže Sabaha Bijedić iz Pedagoškog zavoda.

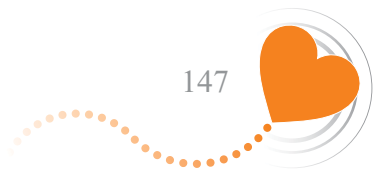

razlog slabe moti-viranosti je materijalne prirode, jer se jednaka plaća dobija za kvalitetan i nekvalitetan rad. Zbog toga nastavnici često nisu spremni odvajati svoje slobodno vrijeme ili neko svoje drugo vrijeme za stručno usavršavanje. Postojeći sustav stručnog usavršavanja i napredovanja nastavnika je formaliziran. On ne omogućava stručni razvoj i napredovanje u struci na temelju stručnosti i kvalitete rada, već su kriteriji razvoja i napredovanja neki drugi, manje važni”, objašnjava Marko Nedić, pomoćnik ministra za obrazovanje.

“Ja vjerujem da su nastavnici uvijek bili zainteresovani za inovacije u nastavi. S druge strane, čitav je niz nepovoljnih uslova u školama i oko škola koji loše utiču na motivaciju nastavnika za primjenu inovativnih pristupa. Napredovanje u struci npr. zasnovano je na nekim opštim krutim kriterijima, koji malo ili

“Ja vjerujem da su nastavnici uvijek bili zainteresovani za inovacije u nastavi. S druge strane, čitav je niz nepovoljnih uslova u školama i oko škola koji loše utiču na motivaciju nastavnika za primjenu inovativnih pristupa.

gotovo nimalo uvažavaju napore pojedinaca da primjenom novih metoda unaprijede svoje podučavanje. Briga o kvalitetu uopšte dolazi iz vana i uglavnom se svodi na kontrolu. Škole nisu profesionalne zajednice koje se razvijaju iznutra i nerijetko je opšta školska klima na veoma lošem nivou. Nastavnici međusobno ne komuniciraju ili se napor pojedinih nastavnika nastoji omalovažiti, a u najboljem slučaju, čak i kada su uspjesi jednog nastavnika prepoznati, oni se ne šire dalje na druge nastavnike. Škole najčešće nemaju nikakav plan unapređenja koji bi bio zasnovan na stvarnoj procjeni potreba, već prihvataju programe obuke i inovacije neselektivno, a onda ne pružaju nastavnicima dovoljno podrške da se novi kvalitet održi i njeguje. Ovo su samo neki od razloga zašto je motivacija nastavnika koji se usavršava stalno u opasnosti. Projektom

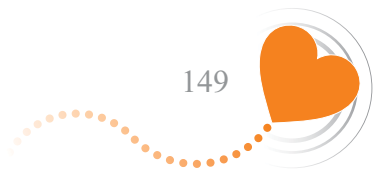
sl. Putem projekta nastojimo predstaviti model u kojem će kvalitetan nastavnik biti prepoznat, gdje će se mjerila kvaliteta jasno definisati standardima, a u skladu s kvalitetom koji dostigne, nastavnik će moći napredovati u profesiji i u zvanju. Sve dok ne uspostavimo sistem stručnog usavršavanja kojim će se podržavati “dobri nastavnici” u svakom smislu, pa i u finansijskom, rezultati raznih projekata će biti postizani samo zahvaljujući entuzijizmu nastavnika”, navodi Sanja Handžar. Radeći SWOT analizu u okviru ove studije o profesionalnom razvoju nastavnika putem umrežavanja i partnerstva, inicirano i potaknuto radom Trening-centra Jablanica, došli smo do sljedećih saznanja:

Prednosti

- Trening-centri su mjesta za upoznavanje većeg broja nastavnika sa inovacijama u nastavi (prije svega sa metodologijom Step by Step), od kojih većina nije imala nikakav oblik stručnog usavršavanja čak i više od 10 godina.
- Realizacijom seminara i radionica u trening-centru educira se u određenom vremenskom periodu veći broj nastavnika nego što bi to bilo moguće dosadašnjim oblicima stručnog usavršavanja.
- Obuka koju nastavnici dobijaju u trening-centru zasada je besplatna, a stvarna cijena koštanja po učesniku je značajno umanjena u odnosu na centralizirane treninge, što omogućava samoodrživost ove obuke i u narednom periodu.
- Nastavnici uče od svojih kolega koji direktno primjenjuju novu metodologiju u radu sa djecom, što omogućava veću povezanost među nastavnicima, potiče suradnju, razvija profesionalnu klimu, razmjenu i utječe na stvaranje zajednice onih koji uče (learning communities).

raznolikost aktivnosti koje se realiziraju u centru omogućava svim onim koji dolaze u centar da se na različite načine i putem različitih aktivnosti upoznaju sa inovacijama u nastavi.

- Organiziranje posjeta trening-centru i mentorskim učionicama od strane nastavnika koji se prvi put susreću s novom metodologijom odlična je prilika da steknu nova i nadopune svoja saznanja stečena na seminarima.
- Nastavnici su u prilici da uspostave i intenziviraju direktnu suradnju sa svojim mentorima na nekoliko načina (posjete u školama, telefonska komunikacija, neformalna komunikacija i sl.).
- Od samog formiranja trening-centara uspostavljena je suradnja između škola, ministarstava obrazovanja i pedagoških zavoda, što je preduvjet za uspješno funkcioniranje.
- Formiranjem trening-centara u svim kantonima i njihovim umrežavanjem stvaraju se uvjeti za eliminiranje barijera (teritorijalnih, političkih i drugih), koje su onemogućile ili barem privremeno umanjile profesionalnu suradnju i razmjenu.
- Otvorenost trening-centara za sve nastavnike stvara uvjete za nesmetanu suradnju između škola i nastavnika iz različitih kantona, prevazilazeći pri tome političke i etničke barijere, koje postoje u realnom životu u BiH.
- Organizacijom cjelokupnog rada, trening-centri potiču profesionalni razvoj nastavnika u BiH i istovremeno predstavljaju realnu osnovu za razvijanje savremenog sistema stručnog usavršavanja nastavnika.
- Formiranjem i funkcioniranjem trening-centara stvaraju se uvjeti da se obezbijedi održivost projekta "Step by Step", širenje i produbljivanje primjene metodologije usmjerene na dijete.

svim nastavnicima koji su uključeni u rad centra, kao i u rad svih škola.

- Nema dovoljno vremena kojim raspolažu mentori za rad u centru, prije svega zbog toga što gotovo svi mentori istovremeno rade i kao učitelji u svojim školama.
- Neujednačenost nivoa osposobljenosti mentora i nedovoljno adekvatno obučeni ljudi u svim centrima dovodi do različitog nivoa rada i razlika u kvalitetu od jednog do drugog centra.
- Nepostojanje zakonske regulative na temelju koje bi inoviranje nastavnog procesa u svim školama bilo obavezno, kao i nedostatak podrške od strane obrazovnih vlasti i menadžmenta utječe na motiviranost nastavnika za obuku i primjenu metodologije usmjerene na dijete, pa je i obuhvaćenost nastavnika manja od željene.
- U BiH trenutno još uvijek ne postoji utvrđena strategija kojom bi se poticao profesionalni razvoj nastavnika, čime bi se u velikoj mjeri povećao stupanj osobne motiviranosti nastavnika za inovacije i njihovo kontinuirano usavršavanje.
- Formalna suradnja među osnovnim školama još uvijek se najčešće svodi na suradnju na nivou svog kantona i na inicijativu pojedinaca, a ne i šire, prije svega zbog toga što još uvijek u BiH postoje političke i etničke barijere, što je posebno uočljivo u manjim sredinama.
- Partnerstvo škola najčešće se svodi na partnerske odnose koje imaju sa ministarstvom obrazovanja i pedagoškim zavodom. Potrebno je to partnerstvo proširiti i na druge institucije, i to: općine, nevladine organizacije, strane i domaće donatore i slično.

studentima da se još u toku studija upoznaju sa inovacijama koje “žive” u nastavnom procesu i na taj bi način već bili spremni, bez dodatne edukacije, da nakon studija otpočnu sa suvremenom nastavom.

- Ukoliko bi se ubrzo usvojio zakon na temelju kojeg bi svi nastavnici bili obavezni da se stručno usavršavaju, rad postojećih trening-centara bi se intenzivirao, a stvorili bi se i realni uslovi za otvaranje novih trening- centara.
- Trening-centri omogućuju stvaranje uvjeti za intenziviranje međukan-tonalne i međuentitetske suradnje.

Opasnosti

- Kvalitet rada u trening-centru određen je, prije svega, ljudskim faktorom, tj. u velikoj mjeri zavisi od ličnih i profesionalnih kvaliteta članova tima za implementaciju, što doprinosi da se pojave velike razlike u kvalitetu organizacije aktivnosti u trening-centru.
- Zbog velikog broja trening-centara, a nedostatka koordinatora u Step by Step-u, nema postojanog uvida u rad svih trening-centara.
- Ne postoje zakonski akti na temelju kojih bi permanentna obuka nastavnika postala obavezna.
- Još uvijek nije utvrđena strategija za kontinuirano usavršavanje nastavnika.
- Materijalni uvjeti škola i nastavnika su izuzetno niski, što velikom broju nastavnika onemogućava da pokriju i minimalne troškove za vlastito stručno usavršavanje.

Zovem se Esma Kapetanović. Volim raditi s djecom. Nakon dužeg niza godina rada s njima shvatila sam da je jedino što nam je potrebno da bismo postali dobri učitelji, jeste sposobnost da se začudimo. Sva mala djeca imaju tu sposobnost. Za djecu su svijet i sve što u njemu postoji nešto novo, nešto što izazaviva čuđenje. Ali kako odrastamo sve se više zavlačimo u zečije krzno i ne želimo se ponovo popeti i spoznavati svijet uvijek iznova. Svi koji smo u procesu saznanja potrebno je da naučimo gledati novo u starome i staro u novome, pri tome je važno zapitati se šta mi tražimo od učenika i šta oni očekuju od nas.

I još nešto što mislim da je jako važno... znati ne umoriti se... trebamo biti još uvijek kao djeca... oni se nikada ne umaraju.

Oni rado opraštaju jedni drugima čim krene nova igra... novi krug... novi dan... Za sve one koje mnogo volim,

Esma Kapetanović

Svaki dan ja iznova upoznajem svoje učenike

Esma Kapetanović

“Samo ako naučimo sagledati djecu onakvom kakva ona stvarno jesu i posebno kako ona sagledavaju sebe, možemo pronaći utemeljenje za svoje stavove i razumijevanje ličnosti i ukupnosti djeteta.

A to nije toliko jednostavno koliko se čini.”

Dorothy Cohen

*Postoji nešto što me promijenilo,
modelovalo, oplemenilo....
naravno, to su djeca.*

osobnom promatranju i doživljavanju
sebe kao učiteljice. Postoji nešto
što me promijenilo, modelovalo,
oplemenilo.... naravno, to su djeca.

Moja najveća nada je da ćemo o školama početi razmišljati kao o zajednicama opredijeljenim za pripremanje učenika da sudjeluju u razvoju društva ali i izgrade svoju ličnost i moral. Potrebno je da se pripremimo za podučavanje djece o tome kako da se ponašaju, kako da se odnose jedna prema drugima - i potrebno je da znamo da to nije "gubljenje vremena".

U septembru sam ušla u svoj prvi razred sa znanjem o kurikulumu, interesujući se za nove načine podučavanja matematike i čitanja i kako doći do dobrog materijala. Cijelo sam ljeto provela gradeći, planirajući i prikupljajući. U učionicu sam stavila akvarij s vodom i zlatnom ribicom. U biblioteci sam imala više od dvadeset novih knjiga. Prvog dana u školi posmatrala sam ovo primamljivo okruženje za učenje. Bila sam veoma ponosna na svoj rad.

*Cijelo sam ljeto provela gradeći,
planirajući i prikupljajući.*

Prvi susret sa šestogodišnjacima, koji su svoje ponašanje uglavnom izgradili na činjenici da "svijet postoji samo zbog njih" - mene je veoma zbunio. Sve što sam za prvi dan, prvu sedmicu pripremila palo je u vodu. Nisam bila u dilemi da je svako dijete jedinstveno i vrlo zanimljivo na svoj način, ali se nisam snalazila sa nekim nejasnim osjećanjem da svi vole pričati samo o sebi, da svi imaju samo svoje igračke, da svi imaju samo svoje likove iz crtića i video-igrice, da svi čuju samo sebe dok misle o sebi...

Svako moje obraćanje djeci završavalo se tako što su oni, jedno po jedno, ne slušajući šta ja pričam, dolazili do mene da mi tiho kažu

dobio sam novog spidermana". I tako redom. Onda svi pomisle da mi trebaju tako nešto posebno kazati i stoje u redu, a ja ih vraćam na njihova mjesta u nadi da ću uspjeti završiti započetu lekciju. Uzalud.

Nakon prve dvije-tri sedmice odlučila sam da na velikom odmoru izađemo u dvorište kako bismo se igrali na svježem zraku, pojeli užinu, šetali....Dala sam im jasne upute kako je potrebno da stanu svi u red dvoje po dvoje da bismo u miru izašli. Krenuli smo tako kroz hol i počeli se spuštati stepenicama. Okretala sam se da pogledam je li sve u redu i bilo je. Kada smo stigli u prizemlje, opet sam se okrenula i ugledala svega nekoliko djece u redu. Malo sam se uplašila, ali sam se brzo pribrala te vratila nekoliko koraka nazad. Primijetila sam da su se sakrili iza cvijeća, iza stuba i ko zna čega sve. Kada su me ugledali, na licima im je bio sretan osmijeh uz riječi: "Traži naaaas!" Za mene je ovo bio veoma neobičan početak, ali ovakvih trenutaka je bilo veoma mnogo. Za kratko vrijeme sam shvatila da pogreške i loš početak mogu dovesti do

Za kratko vrijeme sam shvatila da pogreške i loš početak mogu dovesti do pomaka i napredovanja.

pomaka i napredovanja. Djeca ne uče tako što im govorimo šta da rade. Ona uče djelujući i uviđajući svoj napredak putem djelovanja. Već sljedeći dan promijenila sam

"taktiku" i pokušala se prilagoditi njima i njihovoj igri.

Treća sedmica. Prvi dan. Spremamo se izaći vani i igrati se u grupi. Dala sam razredu dvije upute: "Želim da se držite za ruke i napravite krug kada izađete u dvorište. Ja ću brojati i vidjeti koliko brzo to možete uraditi." Pripremila sam se da budem strpljiva.

Otišla sam iza vrste. Djeca su ispred mene. Kada

Pripremila sam se da budem strpljiva.

su stigla u dvorište, oformila su labavu grupu. Neki se drže za ruke.

formirajući nešto nalik krugu. Još uvijek brojim. Njihova lica izražavaju zbunjenost. Zbog čega brojim ako se svi drže za ruke?

“Da li ovako zamišljate krug?” pitam. “Kako ćete napraviti krug?” Neki se pomjeraju prema vani, drugi povlače više unutra. Vraćam se brojanju. Nakon gotovo pet minuta, oni stoje mirno držeći se za ruke, u krugu. Ispunili su jednostavne upute.

“Dobro,” kažem, “uspjeli ste. Brojala sam malo duže, do 150. Primijetila sam da su se neki od vas brzo uhvatili za ruke. Neki od vas su stajali mirno i strpljivo čekali. Neki su pomogli da se formira krug. Hajde da svi ovoga puta pomognu. Reći ću: “Razidite se”. Na znak: “Hajde, hajde u krug”, očekujem da formirate krug i držite se za ruke. Dvadeset sekundi, bravo! Razidite se!”

Pomogla sam im da vide šta se događa ali i da uvide da je zajednički rad i saradnja važna.

Pomogla sam im da vide šta se događa ali i da uvide da je zajednički rad i saradnja važna. Kao nastavnica željela sam da shvate da treba

da brinemo i o tome kako se nešto dešava, a ne samo da se dešava? Postavljamo li očekivanja u vezi sa brigom i postupanjem prema drugima - odbijati držati za ruku nekog ako je suprotnog pola ili druge boje kože, držati za ruku samo svoje “prijatelje”? Kada se od sve djece očekuje da svi drže nekoga za ruku, poruka je da smo svi mi, u ovom razredu, prijatelji. Čas se nastavlja.

Postupak, isto tako, ukazuje na to da je potrebno podučavati kako postupati i naučiti primjereno se ponašati te da podučavanje djece tome nije “gubljenje dragocjenog vremena”. Neometana tranzicija, “dobar krug”, tiho postrojavanje ili slušanje jedni drugih na razrednom sastanku ne dešava se iz prve, djeca će to bolje obaviti sljedeći put. Biće još bolji u trećem pokušaju.

modelovati poštovanje.
Glavno sredstvo za
lekcije o uzajamnom
slušanju i poštovanju

*ali, isto tako, moraju podučavati o
poštovanju i sami iskazivati i uvijek
modelovati poštovanje.*

jeste način na koji mi govorimo i slušamo, kako se obraćamo jedni drugima. Nastavnik je model i inicijator razgovora zasnovanog na ideji o “učtivo ispoljenoj blagonaklonosti”, koncepta koji određuje bit međuodnosa nastavnika i učenika. Čin upoznavanja potiče od sagledavanja djece kakva ona stvarno jesu - u stvarnim situacijama. Vidimo kako djeca bacaju hranu da bi privukla pažnju, plaču zbog izgubljene utakmice, šmrckaju kada ih neko odbaci. Vidimo djecu koja ne obraćaju pažnju na svoj rad, izgovaraju glupe laži i loše postupaju prema najnemoćnijima u grupi; uočavamo i njihovo zalaganje da čine

“dobro”. Mi “poznamo” stvarnu djecu, onakvu kakva ona stvarno jesu u svijetu, ne izmišljenu djecu, lažne, sentimentalne projekcije. Mi “volimo” tu stvarnu djecu kada ih (blagonaklono) gledamo kroz sočiva prihvatanja i saosjećanja, a ne odbijanja.

*Mi “poznamo” stvarnu
djecu, onakvu kakva ona
stvarno jesu u svijetu, ne
izmišljenu djecu, lažne,
sentimentalne projekcije.*

Zamislite nastavnicu koja svakog jutra na vratima učionice pozdravlja svoju djecu i iskreno sluša

njihove jutarnje priče o avanturama i nezgodama. Primjećuje i bilježi njihove trofeje, nove kačkete i male hanzaplaste. Učtivo ispoljena blagonaklonost odupire se krhkosti i ograničenjima ljudske prirode. To je naklonost koja omogućuje da o djeci ne razmišljamo kao o bićima koja trebamo oblikovati prema vlastitim idealima i zamislima. Djeca su posebna bića, koja se baš mogu opirati i odbiti naša najiskrenija nastojanja da ih uopće oblikujemo. Riječi kojima se služimo teže ostvarivanju prenošenja “učtivo ispoljene blagonaklonosti” - pružiti djeci osjećaj i da su voljena i da ih poznamo.

kao sredstvo podučavanja najdjelotvorniji je kada naučimo biti izravni i određeni, pojednostavljeno izlagati i poticati, odabrati pravo vrijeme za pitanja na koja se ne traži samo jedan ispravan odgovor kao i pitanja koja iziskuju podrobniji odgovor.

Često je neophodno govoriti manje, a više slušati - ovladati ekonomičnim govorom jednako kao i aktivnim slušanjem. Naša je prirodna potreba da ponavljamo i ponavljamo, da postanemo tvrdokorni “bukači” (preglasni) poput dubokih glasova iz reklama o sredstvima za čišćenje. Neke studije ukazuju da je više od 70% onoga što nastavnici kažu djeci izgovoreno naredbodavnim glasom. (Sasvim izvjesno znam da ima dana kada je svaka riječ koja mi izvire iz usta zapravo jedna od varijanti: “uradi / nemoj uraditi” kao i trenutaka kada čujem bujicu riječi i shvatim da su sve te riječi moje, kojima se prigušuju glasovi djece.) Druge studije ukazuju na to da se dopušta da između pitanja i odgovora

*Kada nastavnici
jednostavno prošire
period za davanje
odgovora, responzivnost
djece se znatno
poboljšava.*

protekne manje od četiri sekunde, što je premalo čak i za misao. Kada nastavnici jednostavno prošire period za davanje odgovora, responzivnost djece se znatno poboljšava.

“Nastavnici kao ogledala” - jedna od meni najdražih metoda ukazuje na način pristupanja rješavanju problema i u radu

s pojedinim učenicima i u radu sa grupama na osnovi sposobnosti nastavnika da uočava i razmišlja o potrebama i interesovanjima djece koje je sagledao i što koristi u odgojno-obrazovnoj praksi.

Dobro podučavanje ovisi o tome jesmo li sasvim svjesni osobnosti svakog svog učenika i njihovih

Dobro podučavanje ovisi o tome jesmo li sasvim svjesni osobnosti svakog svog učenika i njihovih interakcija.

okupljaju, zapažamo njihovo raspoloženje i sposobnosti, pratimo njihov ritam i ocjenjujemo njihove odnose. Spretno tumačimo mir i mjerimo puls buke. Kada se služimo tehnikom “nastavnici kao ogledala,” koristimo ovu vještinu da “vidimo” a zatim odražavamo to što vidimo bez iznošenja suda ili tumačenja.

*Kada svojim postupcima i riječima
nastojimo odraziti potrebe i
interesovanja djece, prenosimo im
poruku da ih poznajemo.*

Kada svojim postupcima i riječima nastojimo odraziti potrebe i interesovanja djece, prenosimo im poruku da ih poznajemo. Djeci je potrebno da osjete kako ih mi, njihovi nastavnici, poznajemo. Jedan od načina pokazivanja

šta znamo (o njima) jest zapažanje, koje iskazujemo jasnim pozitivnim stavovima. Obraćamo pažnju na to i kako rade, jednako kao i na to šta rade. Azrin izvještaj, mada još sadrži dosta pravopisnih grešaka i nekoliko netačnih rečenica, oslikava sate marljivog rada. To zapažamo i ponosni smo na njene rezultate. Amina je danas sjedila na svom mjestu i podizala ruku u toku sastanka, bez poskakivanja i glasnog dozivanja. “Lijepo si jutros radila, Amina. Vidim da si se danas uistinu potrudila.” Kada izražavamo svoja zapažanja, brižljivo ukazujemo na ljubaznost, uzbuđenje, otkrića i poboljšavanja kao i teške trenutke.

No, ima trenutaka kada je važno da pokušamo razumjeti šta je uzrokovalo neugodu ili razdor. To obično radimo postavljanjem glavnog pitanja djece: “Zbog čega?”

“Zbog čega se gurkate na igralištu?”

“Zbog čega se ne možete bolje slagati u grupi?”

“Zbog čega si,” pitam Ahmede, “napisao samo jedan pasus kad sam zadala cijelu priču?”

“Ne znam,” odgovara drugi, “samo sam to uradio.”

Neki razgovori traju pet minuta, neki se protegnu na nekoliko dana.

*Neki razgovori traju pet
minuta, neki se protegnu
na nekoliko dana.*

Neki dovode do trenutnog, neposrednog rješenja, a druge treba revidirati i ponavljati. Za obavljanje nekih razgovora potreban je samo prvi korak, a za druge su neophodni svi. Uvijek je važno razumjeti

nivo razvoja djeteta - kako razmišlja, šta zna i u kojoj je mjeri pripremljeno da to postigne.

Naravno, djeca nisu uvijek izravna i pristupačna. Sjećam se jednog osmogodišnjaka, Amera, koji je školski dan započinjao donoseći nekoliko starih očevih ručnih satova svakog dana. Nikada ih nije koristio, niti govorio o njima i na kraju dana vraćao ih je kući. Najzad, jednog sam mu dana rekla da sam zapazila kako ih donosi u školu. Pokazao mi je satove i razgovarali smo o novom satu njegovog tate. Zamolila sam da mi kaže šta je saznao o tom novom satu. To znanje bismo mogli koristiti u školi. Nakon našeg kratkog razgovora nije više donosio satove u školu. Očito, poslužili su svojoj svrsi.

Djeca žele biti zapažena, bilo da to pokazuju na suptilan način ili izravnije. Kada primijetimo njihove satove, karte za cirkus ili novog psa, uspostavljamo temelj za odnos i povezanost. Bitno je potvrditi da dovoljno brižljivo zapažamo prije nego što obratimo pažnju na ponašanje koje nije primjereno njima ili razredu.

Kada nastavnici postupaju kao ogledalo ponašanja koje nije primjereno, oni se i fokusiraju na određeno, “primjetno” ponašanje, problem koji dijete može sagledati. Oni ne prozivaju, ne prosuđuju niti tumače. Nikada ne etiketiram, niti dajem kvalifikacije onoga što vidim.

“Primjećujem da često ne možeš pronaći svoje stvari.”

“Primjećujem da vrištiš dok trčiš dvorištem.”

“Primjećujem da ne želiš sjediti pored nekih učenika iz razreda.”

“Primjećujem da ne želiš s nama razmjenjivati svoje doživljaje dok sjedimo u krugu na sastanku.”

“Primjećujem da ne obraćaš pažnju na neke učenike kada te zamole da se igraš s njima.”

“Primjećujem da ti je danas naporno sjediti mirno i obratiti pažnju na rad.”

“Primjećujem da, ako ne gledamo film koji ti doneseš, već film koji donese neko drugi, izbjegavaš gledati. Zašto?”

Koristim otvoren ton i služim se činjenicama. Nastojim ukazati na učinjeno izravno i tačno, bez okrivljavanja ili oštine. Time modelujem pristup koji iziskuje prikupljanje informacija prije donošenja zaključka i razmatranja rješenja.

Nastojim ukazati na učinjeno izravno i tačno, bez okrivljavanja ili oštine.

Nakon što prenesem šta sam ja zapazila, upitam dijete: “A, šta si ti zapazio?” Kada od djece tražimo da zapažaju,

- ohrabrujemo ih da ispitaju vlastite postupke,
- označavamo te postupke bez traženja pogreške, krivice ili prosuđivanja.

“Amare i Ajdine, svaki put kada ste se ove sedmice igrali, jedan od vas je napuštao igru ili se ljutio. Baš ne izgleda da ste se zabavljali u igri. Šta ste vi primijetili?”

“Adna i Gabi, vidim da se rugate jedna drugoj i nadijevate ružna imena. Vidim došaptavanje i suze. Vidim da se brzo mirite, ali, mora da je teško sukobljavati se sa dobrim prijateljima. Šta ste vas dvije zapazile?”

Ali, mnogo češće djeca uočavaju i označavaju bilo opšte karakteristike (“Jaa, bio sam nemiran na sastanku.”) ili su određeniji (“Ponekad se guram.”).

Općenito uzevši, djeca zapažaju i, ako im se dozvoli, spremna su priznati i zainteresovati se za svoje postupke.

Općenito uzevši, djeca zapažaju i, ako im se dozvoli, spremna su priznati i zainteresovati se za svoje postupke. Međutim, njihova percepcija ne poklapa se uvijek s našim zapažanjima. Ponekad se moje i njihove percepcije razlikuju. Naprimjer, ja primjećujem da dijete sporo radi zadaću, ono zapaža da ima problema oko nalaženja knjige. Ja primjećujem da neka djevojčica “šefuje” prijateljima, a ona zapaža da voli iskazati svoje ideje.

Ponekad je taj jaz veći. Ja zapažam da Ahmed zadirkuje druge; on primjećuje da zbija šale. U ovim slučajevima mogu predložiti da malo “preberemo činjenice,” najčešće prikupljajući naša zapažanja i razmjenjujući ono na šta obraćamo pažnju. Obično je potrebno preispitati pogrešnu percepciju prije nego što započnemo sa rješavanjem problema.

Ponekad djeca daju tako izmiješane poruke da nastavnici, jednako kao i djeca, ne mogu uočiti šta se stvarno dešava. Haris se žalio da je njegova grupa za čitanje “dosadna. To je previše lagano.” No, Haris je zapravo napredovao u čitanju

Ponekad djeca daju tako izmiješane poruke da nastavnici, jednako kao i djeca, ne mogu uočiti šta se stvarno dešava.

se baš ne snalaziš u čitanju. Šta si ti zapazio?” Haris je nepopustljivo ustrajavo na tome da je čitanje lako i pokazao svoju umješnost u odnosu jedan naprema jedan samo kada smo nasamo razgovarali. Bio je veoma zadovoljan kada je dobio nešto teži materijal za čitanje, mada se nastavio boriti i u novoj grupi. Još je neko vrijeme osjećao “tjeskobu”, ali njegov opšti stav u odnosu na školu je poboljšán.

Kada nastavnica zapaža, ona pokazuje djeci snagu i važnost pažnje. Kada požuruje djecu da zapažaju, počinje ih podučavati disciplini samosvijesti. Kada je dijete u stanju kazati: “Shvaćam. Pravim grimase ... Ponašam se kao neko ko želi biti glavni ... Plašim se da je pisanje preteško za mene,” grimase prestaju, “šef” može (sam) odlučiti da bi neko drugi mogao biti bolji kapetan, a pisanje ne mora biti tako strašno. Djelujući kao ogledala, nastavnici omogućuju djeci da

Nastojimo vidjeti dijete onakvim kakvo ono stvarno jest, “iznutra prema vani”, slušajući i ispitujući s njim kako bi pronašlo šta mu je potrebno da bi se bolje osjećalo u školi koja je njegovo životno okruženje.

potpunije sagledaju sebe. Snaga ovog pristupa je u njegovoj otvorenosti i responsibilnosti. Nastojimo vidjeti dijete onakvim kakvo ono stvarno jest, “iznutra prema vani”, slušajući i ispitujući s njim kako bi pronašlo šta mu je potrebno da bi se bolje osjećalo u školi koja je njegovo životno okruženje.

Sada, u drugom razredu (devetogodišnjeg obrazovanja) sve je već mnogo bolje. Ima pomaka u načinu ponašanja, slušanju, praćenju nastave.

Naučila sam da djeca dok su sretna, dok su u igri, najbolje uče, te se zbog toga služim ovom strategijom u više aktivnosti. Brojanje

Naučila sam da djeca dok su sretna, dok su u igri, najbolje uče, te se zbog toga služim ovom strategijom u više aktivnosti.

Izbjegavamo prigovaranje i potičemo izazov (a ne takmičenje) - takav u kojem su svi pobjednici.

Kada znam da moji Zlatko i Feđa ili Amar i Ahmed nisu u stanju izaći na kraj s time, uzmem ih uz sebe, doslovno ili simbolično. Moja ruka može zagrliti Amara kao i Feđu, ili ohrabriti ih šapatom ili dovodeći ih u moju blizinu. Brojanje do deset za većinu predstavlja obilje vremena da može ponovo povratiti neophodnu samokontrolu.

Kada se u radu sa djecom služimo jasnim pozitivnim stavovima ili odnosima, to podrazumijava da svojoj nastavnoj praksi prilazimo pozitivno, svoj rad obrazlažemo pozitivnim razlozima. Mnogi ljudi koji postanu učitelji ili nastavnici polaze od vizije o svijetu koju će, u sklopu svog zvanja, prenositi svojim učenicima. Ova se vizija često gubi u okolnostima pritiska, konfuzije i stalnih zahtjeva, koji prate svakog nastavnika u svakoj vrsti škole. Ali, ova početna vizija, prenijeta u nekoliko ideala, bitna je za podučavanje uz radost i čvrsto uvjerenje u vrijednosni sistem koji predočavamo djeci.

Dobra nastavna praksa, odnosno praksa odgajanja i obrazovanja počiva na promišljanju.

Dobra nastavna praksa, odnosno praksa odgajanja i obrazovanja počiva na promišljanju. Stvaranje pozitivnih odnosa znači da veoma

brizljivo moram pratiti šta se dešava u mojoj učionici i procjenjivati šta svaki od tih događaja znači, kakvu poruku nosi, kakva se očekivanja postavljaju pred razred. Način na koji pristupam dijeljenju i razmjenjivanju, kako uspijevam da svi sudjeluju i razrješavaju konflikte mora biti dio dosljednog okruženja u kojem se naglašava samokontrola i zajedništvo. Ukoliko to nije slučaj, potrebno je da ponovo razmislim i preinačim svoj pristup.

Kako ispričati priču o sebi, kako odgovoriti na pitanje “Ko sam ja?”. Reći da sam diplomirala pedagogiju i psihologiju u Sarajevu, zatim magistrirala pedagogiju, da sam radila razne i raznolike poslove koji su me oblikovali i da već više od 12 godina radim u Centru za obrazovne inicijative Step by Step, činjenice su koje ne govore mnogo. Važnije je možda reći da sam ja sretna osoba, okružena ljubavlju i kod kuće i na poslu, da imam prijatelje u cijelom svijetu od kojih učim i crpim energiju, da uživam u svakom danu svoga rada kojem se predajem uvijek sa novom strašću i dubokim uvjerenjem, da uživam u izazovima radujući se svakom novom danu i ostvarenom uspjehu. Gledati djecu kako sa veseljem odlaze u školu, istražuju i čitaju sa nepatvorenom dječijom radoznalošću, diskutuju, pomažu jedni drugima, uživaju u svojim i tuđim uspjesima, dijele sve radosti i tuge, čini moj život smislenim i svrsishodnim.

No, priča koja slijedi nije priča o meni, to je priča o ljudima koji sanjaju zajedno sa nama i pomažu da vjerujemo kako „posvećeni pojedinci mogu mijenjati svijet“, čineći djetinjstvo svakog djeteta neponovljivom i najljepšom uspomenu.

Priča o stvaranju škola po mjeri djeteta

Radmila Rangelov-Jusović

“I premda krajnji rezultat obrazovnog procesa moraju biti učenički napredak, razvoj i uspješnost, najvažniji doprinos učenju učenika je učenje nastavnika.”

Stoll, L. i Fink

učesnika, idejama za nove radionice. Zina i Zarmen mame osmijeh na lice, pretvarajući kao i uvijek i brige u veselje.

Kutije se pune flomasterima, matematičkim oblicima, slikovnicama, bojicama i raznim čudima poput vunice, graha i štrikova. Na telefonu Uroš, Sneža, Nina i Đorđa. Dogovori su brzi i uspješni. Svako zna svoj posao. Marko daje nove ideje i osigurava podršku Ministarstva. Irena, Ankica, Dijana, Meliha, Enea, Šemso, Azra, Selma, Haša, Sanija, Edina, Gabi, Esma, Anda, Mirsada, Mediha, Jasmina, Senka, Daliborka,

Marijeta.... lica poznata, prijateljska, a svaki susret novi podstrek i mnoštvo ideja, osjećaj da pripadaš ljudima i ideji i da nas veže strast prema profesiji kojom se bavimo i neizmjerena briga i posvećenost svakom djetetu...

Slike poput ove uobičajene su u Centru za obrazovne inicijative, ili u nekom od 14 trening centara širom

zemlje, gdje više od 120 nastavnika / nastavnica razredne i predmetne nastave, pedagoga / pedagoginja, direktora /direktorica, i savjetnika / savjetnica priprema i realizuje različite programe obuke za svoje kolege / kolegice, otvarajući širom vrata svojih škola i učionica svima koji žele dodatnu pomoć i više znanja.

Posmatram lica oko sebe, čujem glasove pune entuzijazma i žedi za novim saznanjima i izazovima koja se nije ugasila ni nakon toliko godina zajedničkog rada, a u mislima se vraćam u vrijeme kada su obuku za primjenu metodologije usmjerene na dijete¹ realizovale slovom i brojem dvije trenerice Centra. I same početnice, znanje i iskustvo, stečeno

*...lica poznata, prijateljska,
a svaki susret novi podstrek
i mnoštvo ideja, osjećaj da
pripadaš ljudima i ideji i da nas
veže strast prema profesiji kojom
se bavimo i neizmjerena briga i
posvećenost svakom djetetu...*

¹ "Child-Centered Methodology"

*reakcije, pratili
napredovanje i
“hranili” se njihovim
entuzijazmom i
zadovoljstvom.*

tražeći odgovore na pitanja koja su se stalno javljala i isprobavajući naučeno u praksi. Učili smo zajedno od djece, pažljivo posmatrali njihove reakcije, pratili napredovanje i “hranili” se njihovim entuzijazmom i zadovoljstvom. Reakcije roditelja brinule su nas i ohrabrivale. Znale smo da nemamo odgovore na sva pitanja, ali da jednog odgovora ili recepta i nema.

To je bilo vrijeme bezgraničnog entuzijazma, koji je ponekad bio nadomjestak iskustvu, vrijeme kada smo znali da želimo nešto mijenjati i kada su nastavnici jedva čekali povratak u svoje učionice kako bi isprobali naučeno. Razmještali su namještaj u učionicama stotinu puta, mučili se sa tematskim planiranjem, zatrpavali svoje kuće materijalima, “kreativnim otpadom” i dalje imali više pitanja nego odgovora, ali su svi vjerovali u isto: da je svako dijete jedinstveno, da dijete uči kada je u interakciji sa odraslima, vršnjacima i materijalom, kada naučeno može primijeniti u životu, da je važno da naša djeca nauče da “misle, a ne samo da pamte”, da sarađuju sa drugima, da vjeruju u sebe i uživaju u procesu istraživanja bez straha od pogreške, da je sticanje socijalnih vještina i dobre slike o sebi važno kao i matematika, da su roditelji naši partneri... I danas imamo i snage i entuzijazma, ali sada imamo i mnoštvo odgovora, znamo kako se suočiti sa novim pitanjima, preprekama na koje nailazimo, znamo da snagu i ideje možemo tražiti i kod svojih kolega / kolegica ma gdje da su oni i nemamo dilema oko toga kuda idemo.

*I danas imamo i snage i
entuzijazma, ali sada imamo
i mnoštvo odgovora, znamo
kako se suočiti sa novim
pitanjima, preprekama na
koje nailazimo, znamo da
snagu i ideje možemo tražiti
i kod svojih kolega / kolegica
ma gdje da su oni i nemamo
dilema oko toga kuda idemo.*

“Škole - prijatelji djece”, početak putovanja

Centar za obrazovne inicijative Step by Step otpočeo je svoj rad vođen jednom misijom - da sve škole u Bosni i Hercegovini bude mjesto u kojem će svako dijete ostvariti svoje pune potencijale; u kojem će nastavnici raditi zajedno sa roditeljima, starateljima i cijelom lokalnom zajednicom kako bi stvorili mjesto za sve, mjesto u kojem ćemo se svi osjećati dobrodošli, sigurni, uvažavani, i gdje će svi stalno učiti jedni od drugih.

Hm, zvuči dobro ali, reći će skeptici, pomalo i utopistički. Mi o tome nismo ni razmišljali. Prije bih rekla da smo se vodili svojim principima i uvjerenjima i do danas zadržali nadu u uspjeh, imajući na umu misao Vaclava Havela koji kaže: “Nada definitivno nije isto što i optimizam. To nije vjerovanje da će se nešto dobro završiti, nego uvjerenje da nešto ima smisla bez obzira na to kako će završiti. Nada je, iznad svega, ono što nam daje snagu da živimo i uporno pokušavamo nove stvari čak i u uslovima koji izgledaju beznadežni.”

A uslovi pomalo i jesu djelovali beznadežno. Kancelarija Step by Step-a bila je (i ostala) mala, sa svega pet, šest ljudi okruženih knjigama i računarima, mnogo volje i želje. Sa druge strane, više od 1000 škola, 20.000 nastavnika u njima. Složen birokratski aparat i duga tradicija obrazovanja koje je usmjereno na nastavnika i kurikulum. Od čega

*Od čega početi i kako? Hajde da
pronađemo saveznike i stvorimo
mrežu! Među toliko nastavnika
sigurno je mnogo onih koji
vjeruju u isto u što i mi. Ono što
i ne pomišljamo da možemo sami
uraditi, zajedno ćemo sigurno moći.*

Planirajući projekat, zajedno sa UNICEF-om i uz podršku Fonda otvoreno društvo BiH, postavili smo ciljeve:

1. Predstaviti i implementirati kvalitetan odgojno-obrazovni proces u čijem je središtu dijete i prijateljsko okruženje škole u kojem se dijete osjeća sigurno i u kojem se svoj djeci pružaju raznovrsne mogućnosti da razviju svoje pune potencijale.
2. Stvoriti uslove za samoodrživu sistemsku promjenu i kontinuirano stručno usavršavanje u osnovnom obrazovanju.

Kako bismo od samog početka usmjerili svoje snage u istom pravcu, izbjegli eventualne različite interpretacije ciljeva i uspostavili zajedničko razumijevanje cijelog projekta, prvi sastanak sa predstavnicima ministarstava bio je posvećen dogovoru vezanom za temeljne principe koji će biti okosnica cijelog procesa:

Dijete u centru - pravo svakog djeteta na kvalitetno obrazovanje, temeljno je uvjerenje koje nas je sve spajalo, uprkos administrativnim i drugim preprekama.

Postupnost u planiranju i implementaciji, stalni, otvoreni dijalog, analiza, refleksija i preispitivanje, osiguravalo je da prilagođavamo naše aktivnosti stvarnim potrebama i kontekstu u kojem djelujemo.

Partnerstvo i participacija - uključenost svih (škole, porodice, zajednice, djece), osiguravalo je osjećaj zajedničke posvećenosti i usmjerenosti.

Transparentnost i redovno informisanje svih zainteresovanih, doprinosilo je povjerenju i dobroj komunikaciji.

Uvažavanje različitosti i specifičnih potreba, uz uključivanje stručnjaka sa svih područja, doprinosilo je boljem razumijevanju i odgovorima na stvarne potrebe.

povjerenje i poštovanje kao osnovu za dalji rad.

Održivost i realnost utemeljeni su na izgradnji i razvoju postojećih resursa i u skladu sa realnim mogućnostima, izbjegavajući kratkoročna rješenja sa brzo vidljivim rezultatima, ali i skupa i organizaciono neodrživa rješenja.

Partnerstvo i osjećaj “vlasništva”

Realizovati određene programe i projekte na području cijele Bosne i Hercegovine nije jednostavna misija. Koordiniranje aktivnosti i razmjena informacija sa dvanaest ministarstava i Odjeljenja za obrazovanje Brčko Distrikta, uz mnoštvo dodatnih problema, predstavljalo je moguću prepreku već na prvom koraku. Ipak, uz svu zabrinutost, bili smo potpuno uvjereni u to da na put moramo krenuti zajednički, da samo građenjem partnerstva i sa obrazovnim vlastima kao i školama i roditeljima možemo postići željeni cilj.

Građenje partnerstva koje podrazumijeva isti cilj i zajedničku odgovornost dugotrajan je proces, koji zahtijeva mnogo razgovora i kompromisa, ali se prvenstveno temelji na izgradnji uzajamnog povjerenja i poštovanja.

Građenje partnerstva koje podrazumijeva isti cilj i zajedničku odgovornost dugotrajan je proces, koji zahtijeva mnogo razgovora i kompromisa, ali se prvenstveno temelji na izgradnji uzajamnog povjerenja i poštovanja. Naš način da to postignemo bio je da od prvog dana timove sastavljene od predstavnika ministarstava, pedagoških zavoda, direktora škola, nastavnika i roditelja ravnopravno uključimo u sve procese i aktivnosti. Zajedno smo planirali, donosili odluke, pratili rezultate na terenu,

a veoma značajno je bilo to što je svaka odluka bila transparentna i utemeljena na principima uzajamnog uvažavanja i fer odnosa.

COI Step by Step
BiH i Projekat
“Škole - prijatelji
djece” pružili su
“najkvalitetniji
doprinos provođenju
reformе u oblasti
osnovnog obrazovanja
jer se nije ostalo
na teoretskom niti
lokalnom nivou.”

Koordinator projekta

Članovi timova, i sami učitelji, nastavnici i pedagozi, često su bili u dvostrukoj ulozi - kako pomiriti struku i objektivne poteškoće u funkcionisanju sistema.

pokušavali pronaći kompromise i rješenja koja će biti temelj za dugoročne promjene. Članovi timova, i sami učitelji, nastavnici i pedagozi, često su bili u dvostrukoj ulozi - kako pomiriti struku i objektivne poteškoće u funkcionisanju sistema. Mijenjali su se ministri/ice, u obrazovnoj politici su se događale značajne izmjene, a mi smo na terenu stvarali uslove da obrazovna reforma istinski i zaživi u praksi. Dinamika ovih promjena bila je često u raskoraku sa praksom jer je praksa često prethodila sistemskim promjenama, donošenju i usaglašavanju zakona i pravilnika i trebalo je puno snage i strpljenja, pogotovo kod nastavnika, da održimo proces jednako živim.

Vremenom, kada smo postavili temelje projekta, nije više bilo potrebe za timovima, pa smo se dogovorili (da jedan birokratski sistem ne bi bio zamijenjen drugim) kako je najefikasnije da sva organizaciona pitanja i učešće u donošenju odluka, kao i vezu sa obrazovnim vlastima vode koordinatori/ce, a da direktnu organizaciju treninga preuzmu treneri, koordinatori za treninge. Zajednički rad i odgovornost, zajedničko učenje i otvoreni dijalog doveli su do toga da izgradimo partnerstvo i na drugom, ljudskom nivou, pa su koordinatori postali (abecednim redom) Ernest, Ignancija, Jasminka, Marko, Mensura, Mersija, Mladen, Nadžida, Nevenka, Nina, Sabaha, Sabit, Sulejman, Šemso, Zoran..., ljudi koji se, svako na svoj način i sa svog radnog mjesta, i dalje bore za unapređenje sistema u cjelini.

Od ključnog je značaja bilo to što smo imali mogućnosti kontinuiranog rada, odnosno što smo bili u prilici da planiramo dugoročno. Vjerujemo da niti jedna krakoročna akcija, ma kako efikasna i svrsishodna ona bila, ne može dovesti do trajnih i održivih promjena. Ipak, trebalo je

“Nastavnici moraju prihvatiti da se u toku njihove karijere mogu nekoliko puta izmijeniti zahtjevi u pogledu njihove stručnosti, a ne tumačiti stručnost kao izgovor za neprihvatanje promjena. “

Petar Rado “Tranzicija u obrazovanju”

Na sastanku timova za implementaciju odlučili smo da u prvim grupama nastavnika koji će proći obuku trebaju biti oni nastavnici koji su zbog svog rada i kvaliteta već prepoznati od strane kolega, roditelja, savjetnika, odnosno nastavnici koji su zainteresovani za stjecanje novih znanja i vještina i spremni da se upuste u dugotrajan i složen proces promjena. Cilj nam je bio da posijemo “sjeme” savremenih metodičkih

Cilj nam je bio da posijemo “sjeme” savremenih metodičkih pristupa i obrazovne filozofije, a znajući da za prve korake treba više snage i uloženog napora, birali smo nastavnike koji imaju snažan motiv za učenje i napredovanje.

pristupa i obrazovne filozofije, a znajući da za prve korake treba više snage i uloženog napora, birali smo nastavnike koji imaju snažan motiv za učenje i napredovanje. Znali smo i da nemamo mnogo mogućnosti i resursa, pa nam je bilo važno da odmah identifikujemo jedan broj nastavnika koji bi bili spremni da prođu dodatne obuke te da u budućnosti postanu mentori i / ili treneri.

Prvi seminari za obuku nastavnika održavani su uglavnom u hotelima kako bi se stvorilo što više prilika za profesionalnu razmjenu i dijalog, što smo smatrali jednako važnim za budućnost projekta kao i profesionalnu obuku. Seminari nisu trajali pet, šest sati, kako je to uobičajeno. Različite aktivnosti, rasprave a ponekad i radionice trajale su i do kasno u noć. Ipak, niko ujutro nije kasnio niti izostajao. Bili smo veoma ohrabreni entuzijazmom i

su radili, smijući se i zabavljajući, njihova snažna potreba da se nešto promijeni, profesionalni izazovi i zajednička uvjerenja. Vjerovali smo da zajednički možemo riješiti svaki problem koji nastane.

Nije sve teklo glatko na seminarima. Na stotine nastavnica / nastavnika koji su dolazili donosili su sa sobom svoja uvjerenja, iskustva, temperament, očekivanja, brige i nezadovoljstva. Neki su nas gledali podozrivo i postavljali različita “teška” pitanja, drugi su bili zbunjeni i nezadovoljni odgovorima. Borili smo se i još se borimo sa mitovima da kvalitet dolazi spolja i da je uslovljen velikim materijalnim sredstvima, opremljenošću škola i sl., da su kurikulum i udžbenik “jedine istine” i važniji od djeteta i da su savjetnici po prirodi posla “protiv promjena”... I koliko i bilo istine u nekim od tih komentara, koliko god realnost bila složena i teška, mi smo znali da ne postoji recept i da se svi odgovori i rješenja kriju u njima samima i refleksiji na vlastitu praksu.

Najčešće “kritike” koje smo čuli na seminarima, odnosile su se na potrebu nastavnika da dobiju više “praktičnih radionica”, a mi smo ipak vjerovali da će razumijevanje teorijske racionalne i konceptata osnažiti nastavnike i dati im profesionalnu argumentaciju kako bi se borili za prava djece i postali stvarni agenti promjena a ne samo implementatori. Na nama je bilo da otvorimo pitanja i pomognemo im da potraže vlastite odgovore. Mi smo vjerovali da:

“Stručno usavršavanje... nadilazi pojam “obuke”, koja rezultira sticanjem vještina, i traži obuhvatniju definiciju, koja uključuje formalne i neformalne načine pomoći nastavnicima da ne samo usvoje nove vještine nego i da razviju novo viđenje pedagogije i svoje vlastite prakse i istraže novo ili unapređeno razumijevanje sadržaja i resursa...”

Prve je godine seminar pohađalo više od 250 nastavnika a isto toliko i direktora, pedagoga te budućih trenera i mentora. Danas neki od tih nastavnika/ca realizuju različite programe obuke ili su mentori/ce za više od 1.000 nastavnika godišnje, a više od 7.000 profesionalaca iz oblasti odgoja i obrazovanja prošlo je kroz neki od programa obuke.

Obuka trenera i diseminacija seminara

Promjene na ličnom planu

Većina ispitanika zagovara potrebu za sistemom profesionalnog razvoja edukatora - od dodiplomske obuke pa do cjeloživotnog učenja. Ovaj sistem bi trebao uključiti i mrežu trening centara, gdje bi bio ponuđen "alternativni pristup oskudnim i često zastarjelim resursima, koji se nedovoljno nude tokom studiranja - a praktično su, ako ne i u potpunosti, nedostupni nakon studiranja."
Iz evaluacije

Od samog početka projekta brinuli smo i o tome kako stvoriti resurse i mrežu trening centara kojima bi se osiguralo da svi zainteresovani nastavnici, a onda i svi nastavnici, imaju mogućnost da učestvuju u različitim programima obuke i drugim formama stručnog usavršavanja. Postavljalo se i pitanje uloge trening centara u procesu praćenja i podizanja kvaliteta, koji, očekivano, nije bio isti u svim učionicama. Naš cilj nije bio da "kontrolišemo i ocjenjujemo" kvalitet, nego da, zajedno sa nastavnicima i školama, stvorimo

Naš cilj nije bio da „kontrolišemo i ocjenjujemo“ kvalitet, nego da, zajedno sa nastavnicima i školama, stvorimo klimu i kulturu cjeloživotnog učenja, te da pomognemo da se razvijaju novi i unaprijede svi postojeći resursi i mehanizmi za poboljšanje kvaliteta.

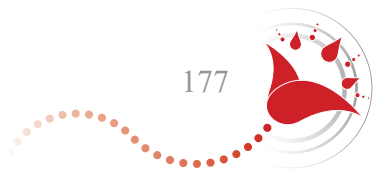
Trening centri, smješteni u školama, već su bili opremljeni namještenim i tehničkim pomagalicama, ali smo svi znali da oni ne postoje bez najvažnijeg - obučenih i posvećenih ljudi, koji bi bili pokretači i nosioci stručnog usavršavanja.

Mnogo nastavnika je pohađalo obuku, neke učionice su već zaživjele i pokazivale nevjerojatne rezultate, ali... jedno je biti nastavnik / učitelj, a nešto drugo podučavati odrasle. Ili...?

Svi u Centru smo uvijek vodili mnogo računa da sve, od organizacije do realizacije treninga, prođe u skladu sa našim profesionalnim uvjerenjima, da vodimo računa o svakom pojedincu, da učenje bude izazov i aktivno, da koristimo sve vrijeme i prilike za učenje, da modelujemo ponašanje i entuzijazam prema učenju i da, svakako, provedemo mnogo vremena izučavajući sve aspekte materije kojom se bavimo. Davali smo sve od sebe i naši su treninzi, sukladno uloženom trudu, stekli pozitivnu reputaciju. Tada je nastao prelomni trenutak - trebalo je sve što smo imali - svoju reputaciju, u okruženju koje je još uvijek bilo veoma skeptično prema novim pristupima, staviti u ruke nastavnika - trenera. Morali smo vjerovati ne da već sve znaju ili imaju odgovore na sva pitanja nego da će i oni dati sve od sebe da svojim kolegama, nastavnicima omoguće da steknu ista znanja i vještine i, kao dodatnu vrijednost, podijele sa njima svoje iskustvo i primjere iz prakse.

Vježbali smo zajedno, svi bili pomalo zabrinuti, griješili pa opet pokušavali. Odlučili smo da svi rade u timovima kako bi dijelili odgovornost i poteškoće i pomagali jedni drugima. I onda - čudo se desilo! Komentari i evaluacije sa treninga koje su na lokalnom nivou realizovali treneri govorili su više od riječi. Zadovoljstvo urađenim i dobre povratne informacije dale su nam svima novi vjetar u leđa.

Odlučili smo da svi rade u timovima kako bi dijelili odgovornost i poteškoće i pomagali jedni drugima. I onda - čudo se desilo!

nivou. Često ih zovemo u pomoć i za druge potrebe, možemo se uvijek osloniti jedni na druge, i sada znamo da bez njih ništa ne bismo niti možemo uraditi.

Pored rada na uvođenju novih metodologija, većina trenera/ica i mentora/ica radili su na svom usavršavanju i na drugim planovima, upisivali više nivoe obrazovanja, postdiplomske studije, i uvijek nam je bilo drago kada bi se javili za prijateljsko-profesionalni dijalog, zatražili knjigu, ideju, refleksiju... i kada bi nam rekli da im je zajedničko iskustvo i učenje pomoglo i u studiranju.

Svaki naš sastanak, a nastojimo se redovno sretati i komunicirati, susret je prijatelja koji i dalje jednako uživaju u stručnim diskusijama i izazovima. I kao i uvijek, jedni od drugih crpimo snagu da istrajemo uprkos svim poteškoćama, i idemo dalje sa saznanjem da uvijek ima neko ko će nas saslušati i dati ideju, savjet ili samo svoje uho.

POTVRDA U PRAKSI (EVALUACIJA)

“Ja bih išao u školu svaki dan, čak i vikendom”;

“Volim dolaziti u školu jer volim učiti, uvijek saznam nešto što prije nisam znao...”

Iz evaluacije (učenici)

Tri godine od početka implementacije projekta, 2004. godine, odlučili smo da provjerimo stanje u praksi i angažujemo stručnjake koji bi uradili eksternu evaluaciju i utvrdili koliko su postignuti rezultati u skladu sa postavljenim standardima i ciljevima. Odredili smo fokus istraživanja i definisali tri osnova istraživačka pitanja:

² RWCT - Reading and Writing for Critical Thinking (“Čitanjem i pisanjem do kritičkog mišljenja” - program obuke)

3. Koji su faktori ili pristupi učinili ove inicijative održivim?

Proces evaluacije, njene metode i postupci određeni su ciljevima koje smo postavili, pa smo morali jasno definisati koja su naša očekivanja bila vezana za efekte u vezi sa djecom. Tokom realizacije projekta često su postavljana pitanja da li djeca koja pohađaju nastavu po metodologiji usmjerenoj na dijete savladavaju predviđeno gradivo, uče da čitaju, pišu, računaju? Jesu li bolja ili manje uspješna od drugih?

Uče li i napreduju li djeca važna su pitanja, ali mi smo pošli od naučno utemeljenog uvjerenja da će svako dijete napredovati i biti dugoročno uspješnije u kontekstu savremenog svijeta ako:

- razvije vještine i sposobnosti kritičkog mišljenja i rješavanja problema, te donošenja odluka,
- ima samopoštovanje i samopouzdanje,
- ako je sposobno efikasno raditi u timu i poštivati različitosti,
- ako je samostalno u procesu učenja i zna primijeniti naučeno
- ako ima komunikacijske vještine,
- ako uči sa entuzijazmom.

I to smo onda željeli da istražimo.

Vjerovali smo i da je timski rad i posvećenost stalnom usavršavanju ključni faktor za efikasan rad nastavnika i škola, da su roditelji partneri aktivno uključeni u proces rada škole i sve aspekte odgoja i obrazovanja djeteta i dr. I to smo istraživali.

U odabranim školama rađeni su intervjui sa direktorom/icom, pedagogom/icom i nastavnicima razredne i predmetne nastave, organizovane fokus-grupe sa djecom i posebno sa roditeljima te obavljene dvije opservacije u učionicama u skladu sa unaprijed

Nikada neću zaboraviti iznenađenje vođe tima evaluatora, kanadanke Linde Lee, kada je na djelu vidjela efikasnost našeg tima i mreže. U svom izvještaju napisala je:

Zapažanje evaluatora: Profesionalizam i podrška COI Step by Step tima su olakšali prikupljanje svoubuhvatnih podataka, kao i kvalitetan prevod istih u veoma kratkom vremenskom roku. Količina i kvalitet prikupljenih podataka u periodu od dva mjeseca iz brojnih škola i različitih izvora nije poznato u iskustvu evaluatora.

Evaluator Observation: The professionalism and support of the CEI Step by Step team facilitated comprehensive and rich data collection, as well as high quality translation of data in a short time period. The amount and quality of data collected within a two-month timeframe in numerous sites and across multiple data sources is unequalled in the evaluator's experience.

Podaci dobiveni od svih ispitivanih grupa (u evaluaciji) konzistentno su ukazivali na činjenicu da djeca demonstriraju željene rezultate i da, u mnogim slučajevima, u navedenim sposobnostima i vještinama nadilaze učenike u "tradicionalnim" odjeljenjima. Dokazi koji podržavaju ove rezultate dolaze iz perspektive edukatora, roditelja i same djece, kao i od neovisnih posmatrača koji su vršili opservaciju u odabranim učionicama. Većina rezultata opisanih u daljnjem tekstu javljala se kod svih ispitanika i ti su rezultati bili međusobno povezani.

Donošenje odluka

"Dobijajući toliko slobode, oni imaju i veću odgovornost" - dobro su primijetili roditelji. Nalazi evaluatora o tome da su djeca spremna donositi odgovorne odluke za sebe bili su nam posebno značajni, znajući i sami koliko važnih odluka svakodnevno donosimo i kako je

“Ne ustručavaju se
kazati ili braniti
svoje mišljenje.”

“Imaju kritički stav
prema pojavama u
društvu.”

“Prave poređenja
i donose vlastite
zaključke.”

«Ne odustaju od
svojih odluka i
mogu objasniti
zašto su ih
donijeli.”

Brojni primjeri u kojima su djeca demonstrirala sposobnosti kritičkog mišljenja i rješavanja problema, uključujući način na koji koriste raznolike resurse kako bi izvukli vlastite zaključke, govorili su da našu djecu “opremamo” jednom od najvažnijih sposobnosti - sposobnosti da misle i da to mišljenje mogu argumentovati. 100% ispitanih nastavnika koji su popunjavali upitnik složilo se da su djeca u njihovim razredima vještija u rješavanju problema.

Samopouzdanje i samopoštovanje

Dobra slika o sebi, samopouzdanje i samopoštovanja temelj su uspješnog i ostvarenog života. Svi smo različiti, imamo različite sposobnosti i očekivanja, ali svi smo vrijedna i jednakopravna ljudska bića i u to moramo vjerovati i tako se ponašati i suočavati sa onim što nam se dešava. Zato su nam bili važni nalazi evaluatora kako “djeca bez ustručavanja postavljaju pitanja, otvoreno govore i kako su dovoljno sigurna u sebe da se mogu samostalno suočavati sa problemima”.

Samostalnost u učenju; sposobnost primjene naučenog

Opservacije u učionici potvrdile su da učenici odabiru da, pored udžbenika, koriste raznolike resurse i da pronalaze vlastita rješenja za probleme. Nastavnici su davali primjere učenika koji su inicirali aktivnosti u učionici čak i u njihovoj odsutnosti. Pored toga, nastavnici su komentarisali da učenici preuzimaju inicijativu u korištenju različitih materijala za učenje i resursa. Direktori i pedagozi su takode primijetili da učenici samostalno traže potrebne podatke i nalaze različite izvore znanja. Roditelji nisu samo davali primjere o tome kako djeca rade zadaću samostalno nego su navodili da su i drugi primijetili sposobnost djece da realizuju istraživanja uz korištenje raznolikih resursa.

Uvažavanje različitosti

Posmatrači su potvrdili da u svim učionicama u rječniku djece nije bilo ničega što ukazuje na predrasude i “izme” i da su se djeca sa uvažavanjem ophodila i prema odraslima i prema drugim učenicima. Nastavnici su isticali da u učionicama nema nikakvih oblika vrijeđanja i da učenici pomažu jedni drugima i uvažavaju tuđe mišljenje, bez obzira na sposobnosti, porijeklo, pripadnost naciji ili religiji.

Direktori i pedagozi potvrdili su navode da učenici u učionicama usmjerenim na dijete ne pokazuju oblike neprimjerenog ponašanja koje primjećuju kod drugih učenika. Učenici sa posebnim potrebama i poteškoćama u razvoju uspješno su uključeni u rad u tim učionicama.

I sama djeca su naglašavala kako su “(sva djeca u razredu) moji prijatelji, bez obzira na rasu, boju kože ili religiju”. Komentari roditelja, u kojima se ističe kako djeca poštuju različitosti i “kako prihvataju uvjerenja koja imaju drugi”, oslikavaju ovo stanovište.. Evaluatori koji su vodili fokus grupe sa učenicima takođe su komentarisali uvažavanje koje su djeca pokazivala jedna prema drugima slušajući pažljivo jedni

Želja sviju nas, nastavnika i roditelja, bila je da naša djeca budu ličnosti koje uvažavaju jednako sve ljude, odnose se prema drugima sa poštovanjem i grade odnose i prijateljstva utemeljena na opšteljudskim vrijednostima i sličnostima, a ne razlikama.

druge. Ovo je, barem za nas, bilo jedno od najznačajnijih povratnih informacija. Želja sviju nas, nastavnika i roditelja, bila je da naša djeca budu ličnosti koje uvažavaju jednako sve ljude, odnose se prema drugima sa poštovanjem i grade odnose i prijateljstva utemeljena na opšteljudskim vrijednostima i sličnostima, a ne razlikama.

simboli interakcije u njihovim razredima. Svi učenici učestvuju u radu grupa i uče jedni od drugih. Postoji koncenzus i među direktorima i pedagozima da su sposobnosti za rad u timu veoma dobro razvijene u učionicama usmjerenim na dijete. I učenici su naglašavali kako vole da rade u grupama. Roditelji su takođe govorili o tome kako djeca rade zajedno u duhu uzajamne pomoći, a ne takmičenja i zavisti. Velika većina (99%) nastavnika obuhvaćenih upitnikom složila se da učenici u njihovim razredima rade kooperativno.

Komunikacijske vještine

Opservacija u učionicama potvrdila je da učenici mogu objasniti vezu između onoga što uče i vlastitog života. Oni slobodno govore o svom životu i ličnim iskustvima. Svi direktori i pedagozi jedinstveno komunikacijske vještine vide kao jedan od najvećih rezultata metodologije umjerene na dijete. Komunikacija među djecom je opisana kao lagana, direktna, fluentna, uljudna, prirodna, empatična.

Komunikacija među djecom je opisana kao lagana, direktna, fluentna, uljudna, prirodna, empatična.

Evaluatori koji su vodili fokus grupe sa djecom ocijenili su dječije verbalne komunikacijske vještine visokom ocjenom. Svi edukatori iz škola obuhvaćenih detaljnijom analizom izjavili su da djeca uključena u Projekat pokazuju bolje komunikacijske vještine od druge djece u školi.

Akadska znanja i vještine

Nastavnici su uvjereni da su učenici s kojima se radi po metodologiji usmjerenoj na dijete najmanje jednako akademske kompetentni kao učenici u “tradicionalnim” odjeljenjima. Takođe su naglasili da ti učenici imaju mnoštvo mogućnosti za čitanje, pisanje i proširivanje rječnika.

pokazali više spremnosti da izjave kako su i akademska znanja ovih učenika bolja od znanja djece u tradicionalnim odjeljenjima. Učenici su navodili akademske predmete, kao što su čitanje, matematika i prirodne nauke kao nešto što bi voljeli raditi još više. Roditelji vjeruju da njihova djeca lakše rješavaju “složenije zadatke” u učionicama gdje se radi po metodologiji usmjerenoj na dijete. Zanimljivo je i to da su roditelji često navodili kako su akademske vještine na vrhu liste onoga što djeca uče.

Entuzijazam za učenje

I direktori i pedagozi su naglašavali činjenicu da “učenici uživaju u školi”. Oni su naveli mnoštvo primjera o tome kako djeca dolaze u školu ranije i kako ne žele otići iz škole na kraju dana. Takođe su istakli podatke o smanjenim izostancima iz škole.

Dječiji entuzijazam prema školi i učenju viđen je kao najvažnija razlika između učenika usmjerenih na dijete i tradicionalnih razreda. Dječiji odgovori potvrdili su da oni žele dolaziti u školu svaki dan i da uživaju učeći nove stvari.

Odgovori roditelja samo su pojačali dobijene podatke o tome kako djeca rado idu u školu, bez straha i sa osmijehom. Mnogi su navodili primjere pokazujući razliku između stavova djece u učionicama usmjerenim na dijete i onih gdje se izvodi tradicionalna nastava. Za roditelje, zadovoljstvo djece školom i učenjem visoko je vrednovano i viđeno

Edukatori iz spomenutih 12 škola su zaključili da “učenje za ovu djecu nije obaveza ili teret nego zadovoljstvo!”

kao najvažniji uspjeh metodologije usmjerene na dijete. Edukatori iz spomenutih 12 škola su zaključili da “učenje za ovu djecu nije obaveza ili teret nego zadovoljstvo!”

pokuse jer se tada svi družimo i jer tada radim sa prijateljima.”

“Volim da radim matematiku jer je koristimo u puno predmeta kada učimo.”

“Volim kada slavimo neke događaje u razredu, npr. kada smo slavili završetak učenja sabiranja do 100.”

“Volim časove matematike jer se treba računati, a ne treba puno pisati. Ne volim puno pisati. Dobri su i tekstovi samo ako ih ja ne pišem.”

“Volim što sa učiteljicom malo radimo, pa se malo odmorimo, pa opet radimo. Učiteljica nikad ne dopušta da se mi umorimo.”

“Razgovor na tepihu jer pričamo o svemu.”

“Najviše volim što se zabavimo kada učimo!”

“Volim ponedjeljak!”

u učenice su potvrdile da nastavnici koriste kooperativno učenje, postavljaju divergentna pitanja, koriste primjere bitne za živote djece, djeci pristupaju kao pojedincima, primjenjuju integrirani pristup čitanju i pisanju i integrišu sadržaje različitih oblasti kurikuluma.

Direktori i pedagozi su isticali kako nastavnici žele da podijele svoja znanja i stečena iskustva. Nastavnici su iznalazili nove i zanimljive načine da se bolje povežu i rade sa svojim kolegama.

Kvalitet

*“Ocjenjivanje nastavnika bez objektivnih standarda samo je puko subjektivno stajalište koje ne vodi unapređenju.”
- Iz evaluacije*

Pitanje kvaliteta bilo je uvijek za nas ključno pitanje koje je proizlazilo iz uvjerenja da pravo na školovanje samo po sebi nije dovoljno. Šta je kvalitet, kako prepoznamo kvalitetnog nastavnika, kako mjerimo kvalitet u nastavi? Uz pomoć Međunarodne Step by Step asocijacije³ i velikog broja stručnjaka i nastavnika iz 30 zemalja koje čine našu profesionalnu mrežu, razvili smo pedagoške standarde za nastavnike kako bismo zajednički definisali pojam kvaliteta kojem težimo i omogućili praćenje i stalno unapređivanje našeg rada.

Standarde smo dugo testirali i u našoj zemlji, posmatrali, diskutovali i analizirali praksu kako bismo došli do zajedničkog razumijevanje svih sedam ponuđenih standarda:

1. Individualizacija
2. Okruženje za učenje
3. Sudjelovanje obitelji

³ International Step by Step Association, vidi www.issa.nl

7. Socijalna inkluzija

Otpočeli smo i proces certifikacije nastavnika/ca, razvijajući model utemeljen na samoprocjeni i osposobljavanju nastavnika da postavljaju vlastite ciljeve za svoje unapređenje. Nastavnici su radili i na razvijanju profesionalnih portfolija, “alata” koji je doprinio osjećaju postignuća i pomogao da reflektuju na vlastitu praksu, prate svoj razvoj i dijele to sa drugima. Ovi procesi nisu bili nimalo laki ni za nas ni za nastavnike. Bilo je i treme i lutanja, ljutnje i zadovoljstva, ali smo svi nakon toga postali jači i sposobniji da donosimo dobre odluke za sebe i djecu, da dijelimo zajedničku viziju kvalitetnog obrazovanja i da znamo argumentovati sve svoje postupke.

Zajednice onih koji uče - Unapređenje djelotvornosti škola

“Ako škole žele da poboljšaju svoje organizacione kapacitete kako bi se poboljšali rezultati učenja, one moraju raditi na stvaranju profesionalne zajednice koju karakteriše zajednička vizija, saradničko djelovanje i kolektivna odgovornost osoblja.”

Newmann&Wehlage, 1995

Prateći realizaciju projekta i pažljivo slušajući povratne informacije nastavnika, primijetili smo da su uspjesi mnogo veći a nastavnici zadovoljniji, opušteniji i posvećeniji svom radu i napredovanju u školama u kojima vlada dobra klima, demokratski odnosi i uzajamna podrška, odnosno školama u kojima je i menadžment prošao obuku i kreira mnoštvo mogućnosti za unapređenje kvaliteta. I obratno. U pojedinim školama nastavnici koji implementiraju metodologiju usmjerenu na dijete ili RWCT program u predmetnoj nastavi bivaju usamljeni, izolovani, pa i podvrgnuti podsmijesima zbog “prevelikog rada”, “eksperimentisanja” i sl.

kako da iskoristimo unutrašnje resurse za dalje unapređenje, kako da u proces uključimo roditelje, učenike, zajednicu, kako da odredimo prioritete i napravimo plan akcije?

Nakon prvih 16 već uspješnih škola, stvorili smo mrežu od 72 škole, povezane u manje timove od po tri-četiri škole sa istog područja.

Evo nekih komentara učesnika:

“Djelotvorne škole treba stvarati, a ne o njima sanjati.”

“Proces promjene je neminovan, svaki korak je veliki i vrijedi sve što radimo!”

“Dobar tim je važan za realizaciju svih koraka u procesu unapređenja kvaliteta škole.”

“Važno je da u stvaranju vizije/cilja učestvuju svi.”

“Kvalitet prvenstveno zavisi od nas samih (imamo unutarne snage), “ja sam važna karika”, osjećam se vrijednim.”

“Ne postoje problemi, postoje samo rješenja”

“Važno je početi promjenu od sebe i stalno se mijenjati”

I ovaj proces otvorio je mnoga pitanja vezana za funkcionisanje škola, standarde kvalitetnih škola, pitanja o tome kako da zaista postanemo zajednice koje brinu o dobrobiti svakog djeteta i porodice. Odgovore ćemo tražiti dugo i stalno, ali sve dok ih tražimo ima nade da ih nađemo..

novi putevi i horizonti.

Stvarnost nas ponekad iznova iznenadi, ima problema, skepse, neznanja i puno neodgovorenih pitanja.

Ali tada kažemo: “Znamo mi to, sve smo to već prošli i prebrodili pa ćemo i ovaj put”. Snagu nam daju naša djeca koja rastu i bore se za neki bolji svijet. Snagu nam daju učitelji koji se “usuđuju to biti” i koji nam iznova vraćaju vjeru i ponos u profesiju kojom se bavimo.

unicef

